

Vaše práva v Severnom Írsku

**Sprievodca
prist'ahovaných
pracovníkov**



**Tretie Vydanie
Vydané VR. 2011**

**This guide
is in Slovak**

Obsah

	Strana
Úvod	3
Ako používať tohto sprievodcu	4
Slovník pojmov	6
Práca v Spojenom kráľovstve	9
Sociálne dávky	26
Ubytovacie práva	38
Zamestnanecké práva	46
Zdravotná starostlivosť	58
Ľudské práva a rovnosť	63
Občianske slobody (a informácie pre vodičov)	65
Informácie o vzdelávaní (a kvalifikáciách)	71
Voľby	75
Užitočné kontakty: Poradenské agentúry	77



Vaše práva v Severnom Írsku

Vaše práva v Severnom Írsku

Prvé vydanie zverejnené v r. 2006.

Druhé vydanie zverejnené v r. 2008.

Tretie vydanie zverejnené v r. 2011.

ISBN 978-1-872299-18-1

Vydalo Law Centre (NI) (Právne centrum) a Northern Ireland Human Rights Commission (Komisia Severného Írska pre ľudské práva) s podporou Úradu prvého ministra (The Office of the First Minister) a námestníka prvého ministra (Deputy First Minister), Organizácie partnerstva pre strategickú migráciu v Severnom Írsku (Northern Ireland Strategic Migration Partnership) a Rady mestského zastupiteľstva mesta Belfast (Belfast City Council).

Úvod

Tento sprievodca by vám, prisťahovanému pracovníkovi, mal pomôcť pochopiť práva a nároky, ktoré máte v Severnom Írsku a zaistiť, že keď budete mať problémy dostať sa k týmto právam a nárokom, tak dostanete správnu radu. Sprievodca obsahuje širokú škálu záležitostí, ktoré vás a vašu rodinu môžu postihnúť v Severnom Írsku. Na konci tohto sprievodcu nájdete zoznam užitočných kontaktov, ktoré vám môžu pomôcť, ak potrebujete ďalšie informácie alebo rady alebo ak máte nejaké problémy.

Tento sprievodca bol spracovaný Právnym centrom (NI) (Law Centre) a Komisiou Severného Írska pre ľudské práva (Northern Ireland Human Rights Commission) s finančnou podporou *Úradu prvého ministra* (The Office of the First Minister) a *námestníka prvého ministra* (Deputy First Minister). Príslušné úrady a agentúry verejnej správy Severného Írska sa dohodli na obsahu tohto sprievodcu.

Sprievodca bude taktiež užitočný pre tých, ktorí ponúkajú služby prisťahovaným pracovníkom alebo im pomáhajú či radia. Chceme poďakovať Službe ubytovacích práv (The Housing Rights Service) za ich pomoc s časťou o ubytovacích právach.

Dúfame, že tento sprievodca bude pre vás užitočný a že počas svojho pobytu v Severnom Írsku budete využívať celý rozsah práv. Vydanie sprievodcu je dostupné v týchto jazykoch: angličtina, bulharčina, čínština, litovčina, lotyščina, poľština, portugálčina, rumunčina, ruština, slovenčina a tetumčina.

Ďalšie kópie tohto sprievodcu a jeho jazykové verzie si môžete stiahnuť z internetových stránok nasledujúcich organizácií:

Northern Ireland Human Rights Commission

(Komisia ľudských práv Severného Írska)
Temple Court, 39 North Street, Belfast BT 1 1NA
Telefón (028) 9024 3987
Fax (028) 9024 7844
Textový telefón (028) 9024 9066
Email information@nihrc.org
Internetová stránka www.nihrc.org

Law Centre (NI) (Právne centrum)

124 Donegall Street, Belfast BT1 2GY
Telefón (028) 9024 4401
Fax (028) 9023 6340
Email admin.belfast@lawcentreni.org
Internetová stránka www.lawcentreni.org

Law Centre (NI) Western Area Office

(Právne centrum, úrad pre západnú oblasť)
9 Clarendon Street, Derry/Londonderry BT48 7EP
Telefón (028) 7126 2433
Fax (028) 7126 2343
Email admin.derry@lawcentreniwest.org
Internetová stránka www.lawcentreni.org

Ako používať tohto sprievodcu

Informácie v tomto sprievodcovi sú usporiadané do niekoľkých častí. Každá časť je na inú tému, aby ste mohli lepšie pochopiť vaše práva a nároky v Severnom Írsku.

Žiadna časť nie je úplný súhrn zákonov o danej téme, ale je napísaná tak, aby odkazovala na niektoré z najčastejších problémov, ktorým musia prisťahovaní pracovníci čeliť počas pobytu v Severnom Írsku.

Informácie v tomto sprievodcovi sú platné iba pre váš pobyt v Severnom Írsku. Neplatia pre Írsku republiku, ktorá je spravovaná inými zákonmi. Je dôležité si uvedomiť, že napriek tomu, že imigračné zákony sú rovnaké v celom *Spojenom kráľovstve*, môžu sa trochu líšiť od jednej časti Spojeného kráľovstva k druhej a preto vám odporúčame, aby ste vyhľadali dodatočné poradenstvo, ak sa chystáte presťahovať zo Severného Írska do Anglicka, Škótska alebo Walesu.

Používanie správneho sprievodcu

Uistite sa, že používate najnovšie vydanie tohto sprievodcu. Toto tretie vydanie bolo aktuálne v júli 2011. Informácie boli zhromaždené na základe vášho imigračného statusu v Spojenom kráľovstve a je preto nevyhnutné, aby ste si prečítali tie informácie, ktoré sú platné pre vás. V mnohých prípadoch práva a nároky, ktoré máte v Severom Írsku, závisia od toho, z ktorej krajiny pochádzate.

Predchádzajúce vydania sprievodcov boli špeciálne napísané zvlášť pre tzv. *prístupové štáty*, príslušníkov iných krajín *Európskeho hospodárskeho priestoru* a držiteľov *pracovného povolenia* (work permit). Toto tretie vydanie združuje všetky tieto informácie v jednom sprievodcovi.

Čítanie správnych častí sprievodcu

V tomto sprievodcovi:

- By ste si mali prečítať všetky informácie vytlačené ČIERNOU, pretože sa týkajú všetkých prisťahovaných pracovníkov.

Okrem toho:

- Ak ste príslušníkom krajiny *EHP* (okrem Rumunska a Bulharska), mali by ste si prečítať všetky informácie vytlačené ZELENOU.
- Ak ste príslušníkom krajiny *A2* (Bulharsko a Rumunsko), mali by ste si prečítať text vytlačený ČERVENOU (v kapitole o sociálnom zabezpečení by ste si mali prečítať AJ časti vytlačené ZELENOU).
- Ak nie ste príslušníkom krajiny Európskej Únie, mali by ste si prečítať text vytlačený MODROU.

Vysvetlenie termínov a výrazov

Pre tohto sprievodcu bolo nevyhnutné použiť zložité a technické termíny a výrazy, ktoré sa nepoužívajú v každodennej angličtine. Tieto termíny a výrazy sú jasne

označené **hviezdičkami **** a vo väčšine prípadov je význam v danej časti jasne vysvetlený. Sprievodca navyše obsahuje „Slovník pojmov“, ktorý tiež vysvetľuje určité termíny a výrazy.

Poradenské agentúry

V mnohých prípadoch vám sprievodca bude radiť, aby ste vyhľadali poradenstvo. Ak je to tak, na konci sprievodcu je uvedený zoznam užitočných organizácií s kontaktnými údajmi. Tieto organizácie poskytujú poradenstvo zdarma.

Ak sú uvedené telefónne čísla, vaša požiadavka bude zodpovedná v angličtine, ak nie je jasne uvedené inak. Toto by vás nemalo odradiť od toho, aby ste kontaktovali takúto organizáciu, pretože všeobecne natrafíte na priateľského a nápomocného človeka, bez ohľadu na úroveň vašej angličtiny. Ak voláte, aby ste si dohodli schôdzku s poradenskou agentúrou, je možné, že organizácia, ktorej voláte, môže zabezpečiť prekladateľa, ktorý bude prítomný na pohovore alebo môžete zabezpečiť, aby za vás telefonoval známy a prišiel na pohovor s vami. Samozrejme, ak budú informácie zložité, jeho tlmočnicke schopnosti budú musieť byť dobré.

Slovník pojmov

Tento slovník pojmov udáva len stručné vysvetlenie niektorých technických výrazov používaných v tomto sprievodcovi. Podrobnejšie vysvetlenia sú v príslušných častiach.

Accession States / A8 nationals / A2 nationals (Prístupové štáty / príslušníci krajín A8 / príslušníci krajín A2) – v Spojenom kráľovstve je *A8* výraz pre osem z desiatich krajín, ktoré vstúpili do Európskej Únie v máji 2004. Týmito krajinami sú: Česká republika, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Poľsko, Slovensko a Slovinsko. Ak ste občanom jednej z týchto krajín, tak ste v Spojenom kráľovstve známy ako štátny príslušník prístupového štátu alebo ako „štátny príslušník A8“. Výraz „príslušníci A2“ sa vzťahuje na štátnych príslušníkov dvoch krajín, ktoré vstúpili do EÚ v januári 2007 – Rumunsko a Bulharsko.

Common Travel Area (Jednotná cestovná zóna) – Spojené kráľovstvo (vrátane Veľkej Británie a Severného Írska), Isle of Man (Ostrov Man), Channel Islands (Normandské ostrovy) a Írska republika. Jednotná cestovná zóna znamená, že írskym občanom a občanom Spojeného kráľovstva nekontrolujú pri cestovaní medzi týmito dvoma krajinami pasy.

Entry clearance (povolenie na vstup) – občania niektorých krajín potrebujú pred vstupom do Spojeného kráľovstva získať povolenie. Toto povolenie sa nazýva „povolenie na vstup“.

European Economic Area (EEA) (Európsky hospodársky priestor, EHP) – vzťahuje sa na tieto krajiny: Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Írska republika, Island, Lichtenštajnsko, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Nemecko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Španielsko, Švédsko a Taliansko.

European treaty right (Právo Európskej dohody) – vzťahuje sa na stav, kedy príslušník krajiny *EHP* môže prebývať v Spojenom kráľovstve na základe Európskeho práva. Spadá sem prípad, keď príslušník krajiny *EHP* pracuje pre zamestnávateľa, je živnostníkom, študentom, finančne sebestačným alebo si hľadá prácu.

Her Majesty's Revenue and Customs (Daňový a colný úrad Jej Veličenstva) – oficiálny názov daňového úradu v Spojenom kráľovstve.

Home Office (Ministerstvo vnútra) – úrad Spojeného kráľovstva zodpovedný za záležitosti prisťahovalectva.

National Insurance (národné poistenie) – odvod z miezd a platov, z ktorej sa v Spojenom kráľovstve financujú niektoré sociálne dávky (pozri nižšie).

National Insurance Number (číslo národného poistenia) – číslo vydané *Správou sociálneho zabezpečenia* (Social Security Agency), o ktoré sa musíte uchádzať, ak chcete pracovať v Spojenom kráľovstve alebo ak chcete požiadať o sociálne dávky (pozri nižšie).

Northern Ireland Housing Executive (NIHE) (Správa bývania Severného Írska) – vládna agentúra zodpovedná za rozdeľovanie vládou vlastneného bývania a za poskytovanie poradenstva bezdomovcom o nájdení si vhodného ubytovania.

Points-Based System (PBS) (Bodový systém) – program pre migrujúcich pracovníkov z krajín mimo *EHP* prichádzajúcich do Spojeného kráľovstva za prácou, ktorý bol zavedený v roku 2008 ako náhrada za predchádzajúce *pracovné povolenia* a iné programy.

Public Funds (verejné prostriedky) – sa vzťahujú na niektoré zdroje poskytnuté vládou ako napr. príspevok v nezamestnanosti. Ak ste v Spojenom kráľovstve a vzťahuje sa na vás *bodový systém*, nemáte právo žiadať o tie príspevky, ktoré patria medzi *verejné prostriedky*, a kým požiadate o akékoľvek sociálne dávky, vždy sa poradte s odborníkom. Ďalšie informácie nájdete v časti „Sociálne dávky“.

Recruitment agency (personálna agentúra) – zisková organizácia, ktorá hľadá ľudí na obsadenie konkrétnych pozícií alebo hľadá zamestnanie pre ľudí, ktorí hľadajú prácu.

Remove/removal (vyhostenie) – správny akt, pri ktorom je cudzinec presunutý zo Spojeného kráľovstva na určité miesto, zvyčajne do jeho krajiny pôvodu, a to vtedy, ak je v Spojenom kráľovstve nezákonne alebo ak nie je oprávnený vstúpiť na územie Spojeného kráľovstva.

Residence card/registration certificate (rezidenčná karta/registračný preukaz) – dokument vydaný *Cudzineckou pohraničnou políciou Spojeného kráľovstva* (UK Border Agency), ktorý potvrdzuje, že máte právo žiť v Spojenom kráľovstve (zdroj: www.ukvisas.gov.uk).

Social Security Agency (Správa sociálneho zabezpečenia) – vládna agentúra zodpovedná za vydávanie *čísiel národného poistenia (National Insurance numbers)* a *sociálnych dávok* (pozri nižšie).

Social security benefit (sociálna dávka) – peniaze poskytnuté vládou na pomoc niektorým ľuďom vo finančných ťažkostiach.

UK Border Agency (UKBA) (Cudzinecká pohraničná polícia Spojeného kráľovstva) – vládna organizácia Spojeného kráľovstva zodpovedná za záležitosti týkajúce sa migrácie, je súčasťou Ministerstva vnútra (Home Office).

United Kingdom (the UK) (Spojené kráľovstvo) oficiálny názov štátu pozostávajúceho z ostrova Veľkej Británie (Anglicko, Škótsko a Wales) a Severného Írska.

Visa (vízum) – povolenie na vstup do Spojeného kráľovstva; zvyčajne sa vydáva ako pečiatka do pasu.

Work permit (pracovné povolenie) – forma povolenia v minulosti udeľovaná *Úradom pracovných povolení* (Work Permits [UK]), pobočkou *Ministerstva vnútra* (The Home Office), ktorá umožňovala štátnym príslušníkom z krajín mimo EHP pracovať v Spojenom kráľovstve pre konkrétneho zamestnávateľa.

Worker authorisation scheme (Program autorizovania pracovníkov) – program zostavený vládou Spojeného kráľovstva, ktorý od občanov Bulharska a Rumunska

Vaše práva v Severnom Írsku

vyžaduje, aby sa pred tým, ako začnú pracovať pre zamestnávateľa v Spojenom kráľovstve, uchádzali o pracovné povolenie. Tento program sa netýka tých príslušníkov *A2*, ktorí sú živnostníkmi alebo študentmi.

Worker Registration Scheme (Program registrácie pracovníkov) – program, ktorý fungoval od roku 2004 do apríla 2011, prostredníctvom ktorého museli občania krajín *A8* nahlásiť svoje zamestnanie *Cudzineckej pohraničnej polícii Spojeného kráľovstva* (UK Border Agency) počas prvých 12 mesiacov zamestnania. Tento program neplatil pre štátnych príslušníkov *A8*, ktorí boli samostatne zárobkovo činní.

Práca v Spojenom kráľovstve

Táto kapitola je rozdelená na tri časti, preto dbajte na to, aby ste si prečítali tú časť, ktorá sa vás týka.

- Prvá časť sa týka prisťahovaných pracovníkov, ktorí sú príslušníkmi krajín *Európskeho hospodárskeho priestoru* (EHP) (okrem občanov Rumunska a Bulharska).
- Druhá časť je pre prisťahovaných pracovníkov, ktorí sú občanmi Rumunska a Bulharska (známi tiež ako príslušníci krajín *A2*).
- Tretia časť je pre prisťahovaných pracovníkov, ktorí sú príslušníkmi krajín mimo *Európskeho hospodárskeho priestoru*.

Časť 1: Príslušníci krajín *Európskeho hospodárskeho priestoru*

Túto časť by ste si mali prečítať, ak ste príslušníkom krajiny *Európskeho hospodárskeho priestoru* (okrem občanov Bulharska a Rumunska, pre ktorých je určená časť nasledujúca po tejto).

Môžem prísť do Spojeného kráľovstva, aby som si našiel prácu?

Ako štátny príslušník krajiny *Európskeho hospodárskeho priestoru* (EHP) máte právo vstúpiť na územie Spojeného kráľovstva za účelom práce. Nemusíte žiadať úrady Spojeného kráľovstva o povolenie na vstup do Spojeného kráľovstva, ani nepotrebuje **vízum** na vstup do Spojeného kráľovstva. Budete sa však musieť preukázať cestovným pasom alebo občianskym preukazom, keď do Spojeného kráľovstva vstúpíte.

Kedy si budem môcť začať hľadať prácu?

Keď ste vstúpili na územie Spojeného kráľovstva, môžete si okamžite hľadať prácu, potrebujete však získať **National Insurance Number** (číslo národného poistenia). Ďalšie informácie o získaní **číslo národného poistenia** môžete nájsť v časti „Sociálne dávky“ (Social security benefits).

Čo znamená byť pracovníkom?

V tomto sprievodcovi je termín „pracovník“ odborným pojmom v rámci Európskeho práva, ktorý sa používa vo vzťahu k imigračnému statusu. Nemal by sa zamieňať s jeho používaním v kontexte zamestnaneckého práva v časti „Zamestnanecké práva“.

Pracovníkom ste, ak:

Vaše práva v Severnom Írsku

- si hľadáte prácu (avšak ak ste si zamestnanie nenašli do šiestich mesiacov od príchodu do Spojeného kráľovstva, mali by ste vyhľadať odborné poradenstvo) alebo
- pracujete – osoba, ktorá pracuje na čiastočný úväzok minimálne 11 hodín týždenne je už považovaná za „pracovníka“.

Ak ste už v minulosti v Spojenom kráľovstve pracovali alebo ste dôchodca alebo ste trvalo práceneschopný (napríklad kvôli chorobe), i v takomto prípade môžete byť považovaný za pracovníka, a preto by ste mali vyhľadať odborné poradenstvo.

Ak ste pracovníkom, ste pre účely imigračného práva Spojeného kráľovstva známy pod pojmom „kvalifikovaná osoba“.

Ak ste samostatne zárobkovo činná osoba, máte vo všeobecnosti rovnaké práva ako pracovník, mali by ste však vyhľadať odborné poradenstvo.

Potrebujem povolenie na vstup do Spojeného kráľovstva?

Nie, pred vstupom do Spojeného kráľovstva nepotrebuje získať *vízum*, ani *povolenie na vstup*. Budete však potrebovať cestovný pas alebo platný občiansky preukaz, ktorým sa pri príchode do Spojeného kráľovstva preukázate, že ste príslušníkom krajiny *EHP*.

Ktorí členovia rodiny sa smú ku mne v Spojenom kráľovstve pripojiť?

Ktorýkoľvek člen rodiny sa smie k vám pripojiť, ak je takisto štátnym príslušníkom krajiny *Európskeho hospodárskeho priestoru* (EHP) a nepotrebuje získať *vízum* ani *povolenie na vstup*.

Pridať sa k vám môžu aj rodinní príslušníci, ktorí nie sú štátnymi príslušníkmi krajiny *EHP*:

Do tejto skupiny patria títo rodinní príslušníci:

- manžel/manželka/druh/družka,
- deti a vnúčatá do 21 rokov alebo ak sú od vás „závislé“,
- rodičia, starí rodičia, prarodičia alebo iní príbuzní, ak viete preukázať, že sú od vás „závislí“.

Ak členovia vašej rodiny nie sú štátnymi príslušníkmi krajiny *EHP*, musia požiadať *Britské veľvyslanectvo* (British Embassy)/*Vysoký úrad* (High Commission) o *rodinné povolenie* (family permit) (okrem prípadu, keď prichádzajú len na krátke obdobie). Rodinné povolenie je možné získať na Britskom veľvyslanectve alebo konzuláte, a to bezplatne. Na internetovej stránke *Cudzineckého úradu a úradu pre Britské spoločenstvo* (Foreign and Commonwealth Office) je zoznam britských veľvyslanectiev v zahraničí, spolu s telefónnymi a faxovými číslami a emailovými adresami. Internetová stránka je www.fco.gov.uk.

Ak máte *slobodného partnera* (unmarried partner), ktorý nie je štátnym príslušníkom *EHP* a ktorý s vami žije v trvalom zväzku, môže požiadať na Britskom veľvyslanectve/Vysokom úrade o **rodinné povolenie** (family permit), aby sa k vám mohol pridať v Spojenom kráľovstve. V takomto prípade by ste mali vyhľadať odborné poradenstvo.

Čo znamená „závislý“?

„Závislosť“ zvyčajne znamená finančnú závislosť, no môže tiež znamenať citovú, praktickú a/alebo finančnú závislosť. Ak si nie ste istý, mali by ste vyhľadať odborné poradenstvo.

Aké dokumenty potrebujem, aby som sa preukázal, že som kvalifikovaná osoba?

Napriek tomu, že ako „pracovník“ v Spojenom kráľovstve nemáte povinnosť registrovať sa u **Cudzineckej pohraničnej polície Spojeného kráľovstva**, mali by ste **Cudzineckú pohraničnú políciu** požiadať o vydanie dokumentu, ktorý preukazuje, že máte právo zdržiavať sa v Spojenom kráľovstve.

Tento dokument sa nazýva **registračný preukaz** (registration certificate), čo je malá modrá zložená karta obsahujúca vašu fotografiu. Ak je s vami v Spojenom kráľovstve rodina, potom vám radíme, aby ste si o tento **registračný preukaz** požiadali. Členom vašej rodiny budú vydané **rezidenčné karty** (residence cards), ktoré sú zvyčajne pečiatkou v cestovnom pase. Tento dokument vám môže umožniť prístup k ďalším právam, na ktoré máte vy a vaša rodina nárok, napríklad ku vzdelávaniu a zdravotnej starostlivosti.

Ako dlho sú tieto dokumenty platné?

Tieto dokumenty sú zvyčajne vydávané na päť rokov. Ak ste si našli iba dočasnú prácu, môže vám byť vydaný maximálne šesťmesačný preukaz. Ak si potom nájdete trvalé zamestnanie, môžete požiadať o ďalší preukaz.

Ak si hľadáte prácu, nemusia vám vydať preukaz, v takom prípade sa poraďte s odborníkom.

Čo sa stane ak prídem o prácu?

Ak stratíte prácu, máte právo zostať v Spojenom kráľovstve, aby ste si našli inú prácu, pokiaľ môžete preukázať, že si takúto inú prácu hľadáte a máte dobrú šancu, že ju dostanete. Preukázať, že si hľadáte inú prácu, môžete napríklad prostredníctvom odpovedí na inzeráty ponúkajúce prácu a účasťou na pohovoroch. Ak si do šiestich mesiacov nenájdete inú prácu, poraďte sa s odborníkom, či vám napríklad *môžu zrušiť *registračný preukaz** (registration certificate) a akúkoľvek **residence card** (rezidenčnú kartu) *alebo rodinné povolenia vydané pre členov vašej rodiny*.

Kedy budem môcť natrvalo zostať v Spojenom kráľovstve?

Ak dostanete **registračný preukaz** (registration certificate) a boli ste v Spojenom kráľovstve pracovníkom päť rokov alebo ste 5 rokov v Spojenom kráľovstve

legálne pracovali, pričom tu plánujete pracovať naďalej, môžete požiadať o doklad potvrdzujúci trvalý pobyt a o permanentnú *rezidenčnú kartu* pre členov vašej rodiny. Získanie takéhoto postavenia umožní vám a vašej rodine zostať v Spojenom kráľovstve, aj keď už nebudete „pracovníkom“ a neskôr požiadať o britské občianstvo. Ak môžete jasne preukázať, že v Spojenom kráľovstve pracujete dlhšie ako päť rokov, no nemáte *rezidenčnú kartu*, stále môžete požiadať o trvalý pobyt v Spojenom kráľovstve.

Ak ste štátnym príslušníkom krajiny *A8* a v Spojenom kráľovstve ste pracovali pred 1. májom 2011, potom ste v Spojenom kráľovstve legálne pracovali päť rokov v takom prípade, ak ste svoje zamestnanie zaregistrovali u *Cudzineckej pohraničnej polície Spojeného kráľovstva* pod *Programom registrácie pracovníkov* (Worker Registration Scheme) počas 12 mesiacov a potom v Spojenom kráľovstve pracovali ďalšie štyri roky. Ak si nie ste istý, či ste v Spojenom kráľovstve pracovali legálne, mali by ste vyhľadať odborné poradenstvo.

Časť 2: *A2* Občania Rumunská a Bulharska

Túto časť by ste si mali prečítať, ak ste občanom Bulharska alebo Rumunská.

Môžem si prísť do Spojeného kráľovstva hľadať prácu?

Ako štátny príslušník krajiny *A2* (známe aj pod pojmom prístupovej krajiny) máte právo prísť do Spojeného kráľovstva za účelom práce. Pred príchodom nepotrebuje povolenie, pri vstupe do Spojeného kráľovstva sa však budete musieť preukázať platným cestovným pasom alebo občianskym preukazom. Ak si po troch mesiacoch nebudete schopný nájsť prácu, odporúčame vám vyhľadať odborné poradenstvo zaoberajúce sa imigráciou.

Kedy si môžem začať hľadať prácu?

Prácu si môžete začať hľadať okamžite, váš potenciálny zamestnávateľ však musí obdržať Schvaľujúci doklad (Letter of Approval) z *UKBA* (Cudzineckej pohraničnej polície Spojeného kráľovstva), a vy si pred tým, ako budete môcť začať pracovať, budete musieť zaobstaráť preukaz prístupového pracovníka (Accession Worker Card), okrem prípadu, že sa vás táto požiadavka netýka.

Ako môžem v Spojenom kráľovstve začať pracovať?

Na to, aby ste mohli začať pracovať v Spojenom kráľovstve, bude musieť váš potenciálny zamestnávateľ požiadať o Schvaľujúci doklad (Letter of Approval) z *UKBA*. Tento Schvaľujúci doklad potom predložíte spolu s vyplneným formulárom (BR3) ako súčasť žiadosti o preukaz prístupového pracovníka (Accession Worker Card).

Pri požiadavkách týkajúcich sa Schvaľujúceho dokladu a Preukazu prístupového pracovníka existujú určité výnimky. Tieto sú uvedené v Prílohách 1, 2 a 3 nižšie.

Nesmiete začať pracovať pred tým, ako obdržíte preukaz prístupového pracovníka, iba ak by ste spadali pod niektorú z výnimiek. Pracovanie bez povolenia *UKBA* je trestný čin a ak by ste bez tohto povolenia pracovali, môžete sa stať predmetom stíhania alebo vám môže byť vystavená pokuta. Takisto zamestnávateľ pácha trestný čin, ak zamestnáva osobu, ktorá nemá povolenie pracovať.

Ako môžem získať Schvaľujúci doklad (Letter of Approval)?

Zamestnávateľ musí za vás požiadať o vydanie Schvaľujúceho dokladu na *UKBA*. Zamestnávateľ môže tento Schvaľujúci doklad obdržať, ak sa jedná o kvalifikovanú prácu a nie je na ňu dostatok zamestnancov. Schvaľujúci doklad je možné získať aj na nízko kvalifikovanú prácu v potravinárskom priemysle.

Ako môžem získať preukaz prístupového pracovníka (Accession Worker card)?

Pred tým, ako sa budete môcť uchádzať o preukaz prístupového pracovníka, musíte mať Schvaľujúci doklad (Letter of Approval).

Žiadosť o preukaz prístupového pracovníka sa podáva na tlačive **BR3**, ktoré je dostupné na internetovej stránke *UKBA*. Táto žiadosť je bezplatná.

Môžem zmeniť prácu?

Preukaz prístupového pracovníka uvádza názov zamestnávateľa a druh práce, ktorú budete vykonávať. Váš preukaz prístupového pracovníka vám povoľuje vykonávať iba to zamestnanie, ktoré je na ňom uvedené. Vo všeobecnosti, ak chcete zmeniť zamestnanie, váš nový zamestnávateľ vám bude musieť požiadať o nový Schvaľujúci doklad a vy potom budete musieť požiadať o nový preukaz prístupového pracovníka, pred tým než začnete pracovať vo vašom novom zamestnaní. Ak má však váš preukaz prístupového pracovníka kód, ktorý začína písmenom „G“, máte dovolené, ak chcete, zamestnať sa v druhom zamestnaní, bez toho, aby ste si na to museli pýtať povolenie na *UKBA*.

Čo sa stane, ak mi bude vydanie Preukazu prístupového pracovníka (Accession Worker Card) zamietnuté?

Máte 28 dní na to, aby ste požiadali o preskúmanie rozhodnutia a mali by ste vyhľadať odborné poradenstvo. Počas tohto obdobia nemáte dovolené pracovať.

Ako dlho bude preukaz prístupového pracovníka (Accession Worker Card) platný?

Váš preukaz prístupového pracovníka bude platný po takú dobu, po akú zostanete v danom zamestnaní, pričom ho nebude potrebné obnoviť. Ak však pracovať prestanete, odporúčame vám vyhľadať odborné poradenstvo.

Po tom, čo ste v Spojenom kráľovstve legálne odpracovali 12 mesiacov „bez prerušenia“, budete mať plné právo voľného pohybu a už viac nebudete potrebovať povolenie na prácu. Budete tak môcť zmeniť zamestnanie bez toho, že by ste dopredu museli žiadať o Schvaľujúci dokument alebo preukaz prístupového pracovníka.

Ako preukážem, že mám plné právo voľného pohybu?

Odporúčame vám požiadať o *registračný preukaz* (registration certificate) pomocou formulára BR1. Tento potvrdzuje, že máte právo pobytu v Spojenom kráľovstve, pretože pracujete. Ďalšie spôsoby, ako sa dá získať právo voľného pohybu sú uvedené v Prílohe 1.

Čo znamená pracovať „12 mesiacov bez prerušenia“?

Pracovať „bez prerušenia“ znamená, že nesmiete byť mimo pracovného vzťahu viac ako dokopy 30 dní počas 12 mesiacov. Budete potrebovať svoj preukaz prístupového pracovníka a ďalšie dôkazy zamestnania, aby ste preukázali 12 mesiacov neprerušného zamestnania. Pri počítaní 30 dní nepočítajte platenú dovolenku, nemocenskú, materskú alebo otcovskú dovolenku, keďže máte právo na tieto druhy dovolení. Ak ste boli mimo pracovný vzťah viac ako 30 dní počas 12 mesiacov, mali by ste vyhľadať odborné poradenstvo.

Potrebujem *registračný preukaz* (registration certificate)?

Nepotrebuje *registračný preukaz*. Napriek tomu vám však odporúčame si ho zaobstarať, aby ste mali potvrdenie o vašej výnimke z požiadaviek týkajúcich sa pracovných povolení.

Ako môžem získať *registračný preukaz* (registration certificate)?

Ak spadáte pod jednu z výnimiek v Prílohe 2, ktorá vám umožňuje pracovať bez povolenia, odporúčame vám, aby ste si požiadali o Registračný preukaz prostredníctvom tlačiva BR1. Ak sa uchádzate ako vysoko kvalifikovaný migrant, mali by ste vyplniť formulár BR2. Ak sa chcete o *registračný preukaz* uchádzať ako študent, samostatne zárobkovo činná osoba alebo finančne sebestačná osoba, tiež by ste mali použiť formulár BR1.

Môže sa ku mne v Spojenom kráľovstve pripojiť moja rodina?

Pripojiť sa k vám môžu akýkoľvek rodinní príslušníci ak sú takisto štátnymi príslušníkmi krajiny *Európskeho hospodárskeho priestoru* (EHP) (vrátane rodinných príslušníkov z Bulharska alebo Rumunska) alebo občanmi Švajčiarska.

Okrem toho sa k vám môžu pridať aj nasledovní rodinní príslušníci, ktorí nie sú štátnymi príslušníkmi krajiny *EHP* alebo občanmi Švajčiarska.

- manžel/manželka alebo druh/družka

- deti a vnúčatá do 21 rokov alebo ak sú od vás „závislé“,
- rodičia, starí rodičia, prarodičia alebo iní príbuzní, ak viete preukázať, že sú od vás „závislí“.

Ak členovia vašej rodiny nie sú príslušníkmi krajiny *EHP* alebo občanmi Švajčiarska, je možné, že budú musieť požiadať o rodinné povolenie (family permit) (alebo návštevne *vízum*, ak prichádzajú len na krátke obdobie), pri čom vám môže pomôcť kontaktovanie odborného poradenstva.

Môžu členovia mojej rodiny pracovať?

Ak ste držiteľom Preukazu prístupového pracovníka, aj členovia vašej rodiny by mali pred tým, než začnú pracovať, požiadať o tento preukaz. Vo všeobecnosti platí, že nebudú musieť spĺňať požiadavku kvalifikovanosti, ani preukazovať, že nikto z miestnych pracovných síl nemôže prácu vykonávať. Žiadať o preukaz by mali cez formulár **BR4**.

Ak ste oslobodený od požiadaviek týkajúcich sa pracovných povolení alebo spadáte pod kategórie v Prílohe 1, potom členovia vašej rodiny majú povolené pracovať bez potreby získať na to povolenie.

Odporúčame, aby členovia vašej rodiny požiadali o modré *registračné preukazy* (registration certificates), aby tak mali potvrdený svoj status. Ak nie sú príslušníkmi krajiny *EHP* alebo občanmi Švajčiarska, mali by požiadať o *rezidenčnú kartu* (residence card) cez formulár **BR(5)** alebo o rezidenčnú pečiatku pre členov rodiny (Family Member Residence Stamp) cez formulár **BR(6)**.

Ako mám podať žiadosť?

Svoju žiadosť pošlite doporučenou poštou (special delivery), aby ste mohli sledovať svoju zásielku. Pred tým, než pošlete originál svojho pasu a/alebo občianskeho preukazu, urobte si z neho kópiu a odložte si ju na bezpečné miesto.

Všetky žiadosti sú bezplatné.

Kam mám poslať svoju žiadosť?

Žiadosti posielajte na túto adresu:

Bulgarian and Romanian applications

UK Border Agency, North East, Yorkshire & the Humber region, PO BOX 4160

Sheffield S1 9DZ

Ďalšie informácie a tlačivá žiadostí sú dostupné na internetovej stránke *Cudzineckej pohraničnej polície Spojeného kráľovstva* (UK Border Agency), www.ukba.homeoffice.gov.uk/workingintheuk/bulgariaromania/applying/

Pri požiadavkách týkajúcich sa Schvaľujúceho dokladu a Preukazu prístupového pracovníka existujú určité výnimky, známe ako Prílohy 1, 2 a 3:

PRÍLOHA 1 výnimky pre štátnych príslušníkov krajín *A2* týkajúce sa požiadaviek pre Schvaľujúci dokument (Letter of Approval) a preukaz prístupového pracovníka (Accession Worker Card): samostatne zárobkovo činné osoby, študent alebo finančne sebestačná osoba

Právo voľného pohybu môžete využiť ak ste samostatne zárobkovo činná osoba, študent alebo finančne sebestačná osoba. Ak si uplatňujete **práva Európskej zmluvy** takýmto spôsobom, odporúčame vám požiadať o žltý **registračný preukaz** (registration certificate). Študenti môžu pracovať 20 hodín týždenne počas školského roka a na plný úväzok počas prázdnin, avšak pod podmienkou, že pred začatím zamestnania obdržali **registračný preukaz** (registration certificate).

Po tom, čo ste si uplatňovali **práva Európskej zmluvy** po dobu päť rokov, môžete ako štátny príslušník krajiny **EHP** požiadať o trvalý pobyt v Spojenom kráľovstve, čo by vám umožnilo neobmedzený prístup k pracovnému trhu.

PRÍLOHA 2 - výnimky pre štátnych príslušníkov krajín *A2* týkajúce sa požiadaviek pre Schvaľujúci dokument (Letter of Approval) a preukaz prístupového pracovníka (Accession Worker Card): výnimky pre určité zamestnania

Ak máte niektoré z nasledovných zamestnaní, váš zamestnávateľ nebude musieť žiadať o Schvaľujúci dokument, vy si však aj napriek tomu budete musieť požiadať o preukaz prístupového pracovníka.

- pozemný letiskový personál zahraničnej aerolíny
- au-pair
- personál služobníctva v súkromnej domácnosti
- zamestnanci zahraničných vlád
- lekári s postgraduálnym vzdelaním, zubári a všeobecní lekári vo výučbe
- súkromní asistenti v diplomatických službách
- predstavitelia zahraničných novín alebo rozhlasovej/televíznej organizácie
- predstavitelia zahraničných firiem
- učitelia a jazykoví asistenti cez schválené výmenné programy
- zahraničné kvalifikované zdravotné sestry zapísané na adaptačnú dozornú prax
- náboženský duchovní, misionári alebo členovia náboženského rádu.

PRÍLOHA 2 - výnimky pre štátnych príslušníkov krajín *A2* týkajúce sa požiadaviek pre Schvaľujúci dokument (Letter of Approval) a preukaz prístupového pracovníka (Accession Worker Card): ostatné výnimky

Od požiadavky získať povolenie na prácu v Spojenom kráľovstve budete oslobodený v prípade ak:

- ste k dátumu 1. januára 2007 mali právo vstupu/pobytu v Spojenom kráľovstve na základe Imigračného zákona z r. 1971
- ste v Spojenom kráľovstve pracovali s povolením a bez prerušenia 12 mesiacov (aj ako externý študent)
- váš zamestnávateľ má sídlo v inom členskom štáte *EHP*
- ste tiež občanom Spojeného kráľovstva alebo iného štátu *EHP* (okrem Bulharska a Rumunska) alebo ste občanom Švajčiarska,
- ste rodinným príslušníkom občana krajiny *EHP* alebo Švajčiarska, ktorý si uplatňuje svoje *práva Európskej zmluvy* v Spojenom kráľovstve (okrem prípadu, ak ste rodinný príslušník občana krajiny *A2*, ktorý podlieha požiadavkám pracovných povolení) alebo manžel/manželka, príp. zákonný druh/družka britského občana alebo osoby usadenej v Spojenom kráľovstve.

Poznámka – Ak máte rodinných príslušníkov, ktorí spadajú pod niektorú z výnimiek na základe toho, že vy ste samostatne zárobkovo činná osoba, študent alebo finančne sebestačná osoba, vy sám/sama nemôžete získať status výnimky, na základe ich výnimky.

- ste členom diplomatickej misie, rodinným príslušníkom diplomata alebo rodinným príslušníkom kohokoľvek, kto má právo na diplomatickú imunitu.

Výnimku z požiadaviek na uchádzanie sa o pracovné povolenie môžete získať aj ak ste vysoko kvalifikovaný/á. V takomto prípade však budete musieť preukázať, že spĺňate určité kritériá a na základe toho si zaobstaráť *registračný preukaz* (registration certificate).

Ak do Spojeného kráľovstva prichádzate cez Program sezónnych poľnohospodárskych pracovníkov (Seasonal Agricultural Workers Scheme) (SAWS), povolenie na prácu je v ňom už zahrnuté. Musíte mať však platnú pracovnú kartu, ktorú vám vydal operátor SAWS.

Časť 3: Prist'ahovaní pracovníci z krajín mimo *Európskeho hospodárskeho priestoru* a *bodový systém*: Práca v Spojenom kráľovstve

Úvod

Až do roku 2008 ste si na prácu v Spojenom kráľovstve museli zaobstarat' *pracovné povolenie* a potom požiadať o *povolenie na vstup* do Spojeného kráľovstva. Tento dvojfázový systém *pracovného povolenia* bol nahradený v roku 2008 tzv. *bodovým systémom* (PBS), a tak je vaša žiadosť o vstup do Spojeného kráľovstva za prácou posudzovaná len v rámci jednej fázy.

V súčasnosti môžete vstúpiť do Spojeného kráľovstva ako pracovník v rámci jednej z piatich rôznych „tried“. Tieto sú označené ako trieda 1, trieda 2 a trieda 5. Trieda 3, ktorá sa týka nekvalifikovaných pracovníkov, zatiaľ nebola prijatá, a je vysoko nepravdepodobné, že pri súčasnej hospodárskej situácii bude prijatá. Trieda 4 sa týka medzinárodných študentov. Ak plánujete študovať v Spojenom kráľovstve, mali by ste vyhľadať odborné poradenstvo.

Triedy 1, 2 a 5 obsahujú rôzne kategórie a tá, pod ktorou sa budete uchádzať, bude závisieť od dôvodu, pre ktorý prichádzate do Spojeného kráľovstva pracovať. Vo všeobecnosti pod triedu 1 spadajú vysoko kvalifikovaní pracovníci, pod triedu 2 kvalifikovaní pracovníci a pod triedu 5 sezónni pracovníci.

Imigračné pravidlá stanovujú, ako sa vám pripisujú body v jednotlivých kategóriách. Budete si teda musieť zistiť, čo presne tieto pravidlá hovoria, ak chcete požiadať o povolenie prísť pracovať do Spojeného kráľovstva.

Všetky formuláre, ktoré sa v tomto sprievodcovi spomínajú, je možné stiahnuť z internetovej stránky Vízových služieb Spojeného kráľovstva (www.ukvisas.gov.uk).

So zavedením nových imigračných pravidiel, smerníc a zásad a nového postupu pre podávanie žiadostí o povolenie pracovať v Spojenom kráľovstve, je nevyhnutné, aby ste si boli plne vedomí aktuálnej situácie v čase, keď podávate akúkoľvek žiadosť o povolenie na vstup alebo pobyt v Spojenom kráľovstve. Informácie v tomto sprievodcovi môžu byť pre vás aktuálne len počas obmedzeného časového trvania. Pred tým, než budete žiadať o povolenie pracovať v Spojenom kráľovstve, pozrite si internetovú stránku **Cudzineckej pohraničnej polície Spojeného kráľovstva, a ak si nie ste istý/á, či spĺňate podmienky pre získanie povolenia na prácu v Spojenom kráľovstve, mali by ste vyhľadať odborné poradenstvo.**

Môžem prísť do Spojeného kráľovstva pracovať?

Musíte požiadať o povolenie pracovať v Spojenom kráľovstve.

Kde mám požiadať o *povolenie na vstup* do Spojeného kráľovstva (entry clearance)?

O povolenie na vstup do Spojeného kráľovstva (nazývané aj *povolenie na vstup*) musíte požiadať na britskom veľvyslanectve, Vysokom úrade alebo konzuláte v krajine, v ktorej žijete. Je to dokument, ktorý bude vložený do vášho pasu, a ktorý preukazuje, že máte právo vstúpiť do Spojeného kráľovstva, aj keď nie ste britský občan.

Preukazuje tiež, že britské úrady uznali, že spĺňate kritériá imigračných pravidiel na vstup v kategórii, pod ktorou ste žiadosť podávali.

Ako môžem spĺňať podmienky na získanie povolenia pracovať v Spojenom kráľovstve?

Povolenie pracovať v Spojenom kráľovstve získate iba ak dosiahnete udaný minimálny počet bodov. Minimálny počet bodov, ktorý potrebujete získať, sa líši v závislosti od triedy v rámci ktorej žiadosť podávate, a tiež od kategórie danej triedy. Vo všeobecnosti sa body udeľujú za:

- „všeobecné kvality“
- „anglický jazyk“ a
- „dostupné finančné prostriedky“

Body udeľované za rôzne kvality sa nachádzajú v Prílohách A, B a C imigračných pravidiel a sú pravidelne aktualizované. Aktuálnu verziu imigračných pravidiel (Immigration Rules) je možné nájsť na internetovej stránke *UKBA*.

Je možné zistiť či mám šancu spĺňať podmienky pre povolenie na vstup do Spojeného kráľovstva?

UKBA má na svojej webstránke „kalkulačku na výpočet bodov“, ktorá vám môže pomôcť zistiť, či spĺňate podmienky pre uchádzanie sa o povolenie. (www.ukba.homeoffice.gov.uk/pointscalculator)

Musím formuláre podpísať?

Formuláre vám môže zaobstarať, pomôcť vyplniť a podať váš sponzor, príbuzný alebo zástupca, VY ich však musíte podpísať a označiť dátumom, čím potvrdíte, že údaje v nich sú správne.

Budem musieť predložiť nejaké dokumenty?

Dokumenty, ktoré budú od vás požadované, závisia od kategórie PBS, v rámci ktorej žiadosť podávate. Požadované dokumenty budete musieť poskytnúť ako podporný dôkaz. Tejto požiadavke musíte plne vyhovieť, inak bude vaša žiadosť zamietnutá. Akceptované budú len originálne dokumenty, nie fotokópie.

Ako mám podať žiadosť?

Budete musieť vyplniť formulár žiadosti a samohodnotiaci formulár. Potom budete musieť zaplatiť poplatok a predložiť tieto formuláre spolu s podpornými dokumentmi britskému veľvyslanectvu.

Musím sa podrobiť biometrickému testovaniu?

Každý, kto sa uchádza o *povolenie na vstup* sa musí dostaviť na dohodnutý termín, kde mu/jej budú ako súčasť žiadateľského procesu oskenované odtlačky prstov a vytvorená digitálna snímka. Žiadosť musíte podať do dvoch týždňov od dátumu, kedy vám boli biometrické údaje odobraté.

Ako dlho bude trvať spracovanie mojej žiadosti?

Toto bude závisieť od toho, odkiaľ žiadosť pochádza aký je to druh žiadosti. Aktuálne informácie a poradenstvo ohľadne čakacích dôb môžete nájsť na webstránke Vízových služieb Spojeného kráľovstva (www.ukvisas.gov.uk).

Čo sa stane, ak bude mojej žiadosti o *povolenie na vstup* vyhovené?

Ak ste získali dostatočný počet bodov v PBS, bude vám udelené *povolenie na vstup*. Bude na ňom dátum, odkedy je povolenie na vstup alebo pobyt v Spojenom kráľovstve platné a dátum, kedy toto povolenie vyprší. Bude tiež uvádzať, či sa na váš vstup do Spojeného kráľovstva viažu nejaké podmienky.

Počas trvania povolenia môžete ako migrant triedy 1 (všeobecná) pracovať pre akéhokoľvek zamestnávateľa bez predchádzajúceho povolenia od *UKBA* a môžete tiež začať pracovať ako samostatne zárobkovo činná osoba.

Ako pracovník triedy 2 bude vaše povolenie na vstup alebo povolenie na pobyt v Spojenom kráľovstve udelené pod podmienkou, že zostanete zamestnaný u sponzora, ktorý podporil vašu žiadosť.

Ako migrant triedy 5 (Program mobility mládeže) máte dovolené pracovať v Spojenom kráľovstve, avšak vaše zamestnanie je pre predmetom niekoľkých obmedzení.

Ani v jeden z týchto tried nebudete mať prístup k *verejným prostriedkom*.

Ako dlho budem môcť zostať v Spojenom kráľovstve?

Toto bude závisieť od toho, v rámci ktorej triedy a ktorej kategórie svoju žiadosť podávate.

V prípade kategórie triedy 1 (všeobecná) vám vo všeobecnosti budú udelené dva roky, k čomu vám môžu byť pridané ďalšie tri roky, ak požiadate o predĺženie.

V prípade kategórie triedy 2 (všeobecná) vám zvyčajne budú udelené tri roky a jeden mesiac. Ak je však trvanie vášho zamestnania kratšie ako tri roky, bude vám udelené kratšie obdobie, plus jeden mesiac.

V prípade kategórie migrantov triedy 5 (Program mobility mládeže) vám môže byť udelené obdobie do dvoch rokov.

Čo sa stane, ak bude moja žiadosť o *povolenie na vstup* zamietnutá?

Povolenie na vstup vám bude zamietnuté, ak ste v daných oblastiach nedosiahli dostatočný počet bodov. Ak bola vaša žiadosť zamietnutá, môžete požiadať o „správne preskúmanie“. V takomto prípade veľvyslanectvo preskúma či sa pri rozhodovacom procese stala chyba alebo nie. Nebudete však mať už možnosť predložiť žiadne ďalšie dôkazy na podporenie svojej žiadosti. Žiadosť o správne preskúmanie musí byť doručená na veľvyslanectvo do 28 dní od obdržania rozhodnutia o zamietnutí vašej žiadosti. Rozhodnutie bude zvyčajne prijaté v lehote ďalších 28 dní.

Na odvolanie sa pred nezávislým súdom nemáte plné právo. Vo všeobecnosti sa budete môcť odvolať len v takom prípade, ak ste boli nezákonne diskriminovaný alebo ak rozhodnutie porušuje Európsky dohovor o ochrane ľudských práv. V každom prípade však budete musieť vyhľadať odborné poradenstvo.

Ak sa proti zamietnutiu nie je možné odvolať ani nie je možné žiadať ďalšie správne preskúmanie, vašou jedinou možnosťou bude napadnúť zamietnutie prostredníctvom súdneho preskúmania, pričom budete musieť vyhľadať odbornú právnu pomoc.

Môže sa ku mne v Spojenom kráľovstve pripojiť moja rodina?

Pripojiť sa k vám môžu tieto závislé osoby:

- manžel/manželka alebo druh/družka
- váš partner/partnerka, ak spolu žijete viac ako dva roky; a
- vaše deti do veku 18 rokov, ak sú od vás závislé a slobodné. Ak si nie ste istý/á, či sú vaše deti považované za od vás závislé, vyhľadajte odborné poradenstvo.

Na každú závislú osobu musíte podať samostatnú žiadosť o *povolenie na vstup*, buď spoločne s vašou žiadosťou alebo po tom, čo vám bolo *povolenie na vstup* udelené. Závislé osoby musia požiadať o povolenie cestovať do Spojeného kráľovstva na britskom veľvyslanectve alebo Vysokom úrade v krajine svojho pobytu. Osoby od vás závislé sa musia preukázať originálnymi dokumentmi slúžiacimi ako dôkaz ich vzťahu k vám, ktoré musia byť v angličtine alebo preložené súdnym prekladateľom s pečiatkou. Musíte tiež mať v pláne počas svojho pobytu v Spojenom kráľovstve spolu žiť vo vašom existujúcom vzťahu.

Osoby od vás závislé majú povolené zostať v Spojenom kráľovstve nie dlhšie, ako po dobu, na ktorú vám bolo povolenie vystavené.

Počas pobytu v Spojenom kráľovstve musíte mať vy a členovia vašej rodiny dostatok peňazí na svoje živobytie. Suma závisí od toho, pod akou triedou a kategóriou svoju žiadosť podávate a môže predstavovať aj £1 600 na závislú

Vaše práva v Severnom Írsku

osobu. Budete musieť preukázať, že máte dostatok peňazí pre všetky od vás závislé osoby.

Váš manžel/manželka alebo partner/partnerka bude mať povolené v Spojenom kráľovstve pracovať bez potreby požiadať o povolenie.

Vo všeobecnosti sú požiadavky, ktoré je potrebné splniť vo veľkej miere rovnaké pre všetkých žiadateľov, bez ohľadu na triedu alebo kategóriu.

Výnimkou je len prípad, ak ste žiadateľom triedy 5 (Program mobility mládeže), kedy budete musieť podpísať vyhlásenie, že nemáte žiadne od vás závislé osoby mladšie ako 18 rokov. Váš manžel/manželka alebo partner/partnerka môžu požiadať o vstup do Spojeného kráľovstva sami za seba.

Potrebujem „sponzora“, aby som mohol/a pracovať v Spojenom kráľovstve?

Sponzorstvo je potrebné len pre niektorých žiadateľov. Ak podávate žiadosť v rámci triedy 1, sponzorstvo nepotrebuje. Niektoré kategórie triedy 2 a triedy 5 si vyžadujú sponzorstvo, preto sa budete musieť riadiť podľa požiadaviek kategórie, pod ktorou podávate žiadosť.

Vo všetkých ostatných kategóriách, ak nemáte sponzora, bude vaša žiadosť zamietnutá. Sponzor nie je povinný prijať vašu žiadosť a vy nebudete mať právo odvolať sa voči rozhodnutiu navrhnutého sponzora, ak vás odmietne sponzorovať.

V Spojenom kráľovstve budete môcť pracovať, ak vám ako zamestnancovi bolo vystavené potvrdenie o sponzorstve. Váš zamestnávateľ vám poskytne potrebné dokumenty. Tieto dokumenty budú mať jedinečné referenčné číslo, ktoré musíte uviesť v svojej žiadosti, keď sa budete u *UKBA* uchádzať o právo vstupu a právo pobytu v Spojenom kráľovstve.

Konečné rozhodnutie o tom, kto sme vycestovať do Spojeného kráľovstva alebo sa zdržiavať v Spojenom kráľovstve, zostáva na imigračných úradoch a nie sponzorovi.

Ako si môžem nájsť sponzora?

UKBA má na svojej webstránke k dispozícii zoznam licencovaných sponzorov, ktorý si máte možnosť pozrieť pred tým, ako začnete plánovať svoj odchod do Spojeného kráľovstva za prácou.
(www.ukba.homeoffice.gov.uk/employers/points/sponsoringmigrants/registerofsponsors/).

V prípade migrantov triedy 5 (Program mobility mládeže) bude vaším sponzorom vláda vašej krajiny.

Čo sa stane, ak môjmu sponzorovi skončí licencia?

Ak z akéhokoľvek dôvodu vášmu sponzorovi skončí licencia, vaše povolenie na vstup alebo pobyt môže byť skrátené alebo môže byť jeho trvanie upravené. Toto môže mať vážne následky, preto by ste mali okamžite vyhľadať odborné poradenstvo.

Môžem sa uchádzať o povolenie na pobyt?

Ak vám bolo udelené povolenie na vstup alebo pobyt v Spojenom kráľovstve, je možné, že budete môcť *UKBA* požiadať o predĺženie vášho povolenia. Niektoré kategórie majú striktné časovo ohraničené limity na žiadosti o predĺženie, pričom ak ste prišli v rámci triedy 5, nemáte dovolené sa vôbec uchádzať o predĺženie. Presné informácie si zistíte podľa vašej kategórie.

Môžem požiadať o povolenie na pobyt v inej kategórii?

Ak žiadate o povolenie na pobyt v rámci inej kategórie, ako je tá, do ktorej momentálne patríte, vaša žiadosť bude považovaná za „výmennú“. Možnosť „vymeniť kategóriu“ je veľmi prísne kontrolovaná.

Ako migrant triedy 5 (Program mobility mládeže) nemôžete prejsť do žiadnej inej kategórie PBS a taktiež nemôžete prejsť z jednej kategórie triedy 5 do druhej. Navyše, prechod do kategórie triedy 5 (sezónny pracovník) je veľmi obmedzený a budete musieť vyhľadať odborné poradenstvo.

Aké formuláre potrebujem vyplniť?

Musíte použiť aktuálny formulár *UKBA*. Môžete si ho stiahnuť z internetovej stránky *UKBA* (www.ukba.homeoffice.gov.uk). Každá trieda a každá kategória v rámci triedy má osobitný formulár, ktorý treba vyplniť. Osobitné formuláre sú aj pre každú jednu závislú osobu, ktorá sa uchádza o povolenie na pobyt v Spojenom kráľovstve. Formulár žiadosti uvádza, aké ďalšie dokumenty je potrebné predložiť spolu so žiadosťou a aké poplatky musíte zaplatiť.

Čo mám so žiadosťami spraviť?

Žiadosti je možné odoslať jedným z nasledujúcich spôsobov: poštou, kuriérom, osobne alebo online. Niektoré žiadosti musia byť podané špecifickou metódou, preto je potrebné si zistiť, ktorá metóda je tá správna pre vašu žiadosť.

UKBA vám dá vedieť, že vašu žiadosť a podporné dokumenty obdržali a oznámia vám, ako máte odovzdať svoje biometrické údaje. Vaša žiadosť bude potom spracovaná a výsledok vám bude oznámený poštou. Na stránke *UKBA* sa dozviete aktuálne odhadované čakacie doby pre každú kategóriu.

Čo sa stane, ak moje povolenie vyprší pred tým, ako si stihnem požiadať o predĺženie?

Žiadosť by ste mali **Cudzineckej pohraničnej polícii Spojeného kráľovstva** predložiť pred tým, než vyprší vaše aktuálne povolenie na vstup/pobyt v Spojenom kráľovstve. Ak žiadosť podáte po tom, čo vaše povolenie zdržiavať sa v Spojenom kráľovstve vypršalo, budete v Spojenom kráľovstve nelegálne a vaša žiadosť bude zamietnutá.

Aký je môj status kým čakám na rozhodnutie?

Ak ste požiadali o ďalšie povolenie na pobyt pred tým, ako vypršalo vaše povolenie na vstup/pobyt, potom vaše existujúce povolenie na vstup alebo na pobyt pokračuje, až kým nebude urobené rozhodnutie ohľadne vašej žiadosti.

Ak ste sa odvolali voči zamietnutiu vašej žiadosti o predĺženie A vaša žiadosť bola podaná načas, potom vaše existujúce povolenie na vstup alebo na pobyt taktiež pokračuje, až kým nebude urobené rozhodnutie ohľadne vašej žiadosti.

Čo sa stane, ak mi bolo udelené ďalšie povolenie na pobyt?

UKBA vám vystaví biometrické povolenie na pobyt (Biometric Residence Permit), ktoré bude uvádzať váš imigračný status a dátum, ku ktorému vaše predĺžené právo na pobyt vyprší.

Čo sa stane, ak mi bolo odmietnuté ďalšie povolenie na pobyt?

Ak *UKBA* odmietne vašu žiadosť, bude vám oznámené či máte právo sa odvolať. Dôvody na odvolanie musia byť predložené vo veľmi krátkej dobe, a mali by ste ihneď vyhľadať odborné poradenstvo. Čo ak sa ako pracovník triedy 2 nezamestnám u svojho sponzora/zamestnávateľa?

Vaše povolenie na vstup alebo povolenie na pobyt v Spojenom kráľovstve bude udelené pod podmienkou, že zostanete zamestnaný u sponzora, ktorý podporil vašu žiadosť. Ak sa nezamestnáte u zamestnávateľa, ktorý je uvedený na vašej žiadosti alebo začnete pracovať pre iného zamestnávateľa bez predchádzajúceho schválenia od *UKBA*, budete v Spojenom kráľovstve nelegálne a môžete byť z krajiny *vyhostený/á*. Ak sa zistí, že ste v Spojenom kráľovstve nelegálne, môže to vážne ovplyvniť akúkoľvek vašu budúcu žiadosť o vstup do Spojeného kráľovstva.

V rámci triedy 5 (sezónny pracovník) sú zmeny v zamestnaní povolené buď u toho istého zamestnávateľa alebo u iného zamestnávateľa, avšak budete najskôr musieť požiadať o „obmenu vášho povolenia“. Povolenie na túto zmenu dostanete len ak budete novú prácu vykonávať pre licencovaného sponzora, pričom budete potrebovať nové potvrdenie o sponzorstve. Toto sa netýka prípadu, keď daná práca dodatočne spadá pod zamestnanie, na ktoré bolo pôvodné potvrdenie o sponzorstve vydané. Platí tu rad podmienok, preto by ste mali vyhľadať odborné poradenstvo.

Môžem sa nakoniec usadiť v Spojenom kráľovstve?

Pravidlá sa zmenili v apríli 2011 a ďalšie zmeny sa očakávajú neskôr v priebehu roku. Ak ste boli v Spojenom kráľovstve ako migrant triedy 1 (všeobecná) počas piatich po sebe nasledujúcich rokov, môžete požiadať o neobmedzené právo na pobyt v Spojenom kráľovstve. Nazýva sa tiež „usadenie“. Musíte preukázať, že zarábate určitý príjem ako zamestnanec alebo samostatne zárobkovo činná osoba. Musíte tiež preukázať, že máte dostatočnú znalosť anglického jazyka a života v Spojenom kráľovstve.

Ako migrant triedy 2 (všeobecná) budete takisto spĺňať podmienky pre usadenie sa, ak ste v Spojenom kráľovstve strávili zákonne päť konzekutívnych rokov. Váš sponzor bude musieť písomne potvrdiť, že ste stále v zamestnaní potrebný/á a vy musíte preukázať, že máte dostatočnú znalosť anglického jazyka a života v Spojenom kráľovstve.

Akkoľvek obdobie zamestnania ako držiteľa pracovného povolenia (vydaného v rámci starých obchodných dohovorov) sa vám bude počítať k vášmu päťročnému neprerušnému zamestnaniu.

Ako migrant triedy 5 (Program mobility mládeže) nebudete mať právo uchádzať sa o právo na usadenie.

Ako mám podať žiadosť?

Žiadosť by ste mali predložiť *UKBA* pred tým, než vyprší vaše aktuálne povolenie na vstup alebo pobyt v Spojenom kráľovstve. Ak žiadosť podáte po tom, čo vaše povolenie zdržiavať sa v Spojenom kráľovstve vypršalo, budete v Spojenom kráľovstve nelegálne a vaša žiadosť o usadenie bude zamietnutá.

Po tom, čo vám bolo udelené právo usadenia sa v Spojenom kráľovstve, nepodliehate viac nijakým obmedzeniam pre váš pobyt v Spojenom kráľovstve. Môžete zmeniť zamestnávateľa, zamestnanie a v prípade potreby mať prístup k relevantným *dávkam sociálneho zabezpečenia*, bez toho, že by ste na to potrebovali povolenie od *UKBA*.

Môžem pracovať v Írskej republike?

Informácie v tomto sprievodcovi sa netýkajú Írskej republiky, ktorá je spravovaná úplne odlišným súborom zákonov. Ak chcete pracovať v Írskej republike, mali by ste vyhľadať špecializované poradenstvo Írskeho Imigračného úradu: Telefón: (00) 353 1 6740200 (linka dostupná od 14:00 - 16:00).

Užitočné kontakty:

Kancelária pre otázky týkajúce sa imigrácie (0870 606 7766)

Sociálne dávky

***Číslo národného poistenia* (National Insurance number)**

Číslo národného poistenia je potrebné pre účely zamestnania, ako aj sociálneho zabezpečenia. Preto vaším prvým krokom k obom je požiadať o *číslo národného poistenia*.

Prečo potrebujem *číslo národného poistenia*?

O číslo národného poistenia musíte požiadať, keď prídete do Spojeného kráľovstva, inak vám nebudú zaznamenané odvody daní ani *národné poistenie*. Platenie daní a *národného poistenia* je potrebné pre každého, kto pracuje v Spojenom kráľovstve, preto vždy dbajte na to, aby boli vyplácané, pretože vám to môže pomôcť preukázať, že v krajine pracujete legálne. Ak žiadate o *sociálnu dávku* alebo daňový kredit, ktorý je spravovaný *Daňovým a colným úradom Jej Veličenstva* (Her Majesty's Revenue and Customs), budete potrebovať mať oficiálne *číslo národného poistenia*, ktoré vám bolo pridelené *Správou sociálneho zabezpečenia* (Social Security Agency's), oddelením pre čísla národného poistenia.

Ako mám požiadať o *číslo národného poistenia*?

Ak prichádzate žiť a pracovať do Severného Írska po prvýkrát, budete musieť po príchode požiadať o číslo národného poistenia. *Správa sociálneho zabezpečenia* (Social Security Agency) v Severnom Írsku je zodpovedná za každodennú prevádzku systému sociálneho zabezpečenia a žiadostí o *číslo národného poistenia*. *Správa sociálneho zabezpečenia* alebo váš zamestnávateľ vám poradia, ako požiadať o *číslo národného poistenia*.

Ak ste už predtým v Spojenom kráľovstve žili a pracovali, znamená to, že budete musieť *Správe sociálneho zabezpečenia* poskytnúť vaše *číslo národného poistenia*. Budete tiež musieť poskytnúť dôkaz, že číslo, ktoré ste udali, je vaše. Ak si svoje číslo nepamätáte, budete musieť *Správe sociálneho zabezpečenia* poskytnúť dostatočné informácie alebo dôkazy, ktoré jej umožnia vaše číslo lokalizovať.

Keď žiadate o *číslo národného poistenia* (National Insurance number), budete musieť poskytnúť dostatočné písomné doklady, aby ste preukázali, že ste, kto tvrdíte, že ste, a ak nie ste štátnym príslušníkom krajiny *EHP*, že máte právo pracovať v Spojenom kráľovstve.

Aké doklady môžu preukázať, že som, kto tvrdím, že som?

Písomné dokumenty, ktoré môžu napomôcť pri dokazovaní vašej identity sú napr.:

- rodinný alebo sobášny list
- cestovný pas alebo občiansky preukaz, ktorý bol vydaný členským štátom *Európskeho hospodárskeho priestoru* (EHP)

- list od advokáta, poradcu alebo oficiálneho predstaviteľa akejkoľvek organizácie
- zoznam prípustných dokumentov je uvedený v letáku ISSP „How to prove your identity for social security“ (Ako dokázať svoju identitu pre sociálne zabezpečenie), ktorý vám poskytne *Správa sociálneho zabezpečenia*.

Písomné dokumenty, ktoré môžu dokázať vaše právo pracovať v Spojenom kráľovstve (týka sa len príslušníkov krajín mimo *EHP*), sú napr.:

- cestovný pas
- rodný list alebo doklad o adopcii vydaný v Spojenom kráľovstve, na Normanských ostrovoch alebo v Írsku
- doklad o registrácii alebo naturalizácii na britského občana
- dokumenty z *Cudzineckej pohraničnej polície* Spojeného kráľovstva, ktoré preukazujú, že máte právo pracovať v Spojenom kráľovstve
- vaše *pracovné povolenie*

Pôjdem na pohovor, keď požiadam o číslo národného poistenia?

Budete mať pohovor s úradníkom *Social Security Agency* (Správy sociálneho zabezpečenia), špecialistom na *číslo národného poistenia*, aby určil, či môže byť vydané číslo národného poistenia. Je dôležité, aby ste rozumeli otázkam, na ktoré sa vás bude pýtať, a aby ste odpovedali jasne. Ak máte ťažkosti rozumieť anglicky, mali by ste požiadať *Správu sociálneho zabezpečenia*, aby zabezpečili tlmočníka, ktorý hovorí vašou rečou.

Je dôležité poznamenať, že ak nespĺníte požiadavky na *číslo národného poistenia*, nemusíte byť oprávnený na príjem *dávok sociálneho zabezpečenia* (social security benefits). Toto pravidlo sa vzťahuje nielen na vás ako žiadajúcu osobu, ale na kohokoľvek za koho žiadate dávky, okrem detí alebo mladistvých.

Zvyšok tejto kapitoly je rozdelený na dve časti a je dôležité, aby ste si prečítali tú časť, ktorá sa vás týka.

Časť 1: je pre prisťahovaných pracovníkov, ktorí sú príslušníkmi krajiny *Európskeho hospodárskeho priestoru* (EHP) (vrátane príslušníkov krajín A8 a A2), vrátane špecifických informácií pre príslušníkov krajín *A2*, Rumunska a Bulharska. **Príslušníci krajín A2 by mali dbať na to, aby si prečítali celú časť, (zelený aj červený text).**

Časť 2: Je pre prisťahovaných pracovníkov, ktorí sú príslušníkmi krajín mimo *Európskeho hospodárskeho priestoru*.

Časť 1: Príslušníci krajín *Európskeho hospodárskeho priestoru*

Túto časť by ste si mali prečítať, ak ste príslušníkom krajiny *Európskeho hospodárskeho priestoru* vrátane príslušníkov krajín *A8* a *A2*.

Nachádzajú sa tu však aj určité špecifické informácie pre príslušníkov krajín *A2* o rôznych pravidlách, ktoré sa týkajú prist'ahovaných pracovníkov z Rumunska a Bulharska. Pozorne si preto, prosím, prečítajte celú časť, aby ste videli ktoré pravidlá a práva sa vás týkajú.

Kto mi môže pomôcť, ak nemám dostatok peňazí na živobytie?

Ak zistíte, že nemáte dostatok peňazí, môžete získať pomoc prostredníctvom štátnych dávok. Tieto sú v Spojenom kráľovstve známe ako **sociálne dávky** (social security benefits). Ak vám nemôžu byť poskytnuté žiadne **sociálne dávky**, je možné, že sa vám podarí získať pomoc *Sociálnej služby* (Social Services), ktorá niekedy môže pomôcť v prípade núdze. Aj keď nepochádzate z jednej z krajín na zozname, avšak potrebujete pomoc, mali by ste vždy vyhľadať poradenstvo (nezávisle od vášho občianstva), pretože môžete mať práva, ktoré nie sú uvedené v tomto sprievodcovi.

Ktorá inštitúcia je zodpovedná za vybavovanie žiadostí o **sociálne dávky**?

Správa sociálneho zabezpečenia (Social Security Agency) v Severnom Írsku je zodpovedná za každodennú prevádzku systému sociálneho zabezpečenia. Táto inštitúcia spracuje žiadosť o **číslo národného poistenia** (National Insurance Number) a/alebo akúkoľvek **sociálnu dávku**, o ktorú žiadate. Keď žiadate o sociálnu dávku, vaša žiadosť bude posúdená a rozhodnutá pracovníkom úradu, ktorý sa volá „rozhodovateľ“ (decision-maker). Daňový kredit a prídavky na deti sú vybavované **Daňovým a colným úradom Jej veličenstva** (Her Majesty's Revenue and Customs).

Aké podmienky musím splniť, aby som dostal sociálnu dávku?

Keď žiadate o **sociálnu dávku**, bude vám vyplatená, iba ak dodržíte podmienky nároku na dávku a ak spĺňate určité testy rezidencie alebo pobytu. Test, ktorým musíte prejsť, závisí od toho, aký druh dávky žiadate. Je to preto, že existuje niekoľko rôznych druhov **sociálnych dávok**. Napríklad:

- dávky závislé od preskúmania finančných prostriedkov, napríklad podpora príjmu, na príjme založená dávka uchádzačov o zamestnanie, na príjme založená podpora pre zamestnancov, ktorí nie sú schopní vrátiť sa do práce, štátny dôchodkový bonus a príspevok na bývanie. Tiež sú známe ako dávky závislé na príjme, čo znamená že príjem alebo úspory, ktoré vlastníte môžu byť brané do úvahy pri hodnotení nároku;
- dávky nezávislé od preskúmania finančných prostriedkov, ktoré sú vyplácané napríklad pri chorobe alebo tehotenstve, nezamestnanosti, úmrtí blízkej osoby alebo vysokom veku. Tieto dávky budú priznané len

vtedy, ak ste vy (alebo manžel/ka / občiansky partner v prípade dávky pri úmrtí blízkej osoby) platili dostatok odvodov do **národného poistenia** (National Insurance) v Spojenom kráľovstve alebo ekvivalent v iných členských štátoch **Európskeho hospodárskeho priestoru** (EHP);

- Špeciálne nepríspevkové dávky, ktoré zahŕňajú *príspevok za ošetrovanie* (Attendance Allowance), *príspevok pre postihnutých* (Disability Living Allowance - DLA) a *príspevok za starostlivosť* (Carer's Allowance).
- *daňový bonus na dieťa* (Child Tax Credit), *daňový bonus pracujúcich* (Working Tax Credit), *prídavok na dieťa* (Child Benefit), ktoré sú spravované **Daňovým a colným úradom Jej Veličenstva** (HM Revenue and Customs).

Kde nájdem pomoc?

Nezávislé na tom, o akú dávku žiadate, je dôležité si zapamätať, že ak vám je nepriznaná dávka, mali by ste vždy vyhľadať radu. Je to preto, lebo ak nie ste spokojný s rozhodnutím **Správy sociálneho zabezpečenia** (Social Security Agency) alebo **Daňového a colného úradu Jej Veličenstva** (Her Majesty's Revenue and Customs), väčšinou sa môžete odvolať na nezávislý súd. Pri zvažovaní, či existujú dôvody, na základe ktorých sa môžete proti nejakému rozhodnutiu odvolať, mali by ste požiadať o pomoc poradenskú agentúru. Agentúry, ktoré vám môžu poradiť ohľadom vášho nároku na dávky sú napríklad:

- **Právne centrum (Law Centre [NI])**, telefón (028) 9024 4401 (Belfast) alebo (028) 7126 2433 (Derry)
- **Úrad pre poradenstvo občanom (Citizens Advice)**, regionálny úrad, telefón (028) 9023 1120, ktorý vás odkáže na Úrad poradenstva občanom vo vašom okolí, a
- **Poradenstvo NI (Advice NI)**, regionálny úrad, telefón (028) 9064 5919, ktorý vás odkáže na poradenské centrum vo vašom okolí.

Ak máte problém porozumieť anglicky, mali by ste požiadať poradenské centrum alebo úrad, aby zariadili prítomnosť prekladateľa, pretože je dôležité, aby ste rozumeli otázkam, ktoré sa budú pýtať, a aby boli vaše odpovede jasné.

Aké podmienky musím spĺňať, ak žiadam o podporu príjmu, na príjme založenú dávku uchádzačov o zamestnanie, na príjme založenú podporu pre zamestnancov, ktorí nie sú schopní vrátiť sa do práce, štátny dôchodkový bonus alebo príspevok na bývanie?

Aby ste sa kvalifikovali na niektorú z týchto dávok, musíte preukázať, že sa zvyčajne zdržiavate v Severnom Írsku a že máte právo zdržiavať sa v **Common Travel Area** (Jednotnej cestovnej zóne). **Jednotná cestovná zóna** je Spojené kráľovstvo (vrátane Veľkej Británie a Severného Írska), Írska republika, Ostrov Man (Isle of Man) a Normanské ostrovy (Channel Islands).

Takisto budete musieť preukázať, že máte právo zdržiavať sa v **Jednotnej cestovnej zóne**, ak chcete žiadať o daňový bonus na dieťa alebo prídavok na dieťa. Tieto dávky sú spravované **Daňovým a colným úradom Jej Veličenstva** (Her Majesty's Revenue and Customs). Daňový bonus na dieťa a príspevok na dieťa sú dávky zvyčajne vyplácané na deti, ktoré s vami žijú v Severnom Írsku.

Avšak môžete o ne požiadať aj na deti, ktoré žijú v inom členskom štáte *EHP*, ak ste zamestnaný.

Príslušníci krajín *A2*, prosím, vezmite na vedomie toto: Štátni príslušníci Rumunska a Bulharska takisto zvyčajne musia mať povolenia pracovať v rámci Programu preukazu prístupového pracovníka alebo mať povolenie pracovať počas súvislého obdobia 12 mesiacov.

Čo je test obvyklého bydliska (habitual residence test)?

Aby ste preukázali, že obvykle bývate v Severnom Írsku, budete musieť splniť „test obvyklého bydliska“ (habitual residence test). Tento test ovplyvní právo na podporu príjmu, na príjme založený príspevok uchádzačov o zamestnanie, štátny dôchodkový bonus alebo príspevok na bývanie a bude sa vzťahovať na každého, kto prichádza žiť a pracovať do Severného Írska prvýkrát alebo kto sa vracia do Severného Írska po období pobytu v zahraničí.

To, že by sa test nemal na vás vzťahovať, by ste mali byť schopný/á preukázať, ak:

- pracujete v Spojenom kráľovstve alebo
- môžete preukázať, že máte právo pobytu v Severnom Írsku, pretože vás európske právo definuje ako pracovníka, alebo ste samostatne zárobkovo činná osoba a spĺňate určité európske smernice.

Štátni príslušníci krajín A2, prosím, vezmite na vedomie toto: Ak ste príslušníkom Rumunska alebo Bulharska, budete môcť preukázať, že by sa test nemal na vás vzťahovať, ak máte povolenie pracovať v rámci programu Preukazu prístupového pracovníka a *pracujete pre autorizovaného zamestnávateľa v Severnom Írsku.*

V opačnom prípade, ak sa budete uchádzať o akúkoľvek z týchto dávok, budete predmetom testu obvyklého bydliska.

Ako môžem doložiť, že obvykle bývam v Severnom Írsku?

Aby ste preukázali, že obvykle bývate v Severnom Írsku, musíte preukázať, že vaším zámerom, keď ste sem prišli žiť, bolo založiť trvalé a usadené bydlisko. To nemusí znamenať, že musíte preukázať, že ste tu chceli ostať navždy. Ak ste nikdy nežili v Severnom Írsku alebo tu nikdy predtým neboli, budete musieť preukázať váš zámer tým, že tu budete skutočne žiť významnú dobu.

Presná doba bude závisieť od individuálnych okolností vášho prípadu. Spravidla to bude medzi jedným a tromi mesiacmi. Všeobecne však platí, že čím dlhšie tu budete žiť pred tým, ako požiadate o dávky, tým silnejší bude váš prípad.

Pri rozhodovaní, či obvykle bývate v Severnom Írsku rozhodovateľ bude musieť zobrať do úvahy všetky faktory. Medzi tieto patria:

- Akékoľvek prípravy, ktoré ste urobili pred tým, ako ste sa presťahovali do Severného Írska.
- Akýkoľvek prieskum, ktorý ste urobili preto, aby ste si našli zamestnanie.

- Predali ste dom alebo ste sa vzdali práva bývať v prenajatom ubytovaní?
- Uzavreli ste alebo presunuli akékoľvek bankové účty?
- Aké kroky ste urobili na zbavenie sa vlastníctva alebo na jeho prevoz do Severného Írska?
- Upovedomili ste zdravotné alebo školské úrady (ak máte deti) o tom, že chcete ísť žiť do Severného Írska?

Ak si nie ste istý, či môžete preukázať, že obvykle bývate v Severnom Írsku, vyhľadajte pomoc odborníka.

Aké skutočnosti mi pomôžu preukázať, že spĺňam test na obvyklé bydlisko?

Rozhodovateľ bude chcieť vedieť o krokoch, ktoré ste urobili odkedy ste prišli žiť do Severného Írska na to, aby ste získali trvalé bydlisko alebo sa tu mohli usadiť. Patria sem napríklad:

- Plánujete žiť v Severnom Írsku v dohľadnej budúcnosti?
- Ako si sami pomôžete, keď vám nebude vyplatená dávka? Túto otázku sa môžu spýtať, aby rozhodovateľ dostal uspokojivú odpoveď, že plánujete ďalej žiť v Severnom Írsku, či je vám dávka vyplatená alebo nie.
- Akýkoľvek prieskum, ktorý ste urobili ohľadom registrovania sa ako voľná pracovná sila alebo hľadania práce.
- Vybavili ste si tu ubytovanie?
- Zaregistrovali ste sa u lekára alebo zubára?
- Prihlásili ste sa do nejakého klubu alebo spoločenstva?
- Máte nejakú rodinu alebo priateľov v Severnom Írsku?

Keďže sú tieto príklady len niektorými z faktorov, ktoré sa berú do úvahy, budete musieť doložiť rozhodovateľovi, že ste buď oslobodený od testu obvyklého bydliska alebo že skutočne obvykle bývate v Severnom Írsku. Ak to nedokážete preukázať, budete zaradený ako osoba zo zahraničia a nebudete môcť požadovať podporu príjmu, na príjme založený príspevok uchádzačov o zamestnanie, na príjme založenú podporu pre zamestnancov, ktorí nie sú schopní vrátiť sa do práce, dôchodkový bonus alebo príspevok na ubytovanie, kým nesplníte tento test. Rozhodovateľ **musí byť** spokojný s tým, že zámerom vášho príchodu do Severného Írska bolo založiť si trvalé a stále bydlisko.

Ak sa vám aj podarí prejsť testom obvyklého bydliska, stále budete musieť preukázať, že máte právo pobytu v *Jednotnej cestovnej zóne*, keď sa uchádzate o podporu príjmu, na príjme založený príspevok uchádzačov o zamestnanie, dôchodkový bonus a príspevok na bývanie. Tento test sa vykonáva, aj ak žiadate o daňový bonus na dieťa (Child Tax Credit) a prídavok na dieťa (Child Benefit).

Čo to znamená mať „právo na pobyt“?

Právo na pobyt: Príslušníci krajín *EHP* (okrem Rumunska a Bulharska)

Ak ste sa do Severného Írska presťahovali, aby ste si hľadali prácu, budete mať právo na pobyt za predpokladu, že dokážete preukázať, že si úprimne hľadáte prácu a máte dobrú šancu si ho nájsť. Kým si hľadáte prácu, je možné, že si budete môcť uplatniť **sociálne dávky**, ak spĺňate test obvyklého bydliska. Napriek tomu, že nie ste povinný/á mať registračný preukaz, mali by ste **Cudzineckú pohraničnú políciu** požiadať o vydanie tohto preukazu, pretože vám môže pomôcť preukázať, že máte právo na pobyt, v prípade, že by ste potrebovali požiadať o **sociálne dávky**. Viac informácií nájdete v časti „Práca v Spojenom kráľovstve“.

Právo na pobyt: Príslušníci krajín *A2*, Rumunska a Bulharska

Aj keď viete preukázať, že obvykle bývate v Severnom Írsku, budete musieť aj tak preukázať, že máte právo zdržiavať sa na území.

Ak máte povolenie pracovať v rámci **Programu preukazu prístupového pracovníka** a pracujete pre autorizovaného zamestnávateľa v Severnom Írsku alebo ste samostatne zárobkovo činná osoba, budete považovaný, že máte právo zdržiavať sa na území. Budete môcť požadovať príspevok na bývanie, daňový bonus pracujúcich, daňový bonus na dieťa a prídavok na dieťa, pokiaľ ste v práci, a budete môcť ďalej požadovať tieto dávky a na príjme založenú podporu pre zamestnancov, ktorí nie sú schopní vrátiť sa do práce, dávku na podporu príjmu alebo štátny dôchodkový bonus, ak ochoriete, otehotníte alebo ste mimo práce pre nejaký iný dôvod, ale ostanete v pracovnom pomere.

Počas vašich prvých troch mesiacov v Severnom Írsku budete považovaný za oprávneného na pobyt v krajine a budete môcť požiadať o prídavok na dieťa a daňový bonus na dieťa. Avšak po prvých troch mesiacoch, ak nie ste v pracovnom pomere a nemáte povolenie pracovať, nebudete mať viac nárok na väčšinu **sociálnych dávok**, vrátane prídavku na dieťa a daňového bonusu na dieťa.

Aby ste mohli požadovať **sociálne dávky** bez obmedzenia, budete musieť pracovať v rámci **Programu preukazu prístupového pracovníka** počas 12 mesiacov neprerušného zamestnania. Preto je dôležité, aby ste požiadali o povolenie v rámci Programu preukazu prístupového pracovníka pred tým, ako začnete pracovať u autorizovaného zamestnávateľa. Akékoľvek obdobie, ktoré ste legálne pracovali v Spojenom kráľovstve pred 1. januárom 2007 sa počíta do 12 mesačného autorizačného obdobia. Viac informácií o Programe preukazu prístupového pracovníka nájdete v časti tohto sprievodcu s názvom „Práca v Spojenom kráľovstve“.

Ak zmeníte zamestnanie počas prvých 12 mesiacov, je dôležité oboznámiť Cudzineckú pohraničnú políciu Spojeného kráľovstva cez Program preukazu prístupového pracovníka, inak nebudete považovaný za neprerušene zamestnaného.

Čo sa stane, ak prídem o zamestnanie?

Ak prídete o zamestnanie počas 12-mesačného obdobia neprerušeného zamestnania, nebudete ďalej považovaný za pracovníka s právom zdržiavať sa na území a nebudete môcť ďalej požadovať tieto dávky. V takejto situácii by ste mali okamžite vyhľadať poradenstvo. Ak však prídete o zamestnanie počas 12 mesiacov napríklad preto, že ste chorý alebo ste otehotneli, mali by ste si nechať poradiť ohľadom požadovania dávok, keďže môžete napadnúť rozhodnutie, ak vaša požiadavka bola odmietnutá.

Aké dávky môžem žiadať, ak som už pracoval nepretržite 12 mesiacov?

Akonáhle ste odpracovali nepretržité obdobie 12 mesiacov neprerušeného zamestnania a už nepotrebujete povolenie cez **Program karty prístupového pracovníka**, vy aj vaša rodina budete môcť požiadať o sociálne dávky, či pracujete alebo ste nezamestnaný.

Členov vašej rodiny pre tieto účely predstavujú:

- manžel/ka alebo druh/družka
- deti a vnúčatá do 21 rokov alebo ak sú od vás závislé,
- rodičia, starí rodičia, prastarí rodičia alebo iní príbuzní, ak viete preukázať, že sú stále od vás závislí.

Ak ste mali povolenie na prácu a pracovali nepretržité obdobie 12 mesiacov a už ďalej nepotrebujete povolenie cez Program preukazu prístupového pracovníka, možno budete chcieť požiadať o **registračný preukaz**. Viac informácií nájdete v časti tohto sprievodcu s názvom „Práca v Spojenom kráľovstve“.

Keď budete žiadať o dávku na podporu príjmu, na príjme založenú dávku uchádzačov o zamestnanie, na príjme založenú podporu pre zamestnancov, ktorí nie sú schopní vrátiť sa do práce, dôchodkový kredit, príspevok na bývanie, daňový bonus na dieťa alebo prídavok na dieťa, budete musieť preukázať, že máte právo na pobyt v Severnom Írsku. Preto je dôležité, aby ste dali rozhodovateľovi čo najviac informácií o vašej žiadosti.

Môžem žiadať o **sociálne dávky**, ak som prišiel do Severného Írska hľadať si prácu?

Ak ste prišli do Severného Írska hľadať si prácu, pričom sa budete musieť zaregistrovať prostredníctvom **Programu preukazu prístupového pracovníka** v prípade, že si ju nájdete, nebudete mať oficiálne právo na pobyt v krajine, kým sa tak nestane. Preto kým si hľadáte prácu, nebudete mať právo ani na jednu sociálnu dávku uvedenú vyššie.

Aké testy musím splniť, ak požadujem dávky nezávislé od príjmu? (týka sa všetkých príslušníkov krajín *EHP* vrátane Rumunska a Bulharska)

Dávky nezávislé na majetku sú tiež niekedy nazývané ako „odvodové dávky“ (contributory benefits). To znamená, že ak chcete byť oprávnený na poberanie dávok (napríklad dávky pri práceneschopnosti alebo od odvodov závislého príspevku pre uchádzačov o zamestnanie), budete musieť preukázať, že spĺňate podmienky oprávnenia a odvedli ste dostatok prostriedkov do **národného poistenia**.

Ak ste nedávno prišli do Severného Írska (najmä ak ste nikdy nepracovali tu, ani vo Veľkej Británii), pravdepodobne nemáte odvedených dostatok odvodov, aby ste boli oprávnený poberať niektoré dávky. Ak ste však pracovali a platili odvody v inom členskom štáte **Európskeho hospodárskeho priestoru** (EHP), môžete sa na tieto odvody spoľahnúť, keď budete požadovať odvodové dávky v Severnom Írsku.

Pokým tu pracujete, budete mať nárok požadovať aj dávky pre občanov „v pracovnom pomere“ vrátane:

- zákonného platu počas nemocenskej
- zákonného platu počas materskej dovolenky alebo
- zákonného platu počas otcovskej dovolenky.

Tieto dávky vám umožňujú vybrať si platené voľno v zamestnaní v čase choroby, tehotenstva alebo otcovstva. Poznamenajte si, prosím, že podmienka nepretržitého zamestnania je potrebná, keď žiadate o zákonný plat v materstve alebo zákonný plat v otcovstve. Ak nespĺňate podmienky oprávnenia na zákonný plat v materstve, mali by ste vyhľadať radu, pretože môžete mať právo na materský príspevok. Viac informácií o nárokoch na tieto dávky nájdete v časti tohto sprievodcu nazvanej „Zamestnanecké práva“.

Aký test musím spĺňať, ak žiadam o špeciálnu neodvodovú dávku?

Existuje niekoľko dávok, ktoré sa vyplácajú aj keď ste neodvedli dostatočné odvody na **National Insurance** (národné poistenie). Tieto dávky môžete žiadať, ak ste chorý, vážne postihnutý alebo sa staráte o niekoho, kto je vážne postihnutý. Tieto dávky sú známe ako „špeciálne neodvodové dávky“ (special non-contributory benefits) a zahŕňajú *ošetrovateľský príspevok* (Attendance Allowance), *príspevok pre postihnutých* (Disability Living Allowance [DLA]) a *príspevok za starostlivosť* (Carer's Allowance).

Aby ste sa kvalifikovali na tieto dávky, musíte:

- byť bežne rezidentom v Severnom Írsku,
- byť prítomný v Severnom Írsku a
- byť prítomný v Severnom Írsku počas 26 týždňov v posledných 12 mesiacoch.

Aby ste splnili podmienku rezidencie na nárok na niektorú z týchto dávok, počíta sa rezidencia v ktoromkoľvek inom členskom štáte **Európskeho hospodárskeho priestoru** (EHP). Toto umožňuje skôr splniť podmienku rezidencie kvôli nároku.

Časť 2: prist'ahovaní pracovníci z krajín mimo **Európskeho hospodárskeho priestoru**

Kto mi môže pomôcť, ak nemám dostatok peňazí na živobytie?

Ak zistíte, že nemáte dostatok peňazí, môžete získať pomoc prostredníctvom štátnych dávok. Tieto sú v Spojenom kráľovstve známe ako **sociálne dávky** (social security benefits). Ak vám nemôžu byť poskytnuté žiadne **sociálne dávky**, je možné, že sa vám podarí získať pomoc **Sociálnej služby** (Social Services), ktorá niekedy môže pomôcť v prípade núdze. Aj keď si nemyslíte, že môžete získať pomoc, pretože nemáte prístup k **verejným prostriedkom**, mali by ste vždy vyhľadať poradenstvo (nezávisle od vášho občianstva). Je to preto, že Spojené kráľovstvo má dohody s mnohými krajinami sveta, ako napr. Alžírsko, Maroko, Tunisko a Turecko, čo znamená, že môžete mať práva na sociálne dávky, ktoré sa v tomto sprievodcovi neuvádzajú. Je tiež dôležité, aby ste vyhľadali odborné poradenstvo pred tým, než požiadate o akékoľvek **sociálne dávky** alebo daňový kredit, pretože to môže ovplyvniť vaše právo na pobyt v Spojenom kráľovstve.

Ktorá inštitúcia je zodpovedná za vybavovanie žiadostí o **sociálne dávky**?

Správa sociálneho zabezpečenia (Social Security Agency) v Severnom Írsku je zodpovedná za každodennú prevádzku systému sociálneho zabezpečenia. Táto inštitúcia spracuje vašu žiadosť o **číslo národného poistenia** (National Insurance Number) a/alebo akúkoľvek **sociálnu dávku**, o ktorú budete žiadať. Keď žiadate o **sociálnu dávku**, vaša žiadosť bude posúdená a rozhodnutá pracovníkom úradu, ktorý sa volá „rozhodovateľ“ (decision-maker). Daňový kredit a prídavky na deti sú vybavované **Daňovým a colným úradom Jej veličenstva** (Her Majesty's Revenue and Customs).

Ako mám podať žiadosť o **sociálne dávky**?

Aby ste mohli požiadať o **sociálne dávky**, budete musieť preukázať, že vám môže byť priradené **číslo národného poistenia**. Ak ste už v minulosti žili a pracovali v Severnom Írsku, znamená to, že budete musieť **Správe sociálneho zabezpečenia** poskytnúť svoje **číslo národného poistenia**. Budete tiež musieť poskytnúť dôkaz o tom, že číslo, ktoré ste uviedli, je skutočne vaše. Ak si svoje číslo nepamätáte, budete musieť **Správe sociálneho zabezpečenia** poskytnúť dostatočné informácie alebo dôkazy, ktoré jej umožnia vaše číslo lokalizovať. Viac informácií o **číslach národného poistenia** nájdete v časti „Číslo národného poistenia“.

Môžem požiadať o *sociálne dávky* keď žijem v Spojenom kráľovstve?

Po tom, čo vám bolo udelené povolenie pracovať v rámci *bodového systému* alebo čo ste získali povolenie pracovať v Severnom Írsku, povolenie na pobyt vám bude udelené len na obmedzené obdobie. Ak sú vaše práva na pobyt obmedzené, potom sa k nim zvyčajne viažu určité podmienky. Jednou z takých podmienok zvyčajne je, že nebudete žiadať o určité *sociálne dávky*. Ak tieto podmienky porušíte, riskujete stratu vášho povolenia na pobyt. Ak by ste žiadali o predĺženie vášho povolenia na pobyt v Spojenom kráľovstve, budú sa vás pýtať, či ste podali žiadosť o nejaké *sociálne dávky*. Preto podanie žiadosti o sociálnu dávku by mohlo upovedomiť Imigračný úrad o tom, že ste nedodrжали podmienku viažucu sa k vášmu povoleniu na pobyt, čo by mohlo znamenať, že je možné vás *vyhostiť*, odmietnuť vám predĺženie práva na pobyt alebo vás trestne stíhať. Preto ak si nie ste istý/á svojou pozíciou, je nesmierne dôležité, aby ste pred podaním žiadosti o akúkoľvek dávku vyhľadali špecializované poradenstvo.

Aké je spojenie medzi mojím imigračným statusom a mojím právom žiadať *sociálne dávky*?

Nárok na *sociálne dávky* je významne prepojený s vaším imigračným statusom. Zákon definuje určité skupiny ľudí (vrátane držiteľov *pracovného povolenia*) ako „osoby podliehajúce imigračnej kontrole“. Tento pojem má špeciálny význam pre účely dávok. Ako „osoba podliehajúca imigračnej kontrole“ budete evidovaný/á vtedy, ak vaše právo na vstup alebo pobyt v Severnom Írsku je podmienené tým, že nebudete mať prístup k *verejným prostriedkom*. Ak je toto podmienka, ktorá bola súčasťou vášho práva na vstup alebo pobyt v Severnom Írsku, budete mať v pase pečiatku, ktorá potvrdzuje, že nemáte prístup k *verejným prostriedkom*.

Aké *sociálne dávky* sa počítajú medzi *verejnými prostriedkami*?

Verejné prostriedky sú definované v imigračných pravidlách a patria sem:

Prídavok na ošetrovanie (Attendance Allowance), príspevok na opatrovanie (Carer's Allowance), príspevok na dieťa (Child Benefit), daňový bonus na dieťa (Child Tax Credit), invalidný príspevok na bývanie (Disability Living Allowance), príspevok na bývanie (Housing Benefit), podpora príjmu (Income Support), na príjme založená podpora pre uchádzačov o zamestnanie (income-based Jobseeker's Allowance), na príjme založená podpora pre zamestnancov, ktorí nie sú schopní vrátiť sa do práce (income-related Employment and Support Allowance), štátny dôchodkový bonus (Pension Credit), príspevok pre ťažko postihnutých (Severe Disablement Allowance), príspevky sociálneho fondu (Social Fund Payments) a daňový bonus pracujúcich (Working Tax Credit).

V súčasnosti sa za *verejné prostriedky* počítajú len dávky, ktoré sú na tomto zozname. Keďže sa tento zoznam môže zmeniť, mali by ste sa pred tým, ako budete žiadať o akúkoľvek dávku alebo daňový bonus, vždy presvedčiť, že sa v tom čase, keď o ňu chcete požiadať na zozname nenachádza.

Ak máte manžela/ku alebo partnera/ku, ktorý/á nie je predmetom imigračnej kontroly, mali by ste vyhľadať poradenstvo, pretože je možné, že on/ona bude mať na dávku nárok.

Existujú nejaké *sociálne dávky*, o ktoré by som mohol/a požiadať?

Napriek tomu, že je vaše právo na pobyt v Severnom Írsku obmedzené, je tu rad dávok, o ktoré môžete požiadať, a ktoré nie sú zaradené pod *verejnými prostriedkami*. V realite však môže byť prístup k týmto dávkam náročný. Je to preto, že na to, aby ste boli na tieto dávky oprávnený/á, musíte pracovať a v prípade niektorých dávok tiež mať dostatok odvodov v *národnom poistení*. Ak spĺňate podmienky pre každú dávku, je možné, že budete mať nárok na odvodoch založenú podporu pre zamestnancov, ktorí nie sú schopní vrátiť sa do práce (contribution-based Employment and Support Allowance), na odvodoch založenú podporu pre uchádzačov o zamestnanie (contribution-based Jobseeker's Allowance) alebo príspevok pri priemyselnom postihnutí (Industrial Disablement Benefit). Je tiež možné, že by ste mohli mať nárok na dávky pre občanov „v pracovnom pomere“, ako napríklad zákonný príspevok počas materskej dovolenky (Statutory Maternity Pay), nemocenské dávky (Statutory Sick Pay), zákonný príspevok pri adopcii (Statutory Adoption Pay) a zákonný príspevok počas otcovskej dovolenky (Statutory Paternity Pay).

Napriek tomu, že váš nárok na sociálne dávky môže byť spočiatku veľmi obmedzený, keď prvýkrát prídete pracovať do Severného Írska, časom, keď ste tu už nejaký čas pobudli alebo ak sa zmení váš imigračný status, by malo byť nárokovanie si určitých dávok jednoduchšie.

Užitočné kontakty:

National Insurance Number processing (spracovanie čísel národného poistenia)

National Insurance Number Section
Jobs & benefits Office
Conor Buildings, 107 Great Victoria Street, Belfast
Telephone (028) 9054 5500

National Insurance Number Section (Oddelenie pre čísla národného poistenia)
Jobs & Benefits Office
140 Jervis Street, Portadown
Telefón (028) 3839 7200

National Insurance Number Section (Oddelenie pre čísla národného poistenia)
Jobs & Benefits Office
2 Crescent Road, Lisnagelvin, Derry/Londonerry
Telefón (028) 7131 9300

Ubytovacie práva

Ako môžem nájsť v Severnom Írsku nejaké miesto na bývanie?

Môžete si prenajať ubytovanie od súkromnej osoby a to sa volá aj „súkromný prenájom“ (renting privately). Osoba, ktorá vlastní ubytovanie sa volá „prenajímateľ“ (landlord) a osoba, ktorá si prenajíma ubytovanie sa volá „nájomca“ (tenant). Niekedy prenajímateľa požiadajú inú osobu alebo spoločnosť, „agenta“, aby im pomohol prenajať ubytovanie. Môžete nájsť súkromne prenajímané ubytovanie, ak si pozriete „prenájom“ (to let) inzeráty v miestnych novinách, vo výkladoch predajcov novín a ak sa zastavíte u prenajímacích agentov a v realitných kanceláriách. Takisto si môžete prenajať ubytovanie od vládnej agentúry nazvanej *Northern Ireland Housing Executive* (Správa bývania Severného Írska) (NIHE) alebo *Asociácie bývania* (Housing Association), ale existujú obmedzenia na to, kto môže získať takýto druh ubytovania.

Pred tým, ako budete súhlasiť s ponukou na ubytovanie, mali by ste zvážiť, či ubytovanie a oblasť je vhodná:

- Je bývanie blízko miesta, kde pracujete?
- Je bývanie blízko verejnej dopravy?
- Je bývanie blízko obchodov a iných služieb?
- Existujú problémy s osobnou bezpečnosťou?

Máte právo bývať v oblasti, ktorú si vyberiete, hoci, ako s každým miestom, sú niektoré oblasti bezpečnejšie ako iné. Ak máte pochybnosti, kontaktujte jednu z agentúr uvedených na konci tohto sprievodcu.

Väčšina pravidiel a štandardov, ktoré sú opísané v tejto časti, platí pre nájomcov. V niektorých prípadoch nemusíte byť nájomcom, ak vám váš zamestnávateľ alebo *personálna agentúra* poskytujú ubytovanie ako súčasť pracovnej zmluvy *alebo* ak majiteľ býva s vami *alebo* ak vaše meno nie je na dohode o prenájme *alebo* ak majiteľ má voľný prístup do všetkých častí objektu, aby mohol poskytnúť služby ako je upratovanie alebo presťahovať iných ľudí do izieb v dome bez potreby vášho povolenia. Ak sa niečo z tohto vzťahuje na vás, možno ste „užívateľ licencie“ (licensee) a nemáte rovnakú ochranu ako „nájomca“ (tenant). Ak máte problémy s ubytovaním, vyhľadajte radu od jednej z poradenských agentúr uvedených v zozname.

Existujú nejaké pravidlá o druhoch ubytovania, ktoré sú určené na prenájom?

Štandardy v súkromnom sektore prenájmov môžu byť rôzne. V súčasnosti existuje požiadavka platná iba pre niektoré staršie súkromne prenajímané obydlia, aby boli v dobrom stave a miestna samospráva môže požadovať od majiteľa, aby zabezpečil, že takéto obydlia sú v dobrom stave. Avšak pre všetky obydlia platí,

že ak sa vyskytne nedostatok, ktorý môže byť nebezpečný, miestna samospráva môže požiadať majiteľa, aby ho odstránil. Príkladom môže byť vytekajúci záchod, premokajúca strecha alebo závažná vlhkosť.

Všetky objekty:

- musia mať stabilnú štruktúru a nemali by mať závažné nedostatky,
- nesmú byť vlhké, čo škodí zdraviu,
- musia byť primerane osvetlené, vykurované, vetrané a s prívodom vody,
- musia mať zariadenie na prípravu a varenie jedla, vrátane drezu s horúcou a studenou vodou,
- musia mať vhodne umiestnený záchod, vaňu alebo sprchu a umývadlo s horúcou a teplou vodou,
- musia mať adekvátny odtokový systém.

Existujú rôzne druhy súkromne prenajímaného ubytovania?

Sektor súkromných prenájmov zahŕňa rôzne druhy bývania vrátane domov a bytov. Jedným z najčastejších typov súkromne prenajímaného ubytovania pre prisťahovaných pracovníkov sú *domy s viacerými nájomcami (Houses in Multiple Occupation – HMO)*. HMO je dom obývaný viac ako dvoma ľuďmi, ktorí nie sú členovia jednej rodiny, majú vlastné spálne, ale delia sa o kuchyňu a kúpeľňu. Okrem štandardov opísaných vyššie HMO:

- nesmú byť preplnené,
- musia mať dostatočné zariadenie v kuchyni na počet bývajúcich v objekte,
- musia mať adekvátny počet záchodov, vaní, spíčov a umývadiel na počet bývajúcich,
- musia mať adekvátnu ochranu pred požiarom a zaistenie úniku pri požiari.

Správa bývania môže urobiť právne kroky, aby zaistila, že HMO spĺňajú tieto štandardy. V niektorých oblastiach bude majiteľ potrebovať licenciu od Správy bývania, aby mohol prenajať HMO. Môžete sa spýtať na Správu bývania o oblastiach, ktoré oblasti spadajú pod toto pravidlo.

Aké sú moje práva ako súkromného nájomcu?

Všetky nájom, ktoré sú na dobu určitú dlhšiu ako rok a deň, musia mať písomnú dohodu. Je možné, že budete požiadaný/á o podpis dokumentu, ktorý stanoví podrobnosti dohody, ktorú ste urobili s osobou, ktorá vlastní ubytovanie. Toto sa volá „ubytovacia zmluva“ (tenancy agreement). Či už je v písomnej podobe alebo ide o ústnu dohodu, musíte si nechať poradiť, ak si nie ste o niečom istý. Okrem práv stanovených v nájomnej zmluve, všetci súkromní nájomcovia majú základné práva. Tieto budú ďalej rozšírené v apríli 2007, ale v súčasnosti sú:

Vaše práva v Severnom Írsku

- **právo na nájomnú knihu** – všetci nájomcovia majú nárok na nájomnú knihu. Nájomná kniha musí obsahovať meno, adresu a telefónne číslo majiteľa a/alebo niekoho, kto vystupuje v majiteľovom mene (napríklad prenajímajúci agent alebo realitný agent), výšku nájmu a splatné čiastky, výšku a dôvod všetkých depozitov a podmienky pre splatenie, dĺžka nájmu a kto je zodpovedný za opravy.
- **právo na nevyrušovanie a/alebo nezákonné vyst'ahovanie** – vyrušovanie je to, keď sa nejaká osoba snaží zabrániť vám užívať si práva vášho prenájmu, napríklad odpojením od elektriny, násilnými skutkami, výhražným správaním alebo nezákonným vstupom. Váš majiteľ a jeho agent nie je oprávnený vstúpiť do objektu, kedy chce, ak to nie je stanovené v nájomnej zmluve alebo mu/jej to povolíte. Jedinou výnimkou je, keď majiteľ potrebuje vstúpiť do objektu v núdzovom prípade, napríklad aby spravil núdzové opravy. Ak máte pocit, že ste obťažovaný alebo ste vytlačení z domova počas dohodnutého obdobia nájmu, kontaktujte *Ministerstvo životného prostredia* (Environmental Health Department) alebo miestnu samosprávu.
- **právo na výpovednú lehotu** – majiteľ vášho domu vám musí dať písomne stanovenú relevantnú výpovednú lehotu. Po vypršaní výpovednej lehoty musí ísť majiteľ domu na súd, aby získal právo vyst'ahovať vás. Takisto nájomca je povinný dať relevantnú výpovednú lehotu.

Relevantné výpovedné lehoty sú nasledovné:

- ak ste v ubytovaní bývali päť rokov a menej – štvortýždňová písomná výpovedná lehota
 - viac ako päť rokov ale desať a menej – osemťýždňová písomná výpovedná lehota
 - viac ako desať rokov – 12 týždňová písomná výpovedná lehota
- **právo na riadny súdny proces** – aby vás mohol vyst'ahovať, majiteľ domu musí ísť na súd, aby získal povolenie na vyst'ahovanie vás z nehnuteľnosti. Akýkoľvek pokus vyst'ahovať vás nasilu bez príkazu súdu je nelegálny a ak k takémuto pokusu dôjde, mali by ste kontaktovať *Ministerstvo životného prostredia* (Environmental Health Department) vášho obvodného úradu.
 - **právo požadovať príspevok na bývanie** – ak ste príslušníkom krajiny *Európskeho hospodárskeho priestoru* a pracujete, potom máte právo požadovať príspevok na bývanie ako pomoc pri platbe nájmu a miestnych poplatkov (ak ste príslušníkom Rumunska alebo Bulharska, budete tiež musieť preukázať, že ste zaregistrovaný na *Daňovom a colnom úrade Jej Veličenstva* pod *Programom autorizovania pracovníkov* alebo že tak nemusíte urobiť). Či máte nárok na príspevok na bývanie, závisí od vášho príjmu. Ak ste prišli o prácu, je možné, že budete môcť získať nejaký príspevok, ale o tomto by ste si mali nechať poradiť. Podrobnosti nájdete v časti nazvanej „Sociálne dávky“.

Pre prenájmy, ktoré začali 1. apríla 2007 alebo neskôr, existujú dodatočné práva:

- Právo na stanovenie nájomných podmienok – toto písomné vyhlásenie je dodatkom k nájomnej zmluve a musí byť poskytnuté do 28 dní od dátumu začatia prenájmu. Vyhlásenie musí obsahovať určité informácie vrátane kontaktných údajov majiteľa (alebo jeho agenta), dĺžky nájomného obdobia, výšky nájomného a poplatkov, výšky a účelu akejkoľvek zálohy a zoznamu všetkého poskytnutého nábytku.
- Právo na vykonanie určitých opráv – v prípade, keď nebola spísaná nájomná zmluva alebo keď zmluva neuvádza to, kto je zodpovedný za opravy, zákon stanovuje, za ktoré opravy je zodpovedný majiteľ a za ktoré nájomca.
- Právo na trvanie nájomného obdobia minimálne šesť mesiacov v prípadoch, keď nebola spísaná nájomná zmluva alebo keď zmluva neuvádza koniec nájomného vzťahu.

Aké sú pravidlá pre platenie za ubytovanie?

Nájomná kniha by mala obsahovať podrobnosti o výške nájmu, ktorý máte zaplatiť, a ostatné náklady na bývanie, ako sú miestne poplatky, kúrenie a kedy ich máte zaplatiť. Mala by tiež uvádzať výšku zaplatenej zálohy a podmienky, za ktorých môže byť zadržaná majiteľom.

- **Nájom** – ak máte nájom na určitú dobu (napríklad jeden rok), nájom bude fixný na toto obdobie. Na konci obdobia sa nájom zmení na „periodický“ a váš majiteľ môže zvýšiť nájom.
- **Zálohy** – väčšina majiteľov požaduje zálohu. Záloha sa používa ako záruka proti poškodeniu majetku, krádeži alebo neplateniu nájmu. Mali by ste si byť istý, na čo sa vzťahuje záloha a kedy ju majiteľ môže zadržať.
- **Platba nájmu dopredu** – môžete byť požiadaný, aby ste platili jedno- alebo viac-mesačný nájom vopred.
- **Poplatky za prenájom a „peniaze na kľúče“** – majiteľ alebo realitný agent môžu chcieť zaplatiť poplatok za spracovanie nájmu alebo za to, že vám dajú kľúč od nehnuteľnosti. Z právneho hľadiska možno nemusíte platiť tieto poplatky. Predtým ako dáte nejaké peniaze, mali by ste vyhľadať poradenstvo od jednej z nižšie uvedených agentúr.
- **Ručiteľ** – majiteľ môže vyžadovať ručiteľa. Toto je niekto, kto garantuje zaplatenie, ak to neurobíte vy. Toto zahŕňa neplatenie nájmu, poškodenie majetku a strata vecí patriacich majiteľovi. Spravidla ručiteľ bude musieť podpísať formulár stanovujúci, na čo sa vzťahuje garancia. Ak nepoznáte nikoho, kto by mohol byť vaším ručiteľom, mali by ste požiadať majiteľa o alternatívnu dohodu.

Kedy končí môj nájom?

Ak máte nájom na určitú dobu, napríklad na rok, nájomná zmluva by mala obsahovať začiatok a koniec nájmu. Ak sa váš nájom začne 1. apríla 2007 alebo neskôr bez uvedenia dátumu ukončenia, bude trvať v stanovenej lehote 6 mesiacov, po ktorej sa stanete riadnym nájomníkom, v prípade čoho bude nájom fungovať z mesiaca na mesiac alebo z týždňa na týždeň.

Môžem odísť pred ukončením dohodnutej doby?

Ak chcete opustiť ubytovanie pred dohodnutým termínom, musíte dať majiteľovi najmenej štyri týždne vopred upovedomenie o ukončení dohody (alebo čokoľvek čo stanovuje nájomná zmluva). Za týchto okolností môže majiteľ požadovať zaplatenie zvyšku nájmu do konca obdobia, aj keď tam už nebývate.

Ak ste vstúpili do nájmu s inými a jeden z nich odíde pred ukončením dohodnutej doby, vy a ostatní nájomcovia môžu zodpovedať za zaplatenie zvyšku nájmu.

Môže ma majiteľ požiadať, aby som odišiel pred ukončením dohodnutej doby?

Počas nájomnej zmluvy na dobu určitú, napríklad na jeden rok, by vám majiteľ nemal dať upovedomenie o ukončení, ak neporušíte nájomnú zmluvu, napríklad tým, že neplatíte nájom alebo poškodujete majetok. Upovedomenie o ukončení musíte dostať najmenej 28 dní pred odchodom z objektu a musí byť v písomnej podobe.

Ako by som mohol získať nájom u *Správy bývania Severného Írska* (Northern Ireland Housing Executive) alebo Asociácie bývania (Housing Association)?

Ak ste príslušníkom krajiny *Európskeho hospodárskeho priestoru* a vy alebo člen vašej rodiny pracuje, môžete požiadať o nájomné ubytovanie poskytované *Správou bývania Severného Írska* (NIHE) (Northern Ireland Housing Executive) alebo *Asociáciou bývania* (Housing Association). Toto je sociálne bývanie. *Správa bývania Severného Írska* takisto spravuje príspevok na bývanie, čo je finančná pomoc na nájom pre ľudí s nízkymi príjmami. *Správa bývania Severného Írska* je financovaná vládou.

Ak ste príslušníkom Rumunska alebo Bulharska, budete musieť na to, aby ste sa o to mohli uchádzať, preukázať, že ste registrovaný u *Cudzineckej pohraničnej polície Spojeného kráľovstva* pod *Programom autorizovania pracovníkov* alebo že nie ste povinný sa registrovať (napríklad, pretože ste samostatne zárobkovo činná osoba alebo pretože už máte zaregistrovaný jeden rok neprerušeného zamestnania alebo máte *registračný preukaz*).

Asociácie bývania sú neziskové organizácie, riadené dobrovoľnými komisiami. Väčšina asociácií bývania je registrovaných na ústrednom orgáne vlády pomenovanom *Ministerstvo sociálneho rozvoja* (Department for Social Development). Sociálne nájomné ubytovanie je vo všeobecnosti lacnejšie ako súkromné nájomné bývanie.

Ak chcete požiadať o sociálne bývanie, musíte vyplniť formulár žiadosti o bývanie, dostupné na obvodných úradoch NIHE a úradoch asociácií bývania. Zoznam obvodných úradov NIHE nájdete na internetovej stránke www.nihe.gov.uk.

Ak nepracujete alebo prídete o prácu predtým, ako dostanete dom na prenájom, je treba vyhľadať poradenstvo. Môžete stále získať dom od NIHE alebo Asociácie bývania. Ak nie, služobný sociálny pracovník z miestneho Združenia zdravotnej a sociálnej starostlivosti (Health and Social Care Trust) by vám mal pomôcť nájsť alebo zaplatiť ubytovanie.

Ak ste z krajiny mimo **Európskeho hospodárskeho priestoru** a ak podmienkou vášho pobytu v Spojenom kráľovstve bolo, že nebudete mať prístup k **verejným prostriedkom**, v tom prípade nie ste oprávnený, aby vám **Správa bývania Severného Írska** a väčšina Asociácií bývania poskytli ubytovanie.

Čo mám urobiť, ak sa zo mňa stane bezdomovec?

Bezdomovcom ste vtedy, ak nemáte ubytovanie. Neznamená to však, že nemáte žiadnu strechu nad hlavou. Môže to tiež znamenať bývanie v ubytovaní, ktoré nie je primerané na bývanie, lebo je napríklad v havarijnom stave, je veľmi preplnené alebo je veľmi drahé. Môžete byť takisto považovaný za bezdomovca, ak vás majiteľ požiadala o opustenie majetku do 28 dní.

Príslušníci krajín **Európskeho hospodárskeho priestoru**

Ak ste bezdomovec, musíte ísť do najbližšieho miestneho úradu **Northern Ireland Housing Executive** (NIHE) (Správy bývania Severného Írska) alebo do poradenského centra pre bezdomovcov (Homeless Advice Centre) v Belfaste, ktoré je tiež súčasťou NIHE. Úradník pre bývanie na NIHE otestuje, či ste bezdomovcom nezámerné, to znamená, že ste sa dobrovoľne nestali bezdomovcom, a ste oprávnený na asistenciu a s prioritnou potrebou. Budete považovaný za človeka s prioritnou potrebou, ak:

- ste tehotná,
- máte závislé dieťa, ktoré zvyčajne žije s vami (osoba vo veku do 16 alebo do 19 rokov, ak je zapísaná na dennom štúdiu),
- ste zraniteľný, pretože máte mentálne alebo psychické problémy,
- máte medzi 16 a 21 rokov a ste ohrození z pohlavného alebo finančného zneužívania,
- ste bezdomovcom kvôli mimoriadnej okolnosti, ako je požiar, povodeň alebo katastrofa,
- zažili ste násilie alebo ste v ohrození násilia.

Ak ste oprávnení na asistenciu podľa pravidiel NIHE a ste nezámerné bezdomovcom a v prioritnej potrebe, NIHE je povinné vám poskytnúť dočasné ubytovanie, kým vám nenájde vhodné ubytovanie. Ak nepracujete alebo ste stratili zamestnanie, mali by ste vyhľadať pomoc u poradenskej agentúry. V každom prípade vám NIHE poradí, ako nájsť vhodné ubytovanie v súkromnom sektore a ako žiadať príspevok na bývanie.

Informácie pre príslušníkov krajín **A2**, Rumunska a Bulharska:

Vaše práva v Severnom Írsku

Ak ste zraniteľný, napríklad kvôli duševnému zdraviu, alebo máte so sebou deti, NIHE má povinnosť poskytnúť vám dočasné ubytovanie, pokiaľ neskontroluje, či ste zaregistrovaný na **Cudzineckej pohraničnej polícii Spojeného kráľovstva** (UK Border Agency).

Ak ste sa mali zaregistrovať na **Cudzineckej pohraničnej polícii Spojeného kráľovstva** prostredníctvom **Programu autorizácie pracovníkov** a neurobili tak, úradník pre bývanie môže urobiť záver, že nemáte nárok na asistenciu od NIHE okrem poradenstva o tom, kde nájsť ubytovanie. Ak sa to stane, mali by ste získať poradenstvo od *Služby ubytovacích práv* (Housing Rights Service) alebo *Právneho centra NI* (Law Centre NI). Mali by ste tiež dostať radu, ak ste bezdomovcom a stratili ste prácu, ešte ste nepracovali alebo ste neschopný pracovať.

Mali by ste tiež kontaktovať zodpovedného sociálneho pracovníka v miestnom *Združení zdravotných a sociálnych služieb* (Health and Social Services Trust) a požiadať o asistenciu pri hľadaní alebo platení ubytovania. Na konci tejto kapitoly nájdete zoznam centráľ Združenia zdravotných a sociálnych služieb.

Ak pracujete v Severnom Írsku cez Program sezónnych poľnohospodárskych pracovníkov (Seasonal Agricultural Workers Scheme) a nie ste spokojný/á s úrovňou vášho ubytovania alebo sa musíte z vášho ubytovania vysťahovať, potom by ste mali požiadať o radu Služby ubytovacích práv (Housing Rights Service) alebo Právne centrum (NI) (Law Centre NI).

Prist'ahovaní pracovníci z krajín mimo **Európskeho hospodárskeho priestoru**

Ak ste bezdomovcom, **Správa bývania Severného Írska** (NIHE) vám musí poskytnúť poradenstvo a pomôcť nájsť si nejaké ubytovanie. Vo väčšine prípadov vám však neposkytne ubytovanie, kvôli vášmu obmedzenému prístupu k **verejným prostriedkom**. Mali by ste vyhľadať poradenstvo ohľadne vášho imigračného statusu u niektorej z poradenských agentúr. NIHE vám môže pomôcť nájsť si ďalší súkromne prenajímaný dom alebo byt alebo vám pomôže zariadiť dočasné ubytovanie v hosteli. Môžete tiež kontaktovať zodpovedného sociálneho pracovníka v miestnom Združení zdravotných a sociálnych služieb (Health and Social Services Trust) a požiadať o pomoc pri hľadaní alebo platení ubytovania. Na konci tejto kapitoly nájdete zoznam centráľ Združenia zdravotných a sociálnych služieb.

Ak ste bezdomovcom, mali by ste v každom prípade vyhľadať pomoc.

Užitočné kontakty:

Northern Ireland Housing Executive (NIHE) (Správa bývania Severného Írska)
Head Office, The Housing Centre
2 Adelaide Street, Belfast BT1
Telefón (028) 9024 0588

Centrály Združenia zdravotnej a sociálnej starostlivosti:

Belfast Health and Social Care Trust (Združenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti v Belfaste)
Knockbracken Healthcare Park
Saintfield Road
Belfast BT8 8BH
Centrála Združenia (028) 90 960000 <http://www.belfasttrust.hscni.net>

South Eastern Health and Social Care Trust (Združenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti pre juho-východnú oblasť)
Top Floor
Thompson House Hospital
19/21 Mangheralave Road
Lisburn
Co Antrim
BT28 3BP
Tel. 028 9266 9111
<http://www.setrust.hscni.net>

Northern Health and Social Care Trust (Združenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti pre severnú oblasť)
The Cottage
5 Greenmount Avenue
Ballymena
County Antrim BT43 6DA
Telefón: 0845 6012333
<http://www.northerntrust.hscni.net/>

Southern Health and Social Care Trust (Združenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti pre južnú oblasť)
Centrála Združenia
College of nursing
Craigavon Area Hospital
68 Lurgan Road
Portadown
BT63 5QQ
Telefón: (028) 3861 3950
<http://www.southerntrust.hscni.net>

Western Health and Social Care Trust (Združenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti pre západnú oblasť)
Kancelária výkonného riaditeľa
Centrála Združenia
Altnagelvin Area Hospital Site
Glenshane Road
Londonderry
BT47 6SB
Telefón: (028) 71345171
<http://www.westernttrust.hscni.net/>

Zamestnanecké práva

Informácie v tejto časti sú pre všetkých prisťahovaných pracovníkov v Severnom Írsku a časť sa venuje najčastejším problémom, ktorým čelia prisťahovaní pracovníci. Informácie nižšie nie sú úplným zhrnutím zákonných noriem. Výkon mnohých práv opísaných nižšie môže záležať na splnení určitých podmienok alebo byť predmetom určitých obmedzení. Na tieto informácie by ste sa teda nemali spoliehať oddelene pri uplatňovaní si nejakého právneho nároku voči zamestnávateľovi. **Vždy by ste predtým, ako si uplatníte nejaký právny nárok voči zamestnávateľovi, mali vyhľadať nezávislé právne poradenstvo.**

Všeobecné pravidlo je také, že nezávisle od vašej národnosti by s vami nemalo byť zaobchádzané inak ako s vašimi kolegami len preto, že ste prisťahovaný pracovník. Zamestnanecké práva môžu byť dosiahnuté legálne na špeciálnom zamestnaneckom súde nazvanom Priemyselný tribunál (Industrial Tribunal). Ak je to možné, mali by ste sa pokúsiť vyriešiť problémy na mieste tak, že sa najprv porozprávate so zamestnávateľom. Môžete takisto hovoriť s odborovou organizáciou, *Agentúrou pre pracovné vzťahy* (Labour Relations Agency), miestnym *Úradom poradenstva občanom* (Citizens Advice Bureau) alebo inými poradenskými orgánmi, aby vám pomohli pochopiť vaše práva.

Ak sa vaša pracovná zmluva riadi zákonmi inej krajiny, ako je Severné Írsko, alebo prvorado pracujete v zahraničí, alebo ste samostatne zárobkovo činná osoba (máte vlastný podnik), alebo obchodujete vo vlastnom mene, to, čo nasleduje, sa nemusí nevyhnutne vzťahovať na vás. Opísané práva môžu takisto závisieť od toho, či vám imigračný status dovoľuje legálne pracovať v Severnom Írsku (ak pracujete nelegálne, nebudete si môcť uplatniť zamestnanecké práva, pozrite si ďalej otázku „Mal by som prijať prácu, ktorá ponúka hotovosť na ruku?“).

Rozdiel medzi pracovníkmi a zamestnancami

Som pracovník alebo zamestnanec?

V tejto časti je výraz „pracovník“ (worker) používaný v kontexte pracovného práva v Spojenom kráľovstve a nemalo by byť zamieňané s tým, ako je tento istý termín používaný v iných častiach sprievodcu v kontexte imigračného práva Spojeného kráľovstva.

Pre účely pracovného práva Spojeného kráľovstva je rozlíšenie medzi *pracovníkom* (worker) a *zamestnancom* (employee) veľmi dôležité. Zatiaľ čo aj pracovníci aj zamestnanci majú určité základné práva, ako je minimálna mzda, zamestnanci majú niektoré ďalšie práva napríklad ohľadom toho, ako a kedy môže byť zamestnanie ukončené.

Môže byť zložité určiť, či ste pracovník alebo zamestnanec. Ak máte písomnú dohodu so zamestnávateľom, ktorá obsahuje slovné spojenie „*pracovná zmluva*“ (contract of employment), je pravdepodobné, že ste zamestnanec. Toto však nie je absolútna požiadavka a môžete byť zamestnancom, ak:

- váš zamestnávateľ kontroluje, čo celkovo robíte, a ukladá, kedy a ako to máte robiť,
- musíte vykonávať prácu sám (nemôžete si spravidla najat' niekoho, aby to spravil vo vašom mene)

- zamestnávateľ vyžaduje, aby ste pracovali pravidelnú pracovnú dobu, a ste platený za túto dobu, či je alebo nie je nejaká práca
- zamestnávateľ poskytuje výstroj a náradie pre danú prácu
- zamestnávateľ platí za vás **National Insurance** (národné poistenie) a dane

Môžete byť pracovníkom ak:

- je vám ponúknutá práca a pláca len vtedy, ak vás zamestnávateľ potrebuje
- môžete sa rozhodnúť, kedy pracovať, a môžete dokonca odmietnuť ponúknutú prácu
- môžete zaistiť náhradného pracovníka, ktorý vykoná prácu za vás, ak chcete
- obstarávate si vlastnú výstroj a náradie
- ste zodpovedný za platenie vlastných daní a národného poistenia
- máte písomnú dohodu so zamestnávateľom, ktorá obsahuje slovné spojenie „*zmluva na služby*“ (contract for services).

Aj pomocou týchto zoznamov môže byť ťažké uistiť sa, či ste pracovník alebo zamestnanec. Nemusíte spĺňať všetky podmienky a časti oboch zoznamov sa na vás môžu vzťahovať.

Ak pracujete prostredníctvom personálnej agentúry, pozrite si otázku „Ak pracujem pre personálnu agentúru, som „pracovník“ alebo „zamestnanec“?“ uvedenú v tejto časti.

Ak máte stále pochybnosti, mali by ste vyhľadať radu na vaše individuálne okolnosti od odborovej organizácie alebo poradenskej agentúry, akou je *Agentúra pre pracovné vzťahy* (Labour Relations Agency) alebo *Úrad poradenstva občanom* (Citizens Advice Bureau).

Informácie spoločné pre pracovníkov a zamestnancov

Základné práva

Ak pracujete v Severnom Írsku, normálne budete mať nasledujúce základne práva:

- byť platený celoštátnou minimálnou mzdou
- nemať nezákonné zrážky z platu
- dostať každý raz výplatnú pásku zobrazujúcu príjmy a odpočty, ako sú dane
- na pracovnú dobu a dovolenku v súlade so zákonnými predpismi o pracovnom čase
- nebyť nezákonne diskriminovaný
- vstúpiť do odborov
- na ochranu zdravia a bezpečnosť pri práci,

Vaše práva v Severnom Írsku

- práva vzťahujúce sa na tehotenstvo
- právo dostať zaplatenú zákonnú nemocenskú, ak ste mimo práce kvôli chorobe.

Celoštátna minimálna mzda

Celoštátna minimálna mzda v Spojenom kráľovstve je nasledovná:

- Ak máte 21 a viac rokov, máte od októbra 2011 nárok na £6,08 na hodinu.
- Ak máte 18 až 20 rokov, máte od októbra 2011 nárok na £4,98 na hodinu.
- Ak máte 16 alebo 17 rokov, máte od októbra 2011 nárok na £3,68 na hodinu.
- Ak ste učeň mladší ako 19 rokov alebo máte 19 rokov a viac a ste v prvom roku učňovstva, máte od októbra 2011 nárok na £2,60 na hodinu.

Tieto sadzby sú obvykle zvyšované každý rok v októbri.

Minimálna mzda pre poľnohospodárskych pracovníkov v Severnom Írsku vo veku 16 rokov a viac je £6,04 na hodinu počas prvých 40 týždňov celkového zamestnania. Po odpracovaní 40 týždňov sa táto suma zvýši na £6,37 na hodinu. Tieto sadzby sa zvyčajne zvyšujú každý rok v apríli.

Sú určité výnimky, kedy môže zamestnávateľ legálne platiť menej ako čiastky uvedené vyššie. Ak máte pochybnosti, mali by ste okamžite vyhľadať poradenstvo.

Vezmite, prosím, na vedomie, že akékoľvek „sprepitné“ (peniaze navyše od zákazníkov za dobré služby) nemôže byť vašim zamestnávateľom počítané ako súčasť vašej mzdy.

Zrážky zo mzdy

Určité zrážky zamestnávateľa z platu sú legálne, napríklad daň a **National Insurance** (národné poistenie). V inom prípade sú zrážky dovolené len vtedy, ak ste o nich upovedomený písomne ako súčasť pracovnej zmluvy alebo ak ste dopredu podpísali potvrdenie o urobení takýchto odpočtov. Ak zamestnávateľ poskytuje dopravu do a z práce a/alebo ubytovanie, pracovná zmluva môže dovoliť, aby odpočty pokrývali tieto položky (existuje však limit na tieto odpočty v prípade, že by vašu mzdu zredukovali pod úroveň celoštátnej minimálnej mzdy). Ak si nie ste istý ohľadom peňazí zrážaných z platu, mali by ste vyhľadať radu odborníka.

Prestávky na odpočinok

Väčšina dospelých pracovníkov má nárok na 20 minútovú prestávku, ak je pracovný deň dlhší ako šesť hodín. (Ak máte menej ako 18 rokov, máte nárok na 30 minútovú prestávku po tom ako odpracujete viac ako štyri a pol hodiny.) Navyše máte nárok na primerané prestávky na odpočinok, ak vaša práca môže ohroziť vaše zdravie alebo bezpečnosť. Takýmto prípadom môže byť opakujúca sa práca, napríklad ak pracujete na výrobnom páse.

Obmedzenie pracovných hodín

Väčšina pracovníkov má právo nepracovať viac ako 48 hodín týždenne (spravidla priemerované počas 17-týždňového obdobia). Ak chcete, môžete písomne súhlasiť pracovať viac ako 48 hodín. Ak tak urobíte, môžete kedykoľvek zmeniť svoje rozhodnutie a upovedomiť vášho zamestnávateľa, že si želáte pracovať opäť menej ako 48 hodín. Väčšina pracovníkov má nárok na 11 nepretržitých hodín denného odpočinku počas každej 24-hodinovej doby a na nepretržitý týždenný odpočinok najmenej 24 hodín počas každej sedemdňovej doby.

Ak ste mladý pracovník (starší ako minimálny vek ukončenia školskej dochádzky, ale mladší ako 18), nemôžete obvyčajne pracovať viac ako osem hodín denne a 40 hodín do týždňa. Máte nárok na nepretržitý denný odpočinok 12 hodín počas každej 24-hodinovej doby, počas ktorej pracujete, a týždenný odpočinok dvoch dní každý týždeň. Toto nemôže byť priemerované počas dvoch týždňov a mali by to byť normálne dva po sebe nasledujúce dni.

Dodatočná ochrana pri práci v noci

Nočný pracovníkom je každý pracovník, ktorého pracovný čas zahŕňa najmenej tri hodiny nočného času pri väčšine dní, kedy pracuje. Nočný čas je zvyčajne čas od 23:00 do 6:00, aj keď zamestnávateľia a pracovníci sa môžu dohodnúť a vybrať si iný čas. V prípade takejto dohody, musí ísť o obdobie najmenej siedmich hodín, ktoré zahŕňa čas od polnoci do 5:00 ráno.

Väčšina pracovníkov, ktorí pravidelne pracujú v noci by nemali pracovať viac ako priemerne osem hodín počas každej 24-hodinovej doby. Ak práca, ktorú robíte v noci je obzvlášť nebezpečná alebo predstavuje náročnú duševnú alebo fyzickú záťaž, nemali by ste **nikdy** pracovať viac ako osem hodín počas každej 24-hodinovej doby (s určitými obmedzenými výnimkami). Väčšina pracovníkov má takisto nárok na bezplatnú zdravotnú prehliadku v pravidelných intervaloch, ak pracujú v noci.

Máte právo nebyť penalizovaný alebo diskriminovaný vašim zamestnávateľom v prípade, že trváte na týchto právach ohľadom pracovného času.

Uvedomte si, prosím, že domáci sluhovia nie sú zahrnutí do dodatočnej ochrany pre nočných pracovníkov a 48-hodinového týždňového limitu.

Platená dovolenka

Väčšina pracovníkov by mala dostať 5,6 týždňa platenej dovolenky za rok. Toto je 5,6-krát dohodnutý pracovný týždeň, takže ak pracujete päť dní do týždňa, mali by ste dostať 28 dní platenej dovolenky za rok (28 dní je horný limit, ak počítame 5,6 týždňa, no je možné, že vaša zmluva vám dáva nárok na viac). Ak vám však vaša pracovná zmluva nedáva štátne sviatky (tiež nazývané v Spojenom kráľovstve „bank holidays“) navyše k týmto dňom, potom sa tieto sviatky počítajú do obdobia 5,6 týždňa. Na internetovej stránke NI Direct nájdete usmernenie týkajúce výpočtu nároku na dovolenku: www.nidirect.gov.uk/index/employment/employment-terms-and-conditions/time-off-and-holidays.htm

Ochrana pred diskrimináciou

Nemalo by byť s vami zaobchádzané inak v porovnaní s ostatnými pracovníkmi, ani by ste nemali byť obťažovaní kvôli rase, pohlaviu, tehotenstvu alebo materstvu, zmene pohlavia, sexuálnej orientácii, náboženstvu, politickému presvedčeniu, postihnutiu alebo veku. Diskriminácie nemusí byť očividná alebo priama. Napríklad ak nejaké opatrenie má väčší negatívny vplyv na ľudí v jednej rasovej skupine ako na tých v inej rasovej skupine, môže to byť nezákonná diskriminácia, pokiaľ to zamestnávateľ nedokáže obhájiť.

Právo na ochranu pred diskrimináciou platí od vtedy, keď sa uchádzate o zamestnanie. To znamená, že ak máte pocit, že ste nedostali prácu napríklad kvôli pohlaviu alebo rase alebo pôvodu, môžete urobiť kroky proti vášmu potenciálnemu zamestnávateľovi. Ak si myslíte, že vám diskriminácia zabránila získať určitú prácu, mali by ste vyhľadať poradenstvo.

Vstup do odborov

Máte právo vstúpiť do odborov a je nelegálne pre zamestnávateľa, aby vás diskriminoval alebo pomstil sa kvôli tomu, že tak urobíte. Nemusíte informovať vášho zamestnávateľa o členstve v odboroch.

Zdravotné a bezpečnostné záležitosti

Zamestnávateľ musí poskytnúť bezpečné a zdravé pracovné prostredie. Zamestnávateľ by mal poskytnúť výbavu na poskytnutie prvej pomoci, primerané únikové východy z budovy, v ktorej pracujete, v prípade požiaru a ochranný odev (ak sa vzťahuje). Takisto musí zaistiť, že všetky prístroje, ktoré používate alebo s nimi prichádzate do kontaktu, sú bezpečné, a že ste patrične vyškolený ich používať v jazyku, ktorému rozumiete. Zamestnávateľ by mal vykonať zhodnotenie možných rizík, ktoré by mohli ohroziť zdravie tehotných pracovníčok a pracovníčok v plodnom veku.

Tehotenstvo

Tehotné pracovníčky majú právo na plat počas materskej dovolenky, ak pracovali a zarábali dostatočne (pozri časť o právach zamestnanca). Pracovníčka nemá právo na materskú dovolenku ani automatické právo na návrat do zamestnania po pôrode. Zaobchádzať s pracovníčkou menej priaznivo kvôli tehotenstvu je nezákonné a môže byť považované za diskrimináciu na základe pohlavia.

Zákonná nemocenská

Ak ste neprítomný v práci viac ako štyri dni kvôli chorobe a zarábate viac ako £102 za týždeň, pravdepodobne budete mať právo na zákonnú nemocenskú v hodnote £81,60 na týždeň počas obdobia 28 týždňov. Týka sa to aj pracovníkov na výpomoc a na čiastočný úväzok ako aj príležitostných pracovníkov. Tieto príspevky sa zvyčajne zvyšujú každý rok v apríli.

Informácie len pre zamestnancov

Dodatočné práva

Ako zamestnanec máte určité dodatočné práva k tým, ktoré majú pracovníci.

Kedykoľvek po začatí zamestnania máte nárok na:

- maximálne 52 týždňov materskej dovolenky (dokonca aj vtedy, keď ste otehotneli pred začiatkom zamestnania). Zamestnanec má právo vrátiť sa do práce po ukončení materskej dovolenky.
- pracovné voľno pri vážnych udalostiach v rodine (neplatené),
- pracovné voľno pre návštevu lekára v tehotenstve,
- ochranu pred prepustením kvôli tehotenstvu alebo odborovej aktivite,
- mať pri sebe člena odborovej organizácie alebo kolegu pri každom disciplinárnom pohovore alebo sťažnosti,
- rovnaký plat ako členovia opačného pohlavia, ktorí robia tú istú alebo podobnú prácu,

Budete platený, ak ste mimo práce na určitú obmedzenú dobu z nasledovných dôvodov:

- na vykonávanie povinností ako zástupca odborov alebo zástupca pre zdravie a bezpečnosť,
- na hľadanie si práce, ak ste boli prepustený kvôli nadbytočnosti,
- aby ste sa dostavili na vyšetrenia prenatálnej starostlivosti,
- ak ste boli suspendovaná z práce počas tehotenstva kvôli zdravotným a bezpečnostným rizikám a nebolo vám možné nájsť za túto prácu vhodnú náhradu.

Máte právo na pracovné voľno (zvyčajne neplatené) za nasledovných okolností:

- zúčastniť sa činnosti odborov,
- starať sa o deti (ak ste pracovali pre zamestnávateľa jeden rok, máte nárok na maximálne 13 týždňov rodičovskej neplatenej dovolenky, dokým vaše dieťa nemá päť rokov alebo do piatich rokov od adoptovania dieťaťa; ak má vaše dieťa postihnutie, budete mať právo vyčerpať si maximálne 18 týždňov neplatenej rodičovskej dovolenky, až do dňa osemnástych narodenín dieťaťa).
- riešiť neočakávané mimoriadne udalosti v rodine, ako je choroba alebo úraz. Toto nie je obmedzené len na vaše deti; zahŕňa aj manžela/manželku a/alebo rodičov a takisto niekoho, kto sa opodstatnene na vás spolieha, bez ohľadu na to, či bývajú alebo nebývajú v Severnom Írsku. Uvedomte si, prosím, že musíte dať zamestnávateľovi dôvod vašej absencie (a ako dlho bude pravdepodobne trvať), akonáhle to je možné. Nemôžete si zobrať predĺžené voľno, aby ste sa starali sami o seba.

Po jednom mesiaci zamestnania máte právo na:

Vaše práva v Severnom Írsku

- jednotýždňovú platenú výpovednú lehotu, okrem prípadov vážneho porušenia pracovnej disciplíny; toto sa zvyšuje po dvoch rokoch zamestnania po jednom týždni za každý celý odpracovaný rok, až do maximálnej dĺžky 12 týždňov a
- platbu, ak ste boli z práce suspendovaný kvôli zdravotným dôvodom.

Po dvoch mesiacoch zamestnania máte nárok na:

- písomné ustanovenie podmienok zamestnania vrátane platu, pracovných hodín, dovolenky, atď. Je dôležité dostať toto ustanovenie, keďže môže byť neskôr použité na súde, ak sa vyskytnú problémy.

Po tom, ako ste odpracovali šesť mesiacov, ak platíte **národné poistenie** (National Insurance) a vaše dieťa má termín pôrodu minimálne o pätnásť týždňov, môžete mať nárok na príspevok na materskej počas prvých 39 týždňov materskej dovolenky. Platí všeobecné pravidlo, že ak ste otehotneli pred začiatkom zamestnania, pravdepodobne nebudete mať nárok na výplatu príspevku na materskej. Môžete mať nárok na dva týždne platenej otcovskej dovolenky a na adopčnú dovolenku a plat v závislosti od odpracovaných rokov a priemerného zárobku. Ak má matka dieťaťa právo na materskú dovolenku a vráti sa do práce bez toho, že by vyčerpala celých 52 týždňov, je možné, že si otec dieťaťa bude môcť zobrať extra otcovskú dovolenku.

Po tom, ako odpracujete rok, môžete vzniesť sťažnosť proti „nespravodlivému prepusteniu“, ak zamestnanie skončilo bez dobrého dôvodu alebo bez nasledovania správneho postupu. Ak si myslíte, že sa to stalo vám, mali by ste ihneď kontaktovať zástupcu miestnej odborovej organizácie, *Agentúru pracovných vzťahov* (Labour Relations Agency) alebo *Úrad poradenstva občanom* (Citizens Advice Bureau). Nechajte si poradiť ohľadom prepustenia a disciplinárneho konania, a časových lehôt na predloženie právnej sťažnosti.

Ak ste pracovali jeden rok a váš zamestnávateľ vážne porušil pracovnú zmluvu alebo s vami neakceptovateľne zaobchádza, a ste kvôli tomu dali výpoveď, môžete takisto vzniesť sťažnosť proti nespravodlivému (nepriamemu) prepusteniu. Je dôležité, aby ste sa poradili pred tým, ako dáte výpoveď.

Po tom, ako odpracujete dva roky, môžete žiadať odstupné, ak vaša práca skončila, pretože pracovné miesto nie je viac potrebné a nikto nebol zamestnaný, na rovnakú pozíciu. Výška odstupného, ktoré dostanete, bude závisieť na vašom veku, plate a dĺžke odpracovaných rokov.

Práca na čiastočný úväzok alebo na dobu určitú

Ako zamestnanec na čiastočný úväzok máte právo, aby s vami nebolo zaobchádzané horšie preto, že pracujete na čiastočný úväzok, ak zamestnávateľ nemá primeraný dôvod, aby obhájil horšie zaobchádzanie. Rovnako máte právo, aby s vami nebolo zaobchádzané horšie, pretože ste zamestnaný na dobu určitú, ak sa nedá preukázať, že to je odôvodniteľné.

Všeobecné informácie pre pracovníkov a zamestnancov

Čo mám urobiť, ak pracovná zmluva nie je v jazyku, ktorému rozumiem?

Nemali by ste očakávať, že budete podpisovať pracovnú zmluvu v jazyku, ktorému nerozumiете. Ak ste tak už urobili, mali by ste vyhľadať právne poradenstvo a okamžitý preklad.

Mám prijať prácu, ktorá ponúka hotovosť na ruku?

„Hotovosť na ruku“ (Cash in hand) je to, keď vám zamestnávateľ ponúkne prácu bez toho, aby platil dane z vašich príjmov. Zákon to nedovoľuje. Nemali by ste prijať prácu, ktorá ponúka hotovosť na ruku. Ak váš zamestnávateľ porušuje tento zákon, je pravdepodobné, že poruší ďalšie pracovné zákony vzťahujúce sa na ochranu vašich práv.

Ak pracujete za hotovosť na ruku, pracujete nelegálne. (Takisto môžete pracovať nelegálne, ak vám váš imigračný status nedovoľuje pracovať v tejto krajine.)

Ak pracujete nelegálne:

- bude takmer nemožné dožadovať sa akýchkoľvek právnych nárokov (okrem práva na ochranu pred diskrimináciou)
- nemusíte mať nárok na **social security benefits** (sociálne dávky), ak sa stanete nezamestnaným niekedy v budúcnosti,
- môže to ovplyvniť vaše právo zostať v Severnom Írsku, obzvlášť vtedy, ak ste tu v rámci **bodového systému**.

Mali by ste si uschovávať všetky výplatné pásky a váš „P60“. P60 je dokument, ktorý by ste mali dostať v apríli každého roku od **Daňového a colného úradu Jej Veličenstva** (HM Revenue and Customs), ktorý obsahuje podrobnosti o zaplatených daniach a **National Insurance** (národnom poistení) v predošlom roku. Ak nedostanete P60, mali by ste o tento dokument požiadať zamestnávateľa.

Má môj zamestnávateľ právo držať môj pas a iné dokumenty, keď začnem pracovať?

Nie, zamestnávateľ nemá žiadne právo držať váš cestovný pas alebo iné dokumenty ako je napr. občiansky preukaz. Môže však držať fotokópie týchto dokumentov.

Čo je to **personálna agentúra**?

Personálna agentúra (recruitment agency) je zisková organizácia, ktorá hľadá ľudí na obsadenie pracovných pozícií alebo hľadá prácu pre nezamestnaných ľudí. Ak hľadáte v Severnom Írsku prácu alebo chcete zmeniť zamestnanie, môžete sa registrovať v **personálnej agentúre**, ktorá na základe vašich zručností nájde voľné pracovné miesto.

Ak pracujem pre *personálnu agentúru*, som „pracovník“ alebo „zamestnanec“?

Spravidla, ak ste sprostredkovaný zamestnávateľovi personálnou agentúrou, pravdepodobne ste „pracovník“. Ak vás písomná zmluva alebo pracovné podmienky definujú ako pracovníka, je veľmi ťažké toto napadnúť, avšak to, či ste pracovník alebo zamestnanec závisí od všetkých individuálnych okolností každého prípadu.

Zákon v tejto oblasti podlieha zmenám. Preto, ak si nie ste istý/á, mali by ste vyhľadať ďalšie poradenstvo.

Dodatočná ochrana pre pracovníkov niektorých agentúr

Od decembra 2011 bude mať pracovník agentúry, ktorý pracuje pre sprostredkovaného zamestnávateľa viac ako 12 týždňov, nárok na také isté základné pracovné a zamestnanecké podmienky ako stáli zamestnanci tohto zamestnávateľa. Patria sem: mzda, dĺžka pracovného dňa (vrátane nadčasov), práca v noci, čas na oddych, prestávky, každoročná dovolenka, platené voľno na návštevu prenatálnych vyšetrení a ochrana pre tehotné pracovníčky, ktoré sú suspendované z práce kvôli zdravotným a bezpečnostným dôvodom. Pracovníci agentúr budú mať nárok aj na prístup k takému istému vybaveniu a informáciám o voľných miestach ako stáli zamestnanci, a to od prvého dňa zamestnania.

Budem musieť platiť agentúre za to, že mi nájde prácu?

Agentúra je platená zamestnávateľmi, a preto od vás nemôže vo väčšine prípadov žiadať poplatok za hľadanie práce alebo zmenu od dočasnej na trvalú prácu. (Výnimkou sú niektoré zamestnania v zábavnom priemysle, ako je napríklad herectvo.)

Môžem sa zaregistrovať vo viac ako jednej agentúre?

Áno, môžete sa registrovať v toľkých agentúrach, koľkých chcete.

Môže agentúra obmedziť moje právo, aby som pracoval priamo pre zamestnávateľa, ktorého mi pôvodne sprostredkovala?

Ako náhle vyprší zmluva s **personálnou agentúrou**, alebo dáte dohodnuté oznámenie o ukončení zmluvy, nemôže vám zabrániť v tom, aby ste pracovali priamo pre zamestnávateľa.

Je ešte niečo, čo by som mal vedieť o pracovaní pre *personálnu agentúru*?

Personálna agentúra:

- nemôže naliehať na tom, aby ste si od nich kúpili ďalšie produkty alebo služby (napr. napísanie životopisu alebo ochranný odev)
- nemôže vám zadržať plat len preto, že nedostala platbu od organizácie, pre ktorú pracujete; ak sa tak stane, mali by ste vyhľadať poradenstvo

- musí vám vydať písomné stanovenie podmienok pred tým, ako začnete nejakú prácu, či už dočasnú alebo trvalú
- musí písomne potvrdiť akékoľvek odsúhlasené zmeny v týchto podmienkach do piatich pracovných dní a
- ak vám agentúra hľadá dočasnú prácu, písomná dohoda musí pokrývať:
 - či ste zamestnanec agentúry alebo pracovník (zvyčajne ste „pracovník“, ak vykonávate dočasnú prácu prostredníctvom personálnej agentúry)
 - skutočnosť, že vám bude zaplatené za všetku prácu, ktorú urobíte
 - aké časové upovedomenie musíte dať alebo ste oprávnený dostať na ukončenie zamestnania
 - minimálna výška platu, ktorý dostanete, a ako často budete vyplácaný, napríklad týždenne alebo mesačne, a
 - dĺžku platenej ročnej dovolenky, ktorú dostanete

Čo mám urobiť, ak sa chcem sťažovať na *personálnu agentúru*?

Mali by ste kontaktovať Inšpektorát zamestnaneckých agentúr Ministerstva práce a vzdelávania (Department for Employment and Learning), ktorý je zodpovedný za dodržiavanie regulácii riadiacich činnosť personálnych agentúr v Severnom Írsku. Ak chcete viac podrobností, pozrite si „užitočné kontakty“ na konci tejto kapitoly.

Ako sa mám domáhať svojich práv, ak mám pocit, že môj zamestnávateľ si neplní svoje zákonné povinnosti?

Ak máte pocit, že si zamestnávateľ nespĺnil voči vám svoje povinnosti, najlepšie, čo sa dá robiť, je nechať si poradiť od odborovej organizácie alebo poradenskej agentúry. Ak nie ste členom odborovej organizácie, mali by ste sa spýtať kolegu, ako sa stať členom. Inak môžete kontaktovať jednu z agentúr v zozname na konci tejto kapitoly.

Mám podniknúť právne kroky proti môjmu zamestnávateľovi?

Ak máte problém alebo sťažnosť, možno sa o tom najprv chcete neformálne porozprávať so svojim zamestnávateľom. Ak sa to nepodarí, mali by ste svoju sťažnosť odovzdať písomne a potom sa stretnúť so zamestnávateľom prediskutovať problém. Ak ste stále nespokojný, mali by ste sa odvolať. Ak tieto kroky nevyriešia problém, môžete svoj prípad podať na *Priemyselný tribunál* (Industrial Tribunal).

Ak ste „zamestnancom“, **mali by ste** sa riadiť odporúčaniami uvedenými v kódexe Agentúry pracovných vzťahov pre disciplinárne postupy a postupy pri sťažnostiach (pozri užitočné kontakty nižšie). Ak tak neurobíte, akákoľvek kompenzácia, ktorú obdržíte, by mohla byť zredukovaná o 50 %. Agentúra pracovných vzťahov poskytuje aj mediálne a zmierovacie služby, ktoré môžu pomôcť vám a vášmu zamestnávateľovi vyriešiť akékoľvek nezrovnalosti pred tým, ako prípad posuniete právnikovi alebo než sa dostane pred tribunál.

Čo je to Priemyselný tribunál?

Priemyselné tribunály sú sudy, ktoré sa zaoberajú len pracovnými prípadmi. *Tribunál spravodlivého zamestnania* (The Fair Employment Tribunal) sa zaoberá prípadmi náboženskej alebo politickej diskriminácie. Niekedy bez prítomnosti právnikov. Môžete sa sám zastupovať na priemyselnom tribunáli. Odporúča sa však **vždy** kontaktovať odborovú organizáciu alebo aspoň získať nejakú radu o tom, ako postupovať.

Je nejaká lehota, do ktorej musím podať sťažnosť na priemyselný tribunál?

Je veľmi dôležité si uvedomiť, že väčšina sťažností vzťahujúcich sa k zamestnaniu musí byť na tribunál podaná do **troch mesiacov** od udalosti, ktorá viedla k sťažnosti. Lehota na požadovanie odstupného od zamestnávateľa pri prepustení z dôvodu nadbytočnosti je zvyčajne šesť mesiacov.

Užitočné kontakty:

Labour Relations Agency (LRA) (Agentúra pracovných vzťahov)

LRA je nezávislá agentúra zodpovedná za zlepšenie pracovných vzťahov v Severnom Írsku. Okrem iných služieb poskytuje poradenstvo, školenia a sprostredkovanie. Internetová stránka je www.lra.org.uk. Kódex Agentúry pracovných vzťahov pre disciplinárne postupy a postupy pri sťažnostiach je možné pozrieť si online. Rada môže byť podaná telefonicky na (028) 9032 1442. Keď budete telefonovať pýtajte si „informačnú centrálu“ (enquiry point).

Department for Employment and Learning (DEL)

(Ministerstvo práce a vzdelávania)

Toto je vládny úrad zodpovedný za pracovné právo v Severnom Írsku. Jeho internetová stránka je www.delni.gov.uk.

Takisto môžete navštíviť miestne pracovné centrum, kde bude pre vás po požiadaní dostupný tlmočník.

Employment Agency Inspectorate (EAI) (Inšpektorát zamestnaneckých agentúr)

EAI je zodpovedný za presadzovanie nariadení, ktoré spravujú aktivity personálnych agentúr v Severnom Írsku. Ak vás niečo znepokojuje ohľadne výkonu aktivít vašej personálnej agentúry alebo si želáte podať sťažnosť, môžete zavolať na pomocnú linku EAI (tel.: 028 9025 7554) alebo navštívte internetovú stránku www.delni.gov.uk/eai, kde si môžete stiahnuť formulár sťažností.

Department for Business, Innovation and Skills (Ministerstvo obchodu, inovácií a zručností)

Toto je vládny úrad zodpovedný za pracovné právo v Anglicku, Škótsku a Walesu. Ich internetová stránka je www.bis.gov.uk. Informácie na stránke BIS sa vzťahujú na Anglicko, Škótsko a Wales, ale väčšina rovnakých zákonov sa vzťahuje na pracovníkov v Severnom Írsku.

Gangmasters Licencing Authority (GLA) (Úrad pre udeľovanie licencií)

Gangmasters Licencing Authority (GLA) (Úrad pre udeľovanie licencií) bol zriadený s cieľom obmedziť využívanie pracovníkov v poľnohospodárstve, záhradníctve, lesníctve, love mäkkýšov a pridruženom spracovateľskom a obalovom priemysle. Telefónne číslo Úradu je 0845 602 5020 a internetová stránka www.gla.gov.uk je k dispozícii s informáciami v lotyštine, litovčine, poľštine, slovenčine a iných jazykoch.

Equality Commission for Northern Ireland

(Komisia pre rovnosť v Severnom Írsku)

Komisia pre rovnosť je orgán zodpovedný za zabránenie diskriminácie a presadzovanie rovnosti. Zahŕňa mnohé oblasti diskriminácie vrátane pohlavia, rasy, zdravotného postihnutia, sexuálnej orientácie, rodinného stavu a náboženského a politického presvedčenia. Ich internetová stránka je www.equalityni.org a telefonický kontakt (028) 9050 0600.

Health and Safety Executive for Northern Ireland

(Výbor pre zdravie a bezpečnosť Severného Írska)

Ak máte požiadavku ohľadom zdravia a bezpečnosti na vašom pracovisku, môžete zavolať na Výbor pre zdravie a bezpečnosť pre Severné Írsko na 0800 0320 121 alebo navštíviť internetovú stránku www.hseni.gov.uk. Výbor pre zdravie a bezpečnosť pre Severné Írsko publikuje letáky v rôznych jazykoch, ktoré je možné získať po zavolaní na uvedené číslo.

National Minimum Wage – Pay and Work Rights Helpline (Linka pre celoštátnu minimálnu mzdu – platobné a zamestnanecké práva)

Ak si myslíte, že určite alebo možno dostávate menej, ako je zákonná minimálna mzda, mali by ste kontaktovať linku platobných a zamestnaneckých práv, telefón 0800 917 2368 alebo navštívte internetovú stránku <http://payandworkrightscampaign.direct.gov.uk/index.html>

Agricultural Minimum Wage (Minimálna mzda pre poľnohospodárskych pracovníkov)

Ak máte nejaké otázky, obráťte sa, prosím, na Ministerstvo poľnohospodárstva a rozvoja vidieka

<http://www.dardni.gov.uk/index/fisheries-farming-and-food/enforcement-awb.htm>

Tel.: 02890 524 872

Trade Unions (Odborové organizácie)

Existuje niekoľko odborových organizácií, do ktorých môžete vstúpiť. Toto sú organizácie, ktorých jediným zmyslom je chrániť práva pracovníkov. Užitočný adresár organizácií v Severnom Írsku môžete nájsť na internetovej stránke www.4ni.co.uk/listing.asp?cat=878.

O mnohých organizáciách sa môžete takisto dozvedieť tak, že sa spýtate spolupracovníka alebo navštívite internetovú stránku Komisie Severného Írska Írskeho kongresu odborových organizácií (Northern Ireland Committee of the Irish Congress of Trade Unions - ICTU) na www.ictuni.org alebo telefonicky (028) 9024 7940. ICTU je zastrešujúca skupina zložená z rôznych odborových organizácií.

Internetová stránka ICTU poskytuje odkazy na jednotlivé organizácie, ktoré konajú za zamestnancov v určitých typoch pracovísk (napríklad TSSA je odborová organizácia špecifická pre ľudí zamestnaných v doprave).

Zdravotná starostlivosť

Akú podobu má systém verejného zdravotníctva v Severnom Írsku?

V Severnom Írsku funguje systém verejného zdravotníctva a väčšina zdravotnej starostlivosti je poskytovaná bezplatne prostredníctvom *služieb zdravotnej a sociálnej starostlivosti* (Health and Social Care) a platená prostredníctvom všeobecného zdanenia. Toto je ekvivalent *Národnej zdravotnej služby* (National Health Service - NHS), ktorá funguje v Anglicku, Škótsku a Walese. Existuje takisto zdravotná starostlivosť poskytovaná súkromným sektorom, ale systém verejného zdravotníctva je používaný veľkou väčšinou ľudí.

Služby zdravotnej a sociálnej starostlivosti sú často zamieňané so **Správou sociálneho zabezpečenia** (Social Security Agency), agentúrou, ktorá ma na starosti žiadosti o **číslo národného poistenia** (National Insurance number) a **sociálne dávky** (social security benefits). Služby zdravotnej a sociálnej starostlivosti sú skupinou vládnych agentúr, ktoré sú úplne oddelené od úradov sociálneho zabezpečenia a fungujú pod iným systémom pravidiel nárokov.

Na aké druhy zdravotnej starostlivosti mám nárok?

- **Nutná a neodkladná zdravotná starostlivosť** – nutná a neodkladná zdravotná starostlivosť sa poskytuje bezplatne každému nezávisle na štátnej príslušnosti a imigračnom statuse. **VŠETKY SLUŽBY NA NEMOCNIČNOM POHOTOVOSTNOM ODDELENÍ (HOSPITAL ACCIDENT AND EMERGENCY DEPARTMENT) SÚ BEZPLATNÉ.** To platí pre všetky služby zdravotnej starostlivosti v pohotovostnom oddelení akútneho ošetrovania v hlavnej nemocnici alebo v ekvivalentnom oddelení v miestnej nemocnici.
- **Bežná zdravotná starostlivosť (nie neodkladná starostlivosť)** – bežná zdravotná starostlivosť je poskytovaná bezplatne osobám žijúcim v Severnom Írsku. Od niektorých návštevníkov (turisti, rodinní návštevníci, atď.) môže byť požadovaná platba za určitú rutinnú starostlivosť (pozrite si ďalej uvedenú časť „Na akú zdravotnú starostlivosť majú návštevníci nárok?“).

Aby ste mali nárok na plný prístup k bezplatnému liečeniu, musíte žiť v Severnom Írsku. Technický výraz pre bývanie tu znamená byť „bežný rezident“ a zahŕňa všetkých azylantov, utečencov, prisťahovaných pracovníkov, rodinných príslušníkov rezidentov, väčšinu študentov (okrem tých na krátkych kurzoch) a iných osôb, ktorí sídlia v Spojenom kráľovstve. Ak ste prisťahovaným pracovníkom z Európskej únie, **Európskeho hospodárskeho priestoru* alebo pracujete v Severnom Írsku na *pracovné povolenie* (work permit) alebo v rámci *bodového systému*, máte nárok na bezplatnú bežnú starostlivosť.*

- **Zubári, oční lekári a lieky** – ak máte nárok na bezplatnú starostlivosť, toto zahŕňa starostlivosť všeobecného lekára (alebo rodinného lekára) a všetku nemocničnú a verejnú starostlivosť. Za niektoré služby sa zvyčajne platí. Najdôležitejšie zdravotné služby, za ktoré sa platí, sú:
 - zubári
 - oční lekári a

Niektoré osoby za špecifických okolností nemusia platiť kvôli:

- veku – menej ako 16 alebo 16-, 17- alebo 18-roční navštevujúci školu alebo nad 60 rokov
- tehotenstvu – ak ste tehotná a porodila v poslednom roku
- zdravotnému stavu – ak máte certifikát oslobodenia kvôli zdravotnému stavu alebo
- príjmu – ak vy alebo váš partner dostáva nejaké **social security benefits** (sociálne dávky).

Ak si nie ste istý ohľadom vášho nároku, vyhľadajte radu.

Ak hľadáte zubársku starostlivosť, mali by ste si zistiť, či je zubár súkromný alebo je v rámci NHS, ktorý požaduje stanovené poplatky.

Je poskytovanie zdravotnej starostlivosti odlišné pre ľudí z **prístupových krajín (príslušníkov krajín **A8** a **A2**)?**

Nie, nároky pre osoby z **prístupových krajín** (príslušníkov krajín **A8** a **A2**) na zdravotnú starostlivosť sú úplne rovnaké ako pre osoby zo zvyšku Európskej únie.

Obmedzenia uvalené na nároky prístahovaných pracovníkov z **prístupových krajín** sa vzťahujú na niektoré **sociálne dávky** a nemajú nič do činenia so službami zdravotnej a sociálnej starostlivosti.

Je poskytovanie zdravotnej starostlivosti odlišné pre ľudí mimo **Európskeho ekonomického priestoru?**

Osoby nepochádzajúce z **Európskeho hospodárskeho priestoru** (EHP), ktoré bývajú v Severnom Írsku, majú rovnaké nároky na bezplatnú zdravotnú starostlivosť ako rezidenti z **EHP**. Existujú však rozdiely pre návštevníkov z krajín mimo **EHP** (pozri nižšie). Služby zdravotnej a sociálnej starostlivosti nepatria medzi verejné prostriedky. Je jedno, či je v pase pečiatka „bez nároku na **verejné prostriedky** (public funds)“, pretože tá sa vzťahuje len na špecifické **sociálne dávky**.

Na akú zdravotnú starostlivosť majú nárok návštevníci?

Nutná a neodkladná starostlivosť je bezplatná pre všetkých. Pri bežnom ošetrení, ak sú návštevníci z krajín **EHP** alebo z krajiny, ktorá má vzájomnú dohodu, nemusia platiť za lekárske ošetrenie, ak jej potreba vznikne počas ich návštevy (vrátane existujúcich stavov, ktoré sa zhoršili).

Návštevníci z **EHP** môžu nosiť európsky preukaz poistenca – ktorý nahradil E111 formulár. Krajiny so vzájomnou dohodou sú:

Anguila, Arménsko, Austrália, Azerbajdžan, Barbados, Bielorusko, Bosna, Britské panenské ostrovy, Normanské ostrovy, Chorvátsko, Falklandské ostrovy, Gruzínsko, Gibraltár, Maďarsko, Ostrov Man, Kazachstan, Kirgizsko, Macedónsko, Moldavsko, Montserrat, Nový Zéland, Rusko, Sv.

Vaše práva v Severnom Írsku

Helena, Tadžikistan, Ostrovy Turks a Caicos, Turkménsko, Ukrajina, Uzbekistan, Juhoslávia (teda, Srbsko a Čierna Hora).

Ak však štátny príslušník *EHP* cestuje špecificky do Spojeného kráľovstva na bezplatné lekárske ošetrovanie, musí byť odporúčaný lekárom z domácej krajiny a mať vyplnený formulár E112. Existuje takisto formulár E128 pre vyslaných pracovníkov a dočasných študentov, ktorý dáva nárok na bezplatné ošetrovanie.

Ak viete o návštevníkovi, ktorý by mal zaplatiť, ale nie je toho schopný, existujú ďalšie špecifické oslobodenia od platenia, ktoré môžu byť zdôvodnené, a mali by ste vyhľadať radu.

Ak viete o niekom, kto vás ide navštíviť do Severného Írska, ako sú priatelia alebo členovia rodiny (ktorí nie sú z jednej z vyššie uvedených krajín *EHP* alebo krajín so vzájomnou dohodou), je dôležité, aby sa zdravotne poistili.

Ako sa mám registrovať na zdravotnú starostlivosť?

Musíte sa zaregistrovať u všeobecného lekára (alebo rodinného lekára), aby ste mohli využívať zdravotné služby (okrem pohotovostnej služby). Registre sa v ordinácii všeobecných lekárov (tiež známych ako zdravotné centrá, lekárske chirurgie alebo lekárske centrá atď.), nie u jednotlivého všeobecného lekára.

Keď sa zaregistrujete na niektorej praxi všeobecného lekára, budete musieť vyplniť formulár – „HS22X“. Tento formulár môžete získať v ktorejkoľvek ordinácii všeobecných lekárov alebo od *Organizácie obchodných služieb (BSO)*, verejnej zdravotnej agentúry jednajúcej so všeobecnými lekármi. Formulár s prihláškou Organizácie obchodných služieb je k dispozícii v angličtine, bulharčine, češtine, čínštine, írčine, litovčine, lotyštine, poľštine, portugálčine, rumunčine, ruštine, slovenčine, a iných jazykoch na internetovej stránke:

<http://www.hscbusiness.hscni.net/services/Family%20Practitioner%20Services/Element%20to%20NHS%20services%20and%20first%20time%20registration%20with%20a%20GP%20in%20the%20United%20Kingdom/index.html>

Ako náhle vás prijme všeobecný lekár, podpíše HS22X formulár a pošle ho do Organizácie obchodných služieb. Potom dostanete zdravotný preukaz Severného Írska. Túto kartu môžete použiť pri registrácii u zubára alebo u iného všeobecného lekára, ak sa presťahujete do inej oblasti.

Zoznam všeobecných lekárov môžete získať od Organizácie obchodných služieb alebo miestneho Úradu poradenstva občanom (Citizens Advice Bureau).

Je dôležité, aby ste sa zaregistrovali u všeobecného lekára, pretože je to všeobecný lekár, kto často zariaďuje prvý kontakt s inými zdravotnými a sociálnymi službami. Môžete sa podľa želania zaregistrovať u lekára alebo lekárky.

Čo mám urobiť, ak sa nemôžem zaregistrovať alebo ak ma odstránia zo zoznamu všeobecného lekára?

Ak vám ordinácia všeobecných lekárov povie, že vás nemôže zaregistrovať, najlepšie je vyhľadať radu. Ak vám ordinácia praktických lekárov povie, že majú plno a nenaberajú viac pacientov, môžete skontrolovať, či je to presne tak tým, že kontaktujete Organizáciu obchodných služieb a spýtate sa, či je zoznam ordinácie plný.

Ak ste boli odmietnutý, pretože je zoznam všeobecného lekára plný alebo pre akýkoľvek iný dôvod, ordinácia praktických lekárov vám musí dať písomný dôvod do 14 dní od odmietnutia. Môže vás odmietnuť len z „odôvodniteľných dôvodov“. Odôvodniteľným dôvodom môže byť napríklad to, že nebývate v oblasti ordinácie. Odôvodniteľným dôvodom nie je odmietnuť vás, pretože ste prisťahovalec alebo príslušník menšinovej etnickej skupiny alebo kvôli veku, náboženstvu, pohlaviu, spoločenskej triede, rodinnému stavu, politickému názoru, sexuálnej orientácii, vzhľadu, zdravotnému postihnutiu, zdravotnému stavu alebo preto, že máte deti a iné osoby, o ktoré sa staráte. Ak ste presvedčený o tom, že ste boli odmietnutý pre jeden z týchto dôvodov, mali by ste vyhľadať radu.

Ak nemôžete nájsť ordináciu všeobecných lekárov, ktorá vás zoberie, môžete poslať HS22X formulár do Organizácie obchodných služieb, a tá vám nájde miesto u všeobecného lekára.

Ako dlho môžem byť zaregistrovaný?

Keď sa zaregistrujete, dostanete otázku ako dlho plánujete ostať v Severnom Írsku. Ak ste tu len na krátky čas a máte lístok na cestu domov, môžete uviesť tento dátum. V inom prípade je lepšie nehádať, ako dlho môžete zostať v Severnom Írsku, lebo ak tak urobíte, môžete byť odstránený zo zoznamu bez predošlého upovedomenia, a to v deň, ktorý ste uviedli. Najlepšie je povedať, že tu plánujete žiť do najbližšieho oznámenia (trvalo). Ak sa potom neskôr rozhodnete natrvalo odísť, mali by ste to potom povedať všeobecnému lekárovi, aby ste mohli byť vyškrtnutý zo zoznamu.

Ktoré pohotovostné služby poskytujú praktici?

Všetky ordinácie praktikov poskytujú zdravotné služby pri pohotovosti alebo keď to je ihneď potrebné, aj keď nie ste u nich registrovaný. Ordinácie praktikov majú takisto telefónne číslo pre pohotovosť mimo ordináčnych hodín a mali by ste od vašej ordinácie získať toto číslo.

V prípade vážnej nehody alebo okamžitej potreby zdravotného ošetrovania, by ste mali ísť na *úrazové a pohotovostné oddelenie nemocnice* (Accident and Emergency Department – A&E). Všetky úrazové a pohotovostné služby sú pre všetkých bezplatné. Ak potrebujete sanitku, zavolajte 999 alebo 112 (anglicky).

Aké ďalšie zdravotné služby sú k dispozícii?

Existuje množstvo ďalších služieb, ktoré sú priamo dostupné.

Kvôli rade o antikoncepcii kontaktujte svojho všeobecného lekára alebo kliniku plánovania rodiny. Podrobnosti o klinikách vo vašej oblasti môžete získať na linke Asociácie plánovania rodiny (v angličtine), 0845 122 8687 alebo v inom jazyku na telefónnom čísle 0845 122 8690, kde uvediete jazyk, ktorým hovoríte. Služby plánovania rodiny sú bezplatné a prísne dôverné.

Ak máte pohlavne prenosnú chorobu, môžete navštíviť vášho praktika alebo ísť na jednu zo štyroch verejných kliník (známych ako GUM [Genito Urinary Medicine] kliniky), ktoré môžete navštevovať bezplatne a úplne dôverne. Kliniky sú umiestnené v štyroch hlavných nemocniciach:

- Royal Victoria Hospital, Belfast
Telefón (028) 9063 4050
- Altnagelvin Hospital, Derry/Londonderry
Telefón (028) 7161 1269
- Coleraine Hospital, Coleraine
Telefón (028) 7034 6028
- Daisy Hill Hospital, Newry
Telefón (028) 3083 5050

Tieto telefónne čísla je možné kontaktovať len v angličtine.

Môže byť pri zdravotnej starostlivosti poskytnutá tlmočnická služba?

Všetky organizácie služieb zdravotnej a sociálnej starostlivosti majú prístup k tlmočníkom, ktorí sú trénovaní profesionáli. Tlmočníci sú poskytovaní bezplatne a zachovávajú prísnu dôvernosť. Na plánované stretnutia by mal prísť tlmočník osobne. Ak zavoláte bez predošlej dohody alebo v pohotovosti, mnohé organizácie zdravotných a sociálnych služieb používajú tlmočenie prostredníctvom telefónu. Máte právo na tlmočenie, keď používate zdravotnú službu. Ak vám neponúknu tlmočníka, požiadajte o neho. Ak je vám odmietnutý tlmočník, vyhľadajte radu.

Ak nemáte nárok na bezplatné ošetrovanie v kategóriách opísaných vyššie v tejto časti a nemôžete zaplatiť, môžu existovať iné špecifické oslobodenia od platenia, ktoré sú odôvodniteľné. Mali by ste vyhľadať pomoc.

Užitočné kontakty:

Business Services Agency (BSO) (Organizácia obchodných služieb)
2 Franklin Street, Belfast BT2 8DQ
Telefón (028) 9053 5521 (manažér služieb registrácie a kontroly)
Internetová stránka www.hsctbusiness.hscni.net/

L'udské práva a rovnosť

Čo je Zákon o ľudských právach?

Zákon o ľudských právach 1998 priniesol do domáceho práva Spojeného kráľovstva mnoho práv chránených Európskym dohovorom o ľudských právach. Zákon o ľudských právach sa vzťahuje na všetkých jednotlivcov v Spojenom kráľovstve nezávisle od toho, či sú alebo nie sú štátni príslušníci Spojeného kráľovstva. Je to tak, pretože Článok 1 Dohovoru stanovuje:

„Vysoké zmluvné strany zaručia každému v rámci ich jurisdikcie práva a slobody definované v časti I tohto Dohovoru.“

Prítomnosť Zákona o ľudských právach 1998 v Spojenom kráľovstve znamená, že ak máte pocit, že boli vaše práva pod zákonom porušené, môžete okamžite vyhľadať nápravu prostredníctvom súdov v Spojenom kráľovstve.

Aké práva mám podľa Zákona?

Podľa Zákona o ľudských právach z r.1998 máte, pokiaľ ste v Spojenom kráľovstve, nasledujúce práva:

- právo na život každého má byť chránené zákonom
- nikto nesmie byť predmetom mučenia alebo neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu
- nikto nesmie byť držaný v otroctve alebo poddanstve alebo žiadaný, aby vykonával nútenú alebo povinnú prácu
- každý má právo na slobodu a osobnú bezpečnosť
- každý má nárok na spravodlivý a verejný proces v primeranom čase nezávislým a nestranným tribunálom ustanoveným zákonom
- nikto nesmie byť predmetom retroaktívnej penalizácie alebo zákona
- každý má právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života, domova a korešpondencie
- každý má právo na slobodu myslenia, vedomia a vyznania
- každý má právo na slobodu prejavu
- každý má právo na pokojné združovanie a spájanie sa s ostatnými, vrátane práva na vytvorenie a vstup do odborovej organizácie na ochranu svojich záujmov
- muži a ženy vo veku sobášenia majú právo sa zosobášiť a založiť rodinu podľa národných zákonov spravujúcich výkon tohto práva
- užívanie práv a slobôd ustanovených v európskom dohovore by mali byť zabezpečené bez diskriminácie na akomkoľvek základe ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, vierovyznanie, politický a iný názor, národný a sociálny pôvod, pridruženie sa k národnej minorite, majetku, narodenia a iného statusu

Vaše práva v Severnom Írsku

- nič v Európskom dohovore nemôže byť interpretované tak, že dáva nejakému štátu, skupine alebo osobe akékoľvek právo byť zapojený do akejkoľvek aktivity alebo vykonávať akýkoľvek čin namierený na zničenie hociktorého z týchto práv a slobôd v nej ustanovených alebo na ich obmedzenie vo väčšej miere ako je uvádzané v Dohovore
- obmedzenia povolené podľa Európskeho dohovoru k uvedeným právam by nemali byť použité na iné účely ako tie, pre ktoré boli predpísané
- každý má nárok na pokojné užívanie vlastníctva
- nikomu by nemalo byť odoprené právo na vzdelanie
- mali by byť slobodné voľby v primeraných intervaloch tajným hlasovaním, podľa podmienok, ktoré zaisťujú slobodné vyjadrenie názoru ľudí vo výbere zákonodarného zboru a
- trest smrti by mal byť zrušený.

Sú nejaké obmedzenia týchto práv?

Niektoré z vyššie uvedených práv môžu byť obmedzené za účelom imigračnej kontroly, ale vo všeobecnosti sú všetky v nejakej forme platné pre vás nezávisle na imigračnom statuse.

Čo môžem urobiť, ak boli moje práva zneužitú?

Ak bolo ktorékoľvek z práv zahrnutých v Európskom dohovore porušené nejakým verejným orgánom, môžete požiadať súdy o nápravu, ktorá môže zahŕňať kompenzáciu. Môžete sa takisto spoľahnúť na práva v Dohovore v prípade akéhokoľvek iného právneho aktu; napríklad pri rozhodovaní súdnych rodinných prípadov súdy musia rešpektovať ľudské práva všetkých zúčastnených.

Ako už bolo uvedené, máte právo na ochranu pred diskrimináciou na širokom základe, vrátane rasy, pohlavia a sexuálnej orientácie, vo vzťahu k zamestnaniu a hľadaniu práce. Rovnaký druh ochrany je platný vo vzťahu k tomu, čo sa volá „tovary, zariadenia a služby“. Toto pokrýva súkromné spoločnosti, ako sú bary a realitní agenti a tiež verejné služby.

Zákon vzťahujúci sa na ľudské práva a diskrimináciu je dosť komplexný a ak ste presvedčený, že ste utrpeli diskrimináciu, najlepšie je vyhľadať pomoc od advokáta alebo poradenskej agentúry.

Užitočný kontakt:

Northern Ireland Human Rights Commission

(Komisia pre ľudské práva Severného Írska)

Temple Court, 39 North Street

Belfast BT1 1NA

Telefón (028) 9024 3987

Email information@nihrc.org

Internetová stránka www.nihrc.org

Občianske slobody

Aká je organizácia polície v Severnom Írsku?

Organizácia zodpovedná za policajnú kontrolu v Severnom Írsku sa volá *Policajná služba Severného Írska* (Police Service of Northern Ireland - PSNI). Ženy aj muži ako príslušníci polície nosia fľaškovo-zelenú uniformu, biele košele a zelené čiapky, pričom všetci príslušníci sú stále ozbrojení.

Ako môžem kontaktovať políciu?

- V prípade núdze, volajte 999 alebo 112
- Pri nenaliehavých prípadoch volajte 0845 600 8000
- e-mail v prípade bežných nenaliehavých záležitostí: info@psni.police.pnn.uk.

Zastavenie policajným dôstojníkom

Ak ste zastavený policajným dôstojníkom, musí byť zdvorilý a slušný. Ak nehovoríte anglicky, policajná služba zabezpečí tlmočníka osobne alebo po telefóne. Ak ste kvôli akejkoľvek záležitosti zatknutý, bude tlmočník vždy osobne prítomný.

Policajní dôstojníci normálne nosia menovky, takže by ste mali byť schopný identifikovať dôstojníka, s ktorým ste hovorili, ale môže sa zísť zapísať si meno a opýtať sa na stanicu, ak si myslíte, že budete potrebovať s daným dôstojníkom znovu hovoriť alebo identifikovať ho inak. Dôstojníci majú takisto unikátne osobné čísla na ramenách, podľa ktorých sa tiež dajú identifikovať.

Ak ste boli zastavený a prehľadaný políciou, musia vám vystaviť písomnú kópiu záznamu o prehliadke a informovať vás o dôvode a účele prehliadky.

Polícia smie použiť len takú silu, ktorá je primeraná a rozumná pri vykonávaní svojich zákonných povinností.

Aké sú zákonné požiadavky pre vodičov v Severnom Írsku?

Ak ste vodičom motorového vozidla, policajt vás môže zastaviť a vyžiadať si:

- **vodičský preukaz** – musíte mať platný vodičský preukaz pre typ vozidla, ktoré riadite.

Príslušníci krajín *Európskeho hospodárskeho priestoru*

V Severnom Írsku môžete použiť bežný vodičský preukaz EÚ alebo EHP za normálnych okolností až do veku 70 rokov alebo do doby platnosti preukazu. Ak ste po ukončení doby platnosti preukazu rezidentom v Severnom Írsku, musíte požiadať o vodičský preukaz Severného Írska. Formuláre sú dostupné na väčšine pobočiek pošty. Prípadne máte

Vaše práva v Severnom Írsku

možnosť kedykoľvek si vymeniť vodičský preukaz z EÚ alebo *EHP* za vodičský preukaz Severného Írska. Táto služba momentálne stojí £50.

Ak máte taký zdravotný stav alebo sa váš zdravotný stav vyvinie tak, že kedykoľvek môže ovplyvniť vašu schopnosť viesť vozidlo, musíte to nahlásiť na Driver and Vehicle Agency (Dopravný inšpektorát).

Ak máte profesionálny vodičský preukaz vydaný v EÚ alebo *EHP*, potom sa na vás vzťahujú osobitné predpisy vrátane vekového obmedzenia a povinnosti zapísať sa do špeciálneho registra (telefonicky požiadajte o radu na Dopravnom inšpektoráte na č. 0845 402 4000.)

Prist'ahovaní pracovníci z krajín mimo *Európskeho hospodárskeho priestoru*

Ak ste prist'ahovaným pracovníkom (alebo inak rezidentom) a ak je váš vodičský preukaz platný, môžete šoférovať akúkoľvek kategóriu malého vozidla uvedenú na vašom preukaze po dobu 12 mesiacov odo dňa, keď ste sa stali rezidentom Severného Írska. Na základe vášho existujúceho vodičského preukazu nemáte dovolené šoférovať veľké vozidlá na prepravu tovaru alebo pasažierov.

Aby ste si zaistili nárok šoférovať malé vozidlá aj naďalej, musíte si pred uplynutím 12 mesačnej lehoty zaobstaráť prechodný vodičský preukaz Severného Írska a prejsť skúškami vedenia vozidla.

Ak sa vám nepodarí prejsť test počas 12 mesačnej udeľovacej lehoty, nebudete mať oprávnenie šoférovať s plnou licenciou a budú sa na vás aj naďalej vzťahovať podmienky prechodného vodičského preukazu.

Ak si počas prvých 12 mesiacov nepožiadate o prechodný vodičský preukaz Severného Írska, musíte prestať šoférovať a zaobstaráť si prechodný vodičský preukaz Severného Írska s úmyslom zložiť skúšky vedenia vozidla. Po tom, čo ste zložili skúšky, budú sa vás týkať obmedzenia pre nových vodičov.

Iné pravidlá sa vzťahujú na držiteľov vodičského preukazu z EÚ alebo *EHP*. Iné pravidlá sa tiež vzťahujú na držiteľov vymeniteľného vodičského preukazu. Ohľadne ďalších informácií kontaktujte Dopravný inšpektorát (Driver & Vehicle Agency) na tel. čísle 0845 402 4000 alebo navštívte ich internetovú stránku: www.dvani.gov.uk

- **vašu poisťku** – poisťenie je zákonnou požiadavkou v Spojenom kráľovstve a každý vodič, nie vozidlo, musí byť poisťený na menované auto.

Motorové vozidlo musí takisto mať:

- Licenciu vozidla alebo cestnú daň – môžete ju získať na miestnom Dopravnom inšpektoráte (Driver and Vehicle Agency) a na niektorých poštách.
- Certifikát testovania vozidla – niektoré vozidlá nad určitý vek si vyžadujú certifikát testovania vozidla. Nákladné autá a dodávky majú odlišné požiadavky. Špecifické podrobnosti môžete získať od *Dopravného inšpektorátu* (Driver and Vehicle Agency).

- Ak ste obvykle rezidentov iného členského štátu EÚ, môžete v Severnom Írsku používať vozidlo, ktoré je riadne registrované a (ak je to vhodné) licencované v takomto štáte, maximálne 6 mesiacov kedykoľvek v priebehu 12 mesiacov, pričom nebudete potrebovať preukaz Severného Írska.

Pre ďalšie podrobnosti zákonných požiadaviek na riadenie v Severnom Írsku a zoznam miestnych úradov vydávania licencií vozidlám navštívte internetovú stránku Dopravného inšpektorátu (Driver and Vehicle Agency) Severného Írska www.dvni.gov.uk.

Každá osoba v motorovom vozidle musí mať pri jazde zapnutý pás, pokiaľ lekár nepotvrdil, že zdravotný stav mu v tom bráni.

Ak má policajný dôstojník dôvod predpokladať, že riadite pod vplyvom alkoholu alebo nelegálnych drog, je oprávnený požadovať od vás vzorku dychu, krvi alebo moču. Dôstojník musí viesť o odobraní vzorky záznam.

Akým spôsobom je Policajná služba zapojená do imigračnej kontroly?

V Severnom Írsku nie je Policajná služba formálne zapojená do vynucovania imigračnej kontroly.

Policajný dôstojník by normálne nemal od vás žiadať predložiť cestovný pas alebo iný dokument potvrdzujúci právo byť v Spojenom kráľovstve. Občas však môžete byť požiadaní, aby ste polícii preukázali svoju totožnosť a vy môžete ukázať napríklad cestovný pas. Ak ste požiadaní o preukázanie totožnosti, odporúča sa, aby ste policajnému dôstojníkovi preukázali svoju totožnosť.

Ak ste podozrivý zo spáchania priestupku a nemáte pri sebe žiaden doklad preukazujúci totožnosť, tak je policajný dôstojník za určitých okolností oprávnený zatknúť vás, dokým sa nepresvedčí o tom, že ste ten, kto hovoríte, že ste.

Policajní dôstojníci s vami nemôžu zaobchádzať inak ako s ostatnými na základe rasy, národnosti alebo farby pleti, a máte právo spýtať sa policajného dôstojníka, prečo zastavil a vyšetruje práve vás.

Aké sú moje práva, ak som zadržaný políciou?

Ak ste boli zadržaný políciou alebo ste vyšetrovaný kvôli účasti na nejakom priestupku, máte určité práva.

Policajný dôstojník vás musí upozorniť nasledovným spôsobom:

„Máte právo nevypovedať, ale musím vás upozorniť, že ak nespomeniete pri vyšetrovaní niečo, o čo sa neskôr budete opierať na súde, môže to poškodiť vašu obhajobu. Ak niečo povieť, môže to byť použité ako dôkaz.“

Po upozornení s vami policajný dôstojník môže urobiť formálny pohovor alebo sa vás pýtať otázky. Musí sa spraviť presný záznam rozhovoru medzi vami a políciou a toto môže byť zapísané alebo v niektorých prípadoch nahrané na pásku.

Vaše práva v Severnom Írsku

Ak ste obžalovaný z priestupku, mali by ste byť znovu upozorený a dostať písomné oznámenie s podrobnosťami priestupku a stanovujúce podmienky kaucie.

Máte právo kontaktovať právneho zástupcu a dať informovať niekoho, že ste boli zadržaný. Ak nemáte kontakt na právneho zástupcu, každá policajná stanica má podrobnosti o právnom zástupcovi, ktorý je v službe, inak známeho ako „právny zástupca v službe“. Nebudete musieť platiť za pomoc, ktorú dostanete od právneho zástupcu, pokiaľ ste držaný vo väzbe na policajnej stanici; tá bude zaplatená Právnou pomocou (Legal Aid). Právna pomoc je financovanie poskytované vládou na poskytovanie niektorých právnych služieb bezplatne jednotlivcom.

Právo poradiť sa s právnym zástupcom alebo dať upovedomiť niekoho môže byť zadržané za určitých veľmi vážnych okolností. Týmito okolnosťami sú, ak by výkon oboch týchto práv pravdepodobne:

- viedol k ovplyvňovaniu dôkazov alebo svedkov,
- viedol k vážnej strate majetku,
- viedol k varovaniu ďalších podozrivých alebo
- bránil v získaní náhrady majetku alebo výnosu z trestného činu.

Ak zadržanie trvá do 24 hodín, musí vám byť umožnený nepretržitý odpočinok aspoň ôsmich hodín.

Policajný dôstojník vás nemôže vystaviť mučeniu, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu. Nikdy počas zadržania nemá policajný dôstojník proti vám právo hroziť použitím alebo skutočne použiť násilie. Za určitých okolností môže policajný dôstojník použiť silu, aby zaistil súlad so zákonnými požiadavkami, ale toto musí byť vždy primerané okolnostiam.

Ako sa môžem sťažovať na políciu?

Ak ste sa dostali do kontaktu s políciou a máte pocit, že s vami zaobchádzala nespravodlivo, môžete kontaktovať Úrad policajného ombudsmana. Úrad ombudsmana je nezávislý od Policajnej služby Severného Írska aj celkovo štátnej správy. Má špecifickú úlohu vyšetrovať sťažnosti proti polícii. Adresu úradu môžete nájsť na konci tejto kapitoly v zozname „Užitočné kontakty“.

Aká je úloha policajnej služby pre moju bezpečnosť?

Policajná služba má zákonnú zodpovednosť chrániť život a majetok; zachovávať poriadok; predchádzať trestným činom (presadzovať zákon); a tam, kde bol spáchaný trestný čin, robiť opatrenia, aby bol páchatel potrestaný.

Policajná služba má špecializované jednotky a dôstojníkov, ktorí sa zaoberajú špecifickými zločinmi a incidentmi, ako napríklad domáce násilie, sexuálne priestupky a zneužívanie detí; a na ktorejkoľvek policajnej stanici vám bezplatne poskytnú policajné rady.

Každý policajný obvod v Severnom Írsku má *úradníka pre menšiny a prípady úmyselnej nenávisťi* (Dedicated Hate Incident & Minority Liaison Officer - HIMLO). HIMLOs sú špeciálne školení, aby radili a podporovali osoby, ktoré sa stali

obeťami trestného činu alebo incidentov kvôli rase, náboženstvu, sexuálnej orientácii alebo zdravotnému postihnutiu. Tieto sa nazývajú trestné činy z nenávisti. Ak ste sa stali obeťou trestného činu z nenávisti, niekoľko organizácií vám môže rôznymi spôsobmi pomôcť. Ich zoznam je v užitočných kontaktoch na konci tohto sprievodcu. Trestný čin z nenávisti môžete nahlásiť osobne, prostredníctvom inej osoby, ktorá ho nahlási za vás, písomne, telefonicky alebo online na http://www.psni.police.uk/index/advice-and-legislation/advice_hate_crime/hate_crime_reporting.htm.

Čo by som mal vedieť predtým ako budem cestovať zo Severného Írska do Írskej republiky?

Ak ste občanom Európskej únie alebo *Európskeho hospodárskeho priestoru* (EHP), na návštevu Írskej republiky *vízum* nepotrebujete. Ak nie ste občanom *EHP*, potom je možné, že *vízum* na vstup do Írskej republiky budete potrebovať. Ak plánujete cestovať do Írskej republiky a na vstup do Spojeného kráľovstva ste potrebovali *povolenie na vstup*, je pravdepodobné, že na vstup do Írskej republiky budete potrebovať osobitné *povolenie na vstup*. Preto si na írskom veľvyslanectve budete musieť požiadať o *vízum*. Vaše britské *povolenie na vstup*/*vízum* vás neoprávňuje na vstup do Írskej republiky. Je možné, že budete požiadaný o predloženie cestovného pasu, keď vstúpite do Írskej republiky letecky, vlakom alebo cestou zo Severného Írska, a ak nemáte platné *vízum* (a je potrebné), môžete byť na určitý čas zadržaný írskou imigračnou kontrolou. Toto sa už stalo vo viacerých prípadoch.

Ďalšie oficiálne informácie o tom ako získať *vízum* do Írska môžete získať na internetovej stránke *Ministerstva zahraničných vecí* (Department of Foreign Affairs), foreignaffairs.gov.ie. Nezávislé poradenstvo vám poskytne Imigračná rada Írska (Immigrant Council of Ireland) alebo Centrum práv prisťahovalcov (Migrant Rights Centre) (pozri „Užitočné kontakty: poradenské agentúry“).

Užitočné kontakty:

Police Service of Northern Ireland (Policajná služba Severného Írska)

Telefón 0845 600 8000

Policajné riaditeľstvo

Brooklyn

65 Knock Road

Belfast

BT5 6LE

Všeobecné informácie o Policajnej službe vrátane zoznamu umiestnení všetkých policajných staníc nájdete na internetovej stránke: www.psni.police.uk

Police Ombudsman for Northern Ireland

(Policajný ombudsman Severného Írska)

New Cathedral Buildings, St Anne's Square

11 Church Street, Belfast BT1 1PG

Telefón 0845 601 2931 alebo (028) 9082 8600

www.policeombudsman.org

Na úrade policajného ombudsmana môžete získať leták o tom, ako funguje systém policajných sťažností. V súčasnosti sú tieto letáky dostupné v angličtine, čínštine, írčine, litovčine, poľštine, portugalcine, ruštine alebo ulsterskej škótcine.

Informácie o vzdelávaní

Kto je zodpovedný za vzdelávanie v Severnom Írsku?

Správny úrad zodpovedný za štátny systém vzdelávania je *Ministerstvo školstva* (Department of Education), ktoré riadi miestne úrady nazvané *Rady pre vzdelávanie a knižnice* (Education and Library Boards). Rady pre vzdelávanie a knižnice sú zodpovedné za chod škôl a univerzít v určitej zemepisnej oblasti. Rada vám môže dať informácie o školách a univerzitách vo vašej oblasti a o tom, ako sa prihlásiť. Zoznam adries je na konci tejto kapitoly v „Užitočných kontaktoch“.

Môžu moje deti získať dodatočnú pomoc na anglický jazyk?

Ak vaše dieťa nehovorí plynule anglicky, malo by dostať extra podporu od školy alebo Rady pre vzdelávanie a knižnice. Vaša škola by vám mala poskytnúť viac informácií. Ak primeraná podpora nie je dostupná, mali by ste sa porozprávať so školou alebo Radou pre vzdelávanie a knižnice.

Čo mám robiť, ak je moje dieťa v škole šikanované?

Rasistické a iné formy zastrašovania a šikanovania nie sú v školách dovolené. Ak sa objaví šikanovanie, malo by byť oznámená učiteľovi vášho dieťaťa. Ak máte pocit, že šikanovanie nebolo primerane vyriešené, mali by ste kontaktovať riaditeľa školy a potom miestnu Radu pre vzdelávanie a knižnice alebo vyhľadať nezávislú pomoc od podpornej organizácie – pozri „Užitočné kontakty“ na konci tejto kapitoly.

Aké druhy školského vzdelávania sú dostupné v Severnom Írsku?

Povinná školská dochádzka je od štyroch do 16 rokov (dieťa začína od septembra nasledujúceho po jeho štvrtých narodeninách alebo ak sa narodilo medzi 2. júlom a 31. augustom vrátane, môže začať v septembri o rok neskôr). Väčšina ľudí zostáva v škole do 16 až 18 rokov. Takmer všetky školy sú financované štátom prostredníctvom daní a sú bezplatné, vrátane škôl spravovaných Radou katolíckych štátnych škôl. Všetky deti majú právo na vzdelanie. Rodičia by mali zaplatiť náklady na školské uniformy, výlety, atď. Dieťa môže mať nárok na bezplatnú školskú stravu.

Existuje niekoľko súkromných spoplatnených škôl využívaných veľmi malým počtom ľudí.

Vekové rozmedzie škôl je nasledovné:

Škôlky od troch do piatich rokov – kvôli obmedzeným miestam, je dobré rezervovať miesto čo najskôr.

Základné školy – navštevované deťmi vo veku od 4/5 do 11 rokov.

Gymnaziá a stredné školy – navštevované deťmi a mládežou od 11 do 16 rokov. Mnoho študentov pokračuje do veku 18 rokov alebo prejde na ďalšie odborné školy a univerzity.

Prechod zo základnej na strednú školu alebo gymnázium – postup zo základnej na strednú školu alebo gymnázium v minulosti riadil postupový test (tiež známy ako skúška 11+). Skúška 11+ bola zrušená v roku 2008, Severné Írsko však doteraz neprijalo za ňu náhradu. Z dôvodu chýbajúcej legislatívy preto školy prijali alternatívne riešenia a niektoré skupiny škôl zaviedli svoje vlastné prijímacie testy. Pri ponúkaní miest môžu niektoré školy vziať do úvahy „špeciálne okolnosti“ jednotlivého študenta alebo urobiť zvláštne opatrenia pre deti, ktoré dostali viac ako polovicu základného vzdelania mimo Severného Írska. O tom, čo toto všetko pre vaše dieťa znamená, by ste sa mali porozprávať s učiteľom vášho dieťaťa, keď bude v šiestej triede základnej školy. Ďalšie informácie môžete tiež získať od vzdelávacích úradov uvedených v „Užitočných kontaktoch“ na konci tejto kapitoly.

Jazyk – väčšina škôl vyučuje prostredníctvom angličtiny a je rastúci počet škôl, ktoré vyučujú prostredníctvom írčiny. Vaše dieťa nemusí hovoriť po írsky, ak bolo začlenené do školy s výučbou v írskom jazyku. Je to forma vzdelávania, ktorá je ponúkaná na rozvoj dvojjazyčnosti..

Pohlavie – niektoré školy fungujú oddelene, iné sú zmiešané.

Špeciálne školy – existujú špeciálne školy pre deti so zdravotným postihnutím a postihnuté deti sú takisto integrované v tradičných školách.

Náboženský étos – všetky školy v Severnom Írsku musia mať zo zákona kresťanský étos, ale takisto majú povinnosť brať do úvahy kultúrnu a náboženskú pozadie vášho dieťaťa. Žiaci môžu vynechať školské náboženské aktivity. Kým mnoho škôl má dominantný náboženský étos, je dôležité zdôrazniť, že všetky školy sú otvorené pre všetkých žiakov a nemôžu diskriminovať žiakov, ktorí nezdediajú náboženský étos školy.

Existujú rôzne druhy štátom financovaných škôl:

- „Kontrolované“ školy (známe tiež ako štátne alebo protestantské školy) boli pôvodne cirkevnými školami, nad ktorými prevzal kontrolu štát. Zachovávajú si však prepojenie s tromi najväčšími protestantskými cirkvami (presbyteriánskou, írskou cirkvou a metodistami).
- „Udržované“ školy (známe tiež ako katolícke školy) sú riadené *Radou pre katolícke udržované školy* (Council for Catholic Maintained Schools).
- „Integrované“ školy (integrované v kontexte Severného Írska značí integráciu protestantov a katolíkov) zvyknú mať všeobecno-kresťanský étos, a nie sú prepojené so žiadnou konkrétnou cirkvou.
- „Írske“ školy (kde sa väčšina výučby odohráva v írskom jazyku) nie sú prepojené s nijakou cirkvou.

Aké sú možnosti vzdelávania dospelých?

Popri dvoch univerzitách (Queen's University Belfast a the University of Ulster) existuje v Severnom Írsku množstvo „ďalších“ alebo „vyšších“ vzdelávacích inštitúcií prevádzkovaných vládou. Takisto je široké spektrum komunitných a nevládných organizácií, ktoré ponúkajú školenia. Tieto majú široké spektrum kurzov vrátane kurzov anglického jazyka.

Niektoré kurzy vyžadujú zaplatenie poplatku, hoci niektoré sú nízkonákladové alebo bezplatné. Akákoľvek dotácia pre ľudí na **sociálnych dávkach** (social security benefits), ktorá sa poskytuje „miestnym“ študentom, by mala byť takisto dostupná iným pracovníkom z Európskej únie, vrátane ľuďom z **prístupových krajín**.

Aby ste zistili, čo je dostupné, kontaktujte priamo organizácie. Zoznam organizácií môžete získať z miestnej rady vzdelávania a knižníc. *Vzdelávacia služba dospelých* (The Education Guidance Service for Adults – EGSA) je nevládna organizácia, ktorá ponúka bezplatné, dôverné poradenstvo o možnostiach školení. Pozri „Užitočné kontakty“ na konci tejto časti.

Počíta sa moja kvalifikácia v Severnom Írsku?

Zamestnávateľia musia považovať ekvivalentnú kvalifikáciu z iných krajín rovnako ako miestnu kvalifikáciu. Zamestnávateľia nemôžu diskriminovať na základe ekvivalentnej kvalifikácie. Ak kontaktujete skúškovú komisiu Severného Írska nazvanú *Rada pre osnovy, skúšky a hodnotenie* (Council for the Curriculum, Examinations and Assessments – CCEA) môžete dostať hodnotenie, či je štandard vašej kvalifikácie porovnateľný s miestnou kvalifikáciou. V prípade profesií, mnoho profesijných organizácií stanovuje vlastné kritéria a systémy. V prípade učiteľskej kvalifikácie, kontaktujte sekciu učiteľov Ministerstva školstva.

Užitočné kontakty:

Education and Library Boards (úrady vzdelávania a knižníc)

Belfast Education and Library Board (pokrýva oblasť Belfastu)

Telefón (028) 9056 4000

Internetová stránka www.belb.org.uk

North Eastern Education and Library Board (pokrýva oblasti Antrim, Ballymena, Ballymoney, Carrickfergus, Coleraine, Larne, Magherafelt, Moyle, Newtownabbey)

Telefón (028) 2565 3333

Internetová stránka www.neelb.org.uk

South Eastern Education and Library Board

(pokrýva územia Ards, Castlereagh, Down, Lisburn and North Down)

Telefón (028) 9024 4274

Internetová stránka www.seelb.org.uk

Southern Education and Library Board (pokrýva územia Armagh, Banbridge, Cookstown, Craigavon, Dungannon & South Tyrone, Newry & Mourne)

Telefón (028) 90 3751 2200

Internetová stránka www.selb.org

Vaše práva v Severnom Írsku

Western Education and Library Board

(pokrýva územia Omagh, Fermanagh, Derry, Strabane a Limavady)

Telefón (028) 8241 1411

Internetová stránka www.welbni.org

Council for Catholic Maintained Schools (Rada katolíckych udržovaných škôl)

Telefón (028) 9042 6972

Internetová stránka www.onlineccms.com

Comhairle na Gaelscolaíochta (školy írskoho jazyka)

Telefón (028) 9032 1475

Internetová stránka www.comhairle.org

NI Council for Integrated Education (Rada pre integrované vzdelávanie Severného Írska)

Telefón (028) 9023 6200

Internetová stránka www.nicie.org

Council for the Curriculum Examinations and Assessment (CCEA)

(Rada pre osnovy, skúšky a hodnotenie)

Telefón (028) 9026 1200

Internetová stránka www.ccea.org.uk

Department of Education (Ministerstvo školstva)

Telefón (028) 9127 9279

Internetová stránka www.deni.gov.uk

Educational Guidance Service for Adults (EGSA)

(Služba vzdelávania dospelých)

4th Floor, 40 Linenhall Street

Belfast BT2 8BA

Telefón (028) 9024 4474

Internetová stránka www.egsa.org.uk

Pre informácie o učiteľskej kvalifikácii

Department of Education, Teachers Branch (Ministerstvo školstva, sekcia učiteľov)

Waterside House, 75 Duke Street

Derry/Londonderry BT47 6FP

Telefón (028) 7131 9000

Univerzity

Queen's University Belfast

Internetová stránka www.qub.ac.uk

University of Ulster

Internetová stránka www.ulster.ac.uk

Voľby

Aké voľby sa konajú v Severnom Írsku?

Voľby do Európskeho parlamentu sa konajú každých päť rokov na zvolenie členov Európskeho parlamentu (MEP). Traja MEP sú vybraní, aby reprezentovali Severné Írsko.

Komunálne voľby sa konajú každé štyri roky, aby sa rozhodlo, kto bude reprezentovať spoločenstvo v miestnom zastupiteľstve. Reprezentanti sú známi ako „členovia zastupiteľstva“ (councillors).

Voľby do parlamentu Severného Írska sa budú konať každé štyri roky. Zástupcovia v parlamente sú označovaní ako Members of the Legislative Assembly (MLA) (členovia zákonodarného zhromaždenia).

V rámci parlamentu Spojeného kráľovstva v Londýne sa konajú „Westminsterské parlamentné voľby“, v ktorých sú volení členovia parlamentu (MP) Spojeného kráľovstva. Dátumy konania parlamentných volieb nie sú stanovené v legislatíve, no musia sa konať najneskôr päť rokov po predchádzajúcich voľbách.

Kto má právo voliť?

Parlamentné voľby Spojeného kráľovstva

Ak nie ste občanom Spojeného kráľovstva, Írskej republiky alebo krajín Commonwealthu, nemáte právo voliť vo všeobecných Westminsterských parlamentných voľbách v Spojenom kráľovstve. Toto je nezávislé od toho, či pracujete alebo platíte dane.

Komunálne voľby a voľby do Európskeho parlamentu

Občania Európskej únie majú právo voliť v komunálnych voľbách Severného Írska, voľbách parlamentu Severného Írska a voľbách do Európskeho parlamentu.

Krajiny Európskej únie sú: Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Maďarsko, Írsko, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Taliansko, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Malta, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko a Švédsko.

Aby ste mohli voliť, musíte mať 18 rokov. Takisto musíte byť na voličskom zozname a priniesť si so sebou správne dokumenty totožnosti. To je vysvetlené nižšie.

Musíte byť rezidentom v Severnom Írsku najmenej tri mesiace, kým podáte žiadosť o registráciu.

Ako požiadať o zapísanie na voličský zoznam?

Ak ste príslušníkom krajiny patriacej do Európskej únie alebo krajiny Commonwealthu, musíte sa zaregistrovať tým, že vyplníte voličský registračný formulár (RPF02). Občania Európskej únie musia vyplniť ďalší formulár (UC1), aby sa mohli zaregistrovať do európskych volieb, inak budú môcť voliť iba vo voľbách do miestnej samosprávy a parlamentu Severného Írska.

Registračný formulár môžete získať v rôznych jazykoch z internetovej stránky voličského úradu Severného Írska: <http://www.eoni.org.uk/index/registration/form-translations.htm>

Prípadne oň môžete požiadať telefonicky na poradenskej linke voličského úradu, na 0800 4320 712.

Akonáhle vyplníte a odovzdáte registračný formulár a predložíte akýkoľvek doklad, ktorý môže byť potrebné doložiť k vašej žiadosti, budete do šiestich týždňov zaradený do voličského zoznamu, a teda oprávnený voliť. Budete tiež oprávnený a môžete byť predvolaný do funkcie porotcu.

Čo mám robiť v deň volieb?

Akonáhle je stanovený deň volieb, dostanete poštou volebný list. Volebný list vám napovie, kde presne máte ísť, aby ste odvolili – môže to byť miestna škola, komunitné centrum alebo hala kostola v oblasti, v ktorej žijete. Volebný list takisto vysvetlí, aké dokumenty si musíte so sebou zobrať ako dôkaz totožnosti, keď idete voliť. Je dôležité, aby ste si so sebou, keď pôjdete voliť, zobrali správnu dokumentáciu, inak vám nemusia dovoliť voliť. Za aktuálne formy prijateľnej identifikácie sú považované: pas ktoréhokoľvek členského štátu EÚ (poznámka: národné preukazy totožnosti nie sú v súčasnosti akceptované); vodičský preukaz vydaný v krajine *EHP* s vašou fotografiou; alebo preukážka na autobus pre seniorov alebo nevidiacich označená ako „SmartPass“. Ak nemáte žiaden z týchto dokladov, mali by ste požiadať voličský úrad o bezplatný voličský identifikačný preukaz. Na tomto preukaze bude vaša fotografia a môže slúžiť aj na iné účely. Žiadosť môžete poslať poštou alebo osobne na Voličský úrad – musíte byť registrovaný alebo mať podanú žiadosť o registráciu na voľby, aby ste tento preukaz mohli dostať.)

Užitočné kontakty:

The Electoral Office for Northern Ireland (Volebný úrad Severného Írska)
www.eoni.org.uk

Oblastné úrady v Belfaste, Ballymena, Banbridget, Derry/Londonderry;
Newtownabbey, Newtownards, Omagh

Bezplatná telefónna linka: 0800 4320 712 – k dispozícii je tlmočenie po telefóne
pre prípad komunikácie v iných jazykoch ako angličtina.

Užitočné kontakty: Poradenské agentúry

Advice NI (Poradenstvo NI)

Telefón (028) 9064 5919, ktorý vás odkáže na poradenské centrum vo vašom okolí alebo si pozrite internetovú stránku www.adviceni.net.

Poradenstvo NI je združenie nezávislých poradenských centier na území Severného Írska. Neposkytuje rady verejnosti, ale môže vás nasmerovať na vaše miestne registrované poradenské centrum, ktoré sa môže zaoberať priamo vašou požiadavkou. Poradenstvo NI môžete takisto kontaktovať emailom info@adviceni.net.

Citizens Advice Regional Office (Úrad pre poradenstvo občanom – regionálny úrad)

Telefón (028) 9023 1120 a budete odkázaný na úrad poradne občanom (CAB) vo vašom území alebo si pozrite internetovú stránku www.citizensadvice.co.uk.

Väčšina miest má CAB a v Belfaste je ich niekoľko. Poskytujú bezplatné dôverné poradenstvo ohľadom množstva právnych záležitostí vrátane zamestnania. Najbližší CAB môžete nájsť takisto v telefónnom zozname.

Väčšina CAB nemá tlmočnicke služby, avšak niektoré z nich môžu lokálne zabezpečiť preklad pre niektoré jazyky.

Committee on the Administration of Justice (CAJ) (Výbor pre výkon spravodlivosti)

45/47 Donegall Street
Belfast BT1 2BR
Northern Ireland
Tel.: +44-(0)28-90961122
Fax: +44-(0)28-90246706 www.caj.org.uk

Equality Commission for Northern Ireland (Komisia pre rovnosť v Severnom Írsku)

Komisia pre rovnosť v Severnom Írsku je úrad zodpovedný za predchádzanie diskriminácie a propagovanie rovnosti. Pokrýva rôzne oblasti rovnosti vrátane pohlavia, rasy, postihnutia, sexuálnej orientácie, rodinného stavu, náboženského vierovyznania alebo politickej príslušnosti. Jej internetová stránka je www.equalityni.org alebo ju môžete kontaktovať telefonicky na čísle (028) 9050 0600.

Housing Rights Service (Služba ubytovacích práv)

Middleton Buildings, Fourth Floor
10-12 High Street, Belfast BT1 2BA
Telefón (028) 9024 5640
Užitočné informácie môžete nájsť na stránke www.housingadviceni.org, vytvorenej Housing Rights Service and Shelter (Službou práv pre bývanie a prístrešok).

Law Centre (NI) (Právne centrum)

124 Donegall Street, Belfast BT 1 2GY
Telefón (028) 9024 4401

Vaše práva v Severnom Írsku

Law Centre (NI) Western Area Office (Právne centrum, úrad pre západnú oblasť)
9 Clarendon Street, Derry/Londonderry BT48 7EP
Telefón (028) 7126 2433

Aj keď nemôžete kontaktovať právne centrum priamo, miestny úrad poradenstva občanom (Citizen Advice Bureau (CAB)) alebo iná poradenská agentúra tam môže nasmerovať váš prípad. Právne centrum pracuje spolu s poradenskými agentúrami, aby vyriešili právne problémy. Poskytuje špecializované právne poradenstvo týmto agentúram a ich klientom, takisto reprezentuje klientov na súde. Za svoje služby nepožaduje poplatky. Na ich internetovej stránke www.lawcentreni.org sú užitočné informácie o zamestnávaní.

Ak presmerujú váš prípad na právne centrum, tak sa pokúsi zaistiť, aby boli v prípade potreby prítomní tlmočníci. Takisto má prístup k telefónnym tlmočníkom.

Northern Ireland Council for Ethnic Minorities / Belfast Migrant Centre
(Rada Severného Írska pre menšiny/Centrum pre migrantov v Belfaste)
Ascot House, Third floor
24-31 Shaftesbury Square, Belfast
Telefón (028) 9023 8645

NICEM vedie poradenstvo každý štvrtok večer od 17:30 do 20:00 v Centre pre migrantov v Belfaste:

- Poskytovanie informácií o sociálnych právach a pomoc so žiadosťami o dávky, vykonávanie advokátskej činnosti, pomoc pri robení informovaných rozhodnutí
- Poradenstvo a usmernenie ohľadne bývania
- Oboznamovanie a usmernenie pre ľudí usadzujúcich sa v nových oblastiach

S.T.E.P (South Tyrone Empowerment Programme) (Program na podporu v South Tyrone) www.stepni.org

Migrant Worker Support Centre (Podporné centrum pre prisťahovaných pracovníkov)

S.T.E.P. ponúka právne rady v materinskom jazyku a podporu prisťahovaným pracovníkom individuálne. Odborná pomoc, ktorú poskytujú Podporné centrá S.T.E.P. v Dungannon, Portadown a Magherafelt, je bezplatná.

S.T.E.P. poskytuje

- Informácie o dávkach a odporúčania
- Jazykovú podporu
- Rady a podporu v oblasti zamestnaneckých práv
- Podporu pri prístupe k zdravotníckej starostlivosti, vzdelaniu a zamestnaniu, atď.
- Rady a podporu pri získaní bývania a jeho udržaní
- Obhajobu a podporu pri styku so zákonnými a inými odbornými organizáciami
- Rady týkajúce sa prisťahovalectva a zastupovanie

Úrad v Dungannon	Úrad v Portadown	Úrad v Magherafelt
Unit T7 Dungannon Business Park 2 Coalisland Road Dungannon BT71 6JT Tel: 028 8772 9002	Unit 6 Mayfar Business Park Garvaghy Rd Portadown BT62 1HA Telefón: (028) 3839 9595	Unit C2 Magherafelt Business Centre Rainey Street Magherafelt BT45 5AJ Telefón: (028) 7930 0848

Aby v podporných centrách STEP dokázali roztriediť potreby klientov podľa ich priority, je tu zavedený systém triedenia na základe dôležitosti. Stretnutia si možno dohodnúť telefonicky s vaším najbližším úradom alebo telefonicky: na č. (028) 8772 9002 v Dungannone alebo na č. (028) 3839 9595 v Portadowne.

Imigračné poradenstvo v Írskej republike

Immigrant Council of Ireland (Imigračná rada Írska)

Telefón (00) 353 1 6740200, od 14:00 do 16:00

www.immigrantcouncil.ie

Migrant Rights Centre (Centrum práv migrantov)

Telefón (00) 353 1 8881355

www.mrci.ie

Your rights in Northern Ireland – a guide for migrant workers

This guide explains the rights and entitlements for people who are intending to work in Northern Ireland or who are already working in Northern Ireland.

The Guide is available in the following languages: Bulgarian, Chinese, English, Latvian, Lithuanian, Polish, Portuguese, Slovak, Romanian, Russian and Tetum.

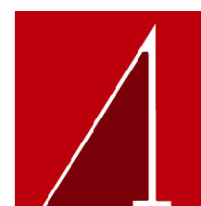
Available on: www.lawcentreni.org and www.nihrc.org.

Vaše práva v Severnom Írsku – sprievodca prisťahovaných pracovníkov

Tento Sprievodca vysvetľuje práva a oprávnenia ľudí, ktorí zamýšľajú pracovať v Severnom Írsku, alebo ktorí už v Severnom Írsku pracujú.

Sprievodca je dostupný v nasledujúcich jazykoch: angličtina, bulharčina, čínština, litovčina, lotyšština, poľština, portugalčina, rumunčina, ruština, slovenčina a tetumčina.

Všetci sprievodcovia sú dostupní na www.lawcentreni.org a www.nihrc.org.



Law Centre (NI)



NORTHERN
IRELAND
HUMAN
RIGHTS
COMMISSION

